

Recreatie van Turken, Marokkanen en Surinamers in Rotterdam en Amsterdam

een verkenning van het vrijetijdsgedrag en van de effecten van de etnische cultuur op de vrijetijdsbesteding

dr. E. Margit Jókövi

REFERAAT

Jókövi, E.M., 2000. *Recreatie van Turken, Marokkanen en Surinamers in Rotterdam en Amsterdam; een verkenning van het vrijetijdsgedrag van de 1^e en de 2^e generatie en van de effecten van de etnische cultuur op de vrijetijdsbesteding*. Wageningen, Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte. Alterra-rapport 003. 116 blz.; 23. tab.; 26 ref.

Het rapport omvat uitkomsten en beleidsconclusies van twee onderzoeken naar vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte door Turkse, Marokkaanse en Surinaamse allochtonen in grote steden en de relatie tussen vrijetijdsbesteding en etnisch-culturele achtergrond en integratie in de Nederlandse samenleving. Beide generaties zijn hoofdzakelijk gericht op binnenstedelijke, groene of rode, openbare ruimten. De etnisch-culturele achtergrond beïnvloedt het vrijetijdsgedrag. Dit geldt voor de eerste generatie die minder dan sociaal-economisch overeenkomstige autochtonen participeert in bezoek aan voorzieningen voor vrijetijdsbesteding, zoals recreatiegebieden, natuurlijke landschappen en ook horecagelegenheden. Het geldt ook voor de tweede generatie, waarvan de meesten hun vrije tijd liefst doorbrengen met mensen uit de eigen groep. Tegelijk beoefent de tweede generatie ook vrijetijdsactiviteiten die zij zelf typisch Nederlands noemt, zoals wandelen en uitgaan.

Trefwoorden: Allochtonen, 1^e generatie, 2^e generatie, Turken, Marokkanen, Surinamers, Creolen, Hindostanen, recreatie, vrijetijdsbesteding, cultuur, integratie, Amsterdam, Rotterdam

ISSN 1566-7197

Dit rapport kunt u bestellen door NLG 50,00 over te maken op banknummer 36 70 54 612 ten name van Alterra, Wageningen, onder vermelding van Alterra-rapport 003. Dit bedrag is inclusief BTW en verzendkosten.

© 2000 Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte,
Postbus 47, NL-6700 AA Wageningen.
Tel.: (0317) 474700; fax: (0317) 419000; e-mail: postkamer@alterra.wag-ur.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Alterra.

Alterra aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Alterra is de fusie tussen het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN) en het Staring Centrum, Instituut voor Onderzoek van het Landelijk Gebied (SC). De fusie is ingegaan op 1 januari 2000.

Inhoud

Woord vooraf	7
Samenvatting	9
1 Inleiding	13
Deel 1 De vrijetijdsbesteding van Rotterdamse Turken, Marokkanen en Surinamers vergeleken met die van sociaal-economisch overeenkomstige Rotterdamse autochtonen	15
2 Onderzoeksopzet	17
2.1 Inleiding	17
2.2 Onderzoeksopzet	17
2.3 Samenstelling van autochtone vergelijkingsgroepen	20
2.4 Sociaal-economische kenmerken van de onderzoekspopulatie	23
3 Onderzoeksresultaten	27
3.1 Inleiding	27
3.2 Turkse allochtonen in vergelijking met autochtonen	27
3.3 Marokkaanse allochtonen in vergelijking met autochtonen	33
3.4 Surinamers	38
3.5 Conclusies	42
Deel 2 Vrijetijdsbesteding van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse jongeren die behoren tot de 2e generatie allochtonen in Nederland en wonen in Amsterdam	45
4 Onderzoeksopzet	47
4.1 Inleiding	47
4.2 Onderzoeksopzet	47
4.3 De informanten	51
5 Surinaams Hindostaanse allochtonen van de tweede generatie	53
5.1 Inleiding	53
5.2 Vrijetijdsbesteding in relatie tot cultuur en integratie	53
5.3 De tweede generatie in vergelijking met de eerste	57
5.4 Vrijetijdsbesteding buitenshuis en in de open lucht	58
5.5 Locaties voor vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte	60
5.6 Conclusies	62
6 Surinaams Creoolse allochtonen van de tweede generatie	65
6.1 Inleiding	65
6.2 Vrijetijdsbesteding in relatie tot cultuur en integratie	65

6.3	De tweede generatie in vergelijking met de eerste	70
6.4	Vrijtijdsbesteding buitenshuis en in de open lucht	72
6.5	Locaties voor vrijtijdsbesteding in de openbare ruimte	74
6.6	Conclusies	76
7	Marokkaanse allochtonen van de tweede generatie	79
7.1	Inleiding	79
7.2	Vrijtijdsbesteding in relatie tot cultuur en integratie	79
7.3	De tweede generatie in vergelijking met de eerste	82
7.4	Vrijtijdsbesteding buitenshuis en in de open lucht	85
7.5	Locaties voor vrijtijdsbesteding in de openbare ruimte	87
7.6	Conclusies	88
8	Turkse allochtonen van de tweede generatie	91
8.1	Inleiding	91
8.2	Vrijtijdsbesteding in relatie tot cultuur en integratie	91
8.3	De tweede generatie in vergelijking met de eerste	95
8.4	Vrijtijdsbesteding buitenshuis en in de openlucht	97
8.5	Locaties voor vrijtijdsbesteding in de openbare ruimte	101
8.6	Conclusies	103
9	Conclusies voor vier groepen	107
9.1	Inleiding	107
9.2	Vrijtijdsbesteding in relatie tot cultuur en integratie	107
9.3	De tweede generatie in vergelijking met de eerste generatie	109
9.4	Vrijtijdsbesteding buitenshuis en in de openlucht	110
9.5	Locaties voor vrijtijdsbesteding in de openbare ruimte	111

Woord vooraf

- Hoe is het gesteld met recreatie van allochtonen in Nederland?
- Recreëert de in Nederland geboren tweede generatie allochtonen anders dan de eerste generatie die in het buitenland is geboren?
- Is het Nederlandse aanbod van recreatieve voorzieningen voldoende afgestemd op het recreatieve gedrag van allochtonen en hun wensen?

Deze en soortgelijke vragen kwamen in 1998, het laatste jaar van het voormalige DWK-onderzoeksprogramma 272 Recreatie, naar voren. De directe aanleiding voor de vragen bestond uit de aandacht voor de multiculturele samenleving die het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV) op dat moment had. De vragen zelf waren echter sneller gesteld dan beantwoord. Een literatuurstudie van de Stichting Recreatie KIC maakte duidelijk dat er weinig actuele informatie was over recreatie van allochtonen. De stichting concludeerde o.a. dat de relatieve invloed van culturele en economische factoren op het recreatiegedrag van allochtonen onduidelijk was, dat er behoefte was aan onderzoek naar het recreatiepatroon van de tweede generatie allochtonen, evenals behoefte aan onderzoek onder, onder andere, Surinaamse bevolkingsgroepen. Binnen het Staring Centrum werd daarom gezocht naar mogelijkheden om met de beperkt beschikbare middelen nader onderzoek op te zetten.

Ondertussen wekte Nico Bosma van het ministerie van LNV bij John de Zeeuw van de provincie Zuid-Holland en Jos Gadet van de gemeente Amsterdam interesse voor een onderzoek naar recreatie van allochtonen. Beide werken voor overheden met een hoog en groeiend aantal allochtonen binnen hun bevolking. Deze overheden bleken bereid tot een financiële bijdrage. Daarnaast bracht Nico Bosma het belang van onderzoek naar de recreatie van allochtonen ook in bij het DWK-programma 314 'Mens en groene ruimte'. Toen programma 272 stopte werden vanuit het programma 314 nieuwe onderzoeksgelden gereserveerd voor 1999 en 2000.

In overleg met de inmiddels betrokken partners werd eind 1998 een voorstel gemaakt voor een onderzoekstraject dat gericht is op vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse allochtonen die in Nederlandse grote steden wonen. Dit onderzoekstraject omvat in totaal vier fasen:

1. Kwantitatieve analyse van beschikbare data voor allochtonen en autochtonen uit Rotterdam, gericht op de invloed van culturele factoren op het vrijetijdsgedrag.
2. Kwalitatief onderzoek naar vrijetijdsbesteding van de tweede generatie allochtonen in Amsterdam
3. Kwantitatieve dataverzameling onder een voldoende grote steekproef allochtonen van de eerste en tweede generatie en een controlegroep autochtonen inclusief analyse van de verzamelde data.
4. Ontwerpend onderzoek rond de inrichting van een specifieke openbare ruimte die is afgestemd op recreatieve behoeften van allochtonen en autochtonen.

Dit rapport bevat de resultaten van de eerste twee fasen uit dit onderzoekstraject. Aan de derde fase wordt inmiddels als weer volop gewerkt. Over de doorgang en uitwerking van de vierde fase wordt besloten als de uitkomsten uit de derde fase beschikbaar zijn.

De eerste twee fasen van het onderzoek zijn begeleid door een commissie bestaande uit de volgende personen:

- Ir. N. Bosma (directie Groene Ruimte en Recreatie van het ministerie van LNV)
- Drs. J. de Zeeuw (provincie Zuid-Holland)
- Dr. J. Gadet (gemeente Amsterdam)
- Drs. S. Rijpma (Centrum voor Onderzoek en Statistiek van de gemeente Rotterdam)
- Ir. S. ten Wolde (destijds Stichting Recreatie KIC, inmiddels provincie Gelderland)

Deze personen worden bedankt voor hun opmerkingen en vragen tijdens het onderzoek. Voorts wordt ook de gemeente Rotterdam bedankt. De gemeente stelde de data die zij verzamelde met de Rotterdamse Vrijtijdsomnibus van 1995 en 1997 gratis ter beschikking voor de eerste fase van het onderzoek. Binnen Alterra tenslotte wil ik Fransje Langers en ir. Evelien Verbij bedanken. Fransje werkte mee aan de eerste fase van het onderzoek en Evelien aan de tweede.

Samenvatting

Deze samenvatting geeft allereerst de beleidsconclusies inzake de ruimtelijke planning van voorzieningen voor vrijetijdsbesteding in relatie tot Turkse, Marokkaanse en Surinaamse allochtonen in grote steden.

Daarna volgen de meest essentiële zaken uit de conclusies van de beide deelonderzoeken die in dit rapport zijn opgenomen. De volledige conclusies van beide deelonderzoeken staan elders in het rapport (paragraaf 3.5 en hoofdstuk 9).

Beleidsconclusies

Ruim 55% van alle Turkse, Marokkaanse en Surinaamse allochtonen in Nederland leeft in en rond de vier grote steden. Er wordt verwacht dat dit in 2016 nog steeds zo zal zijn. Dat betreft dan bijna 600.000 mensen, tegenover ruim 400.000 in 1996. Voor zover de vrijetijdsbesteding van deze mensen specifieke aandacht behoeft is de noodzaak daartoe in en rond deze steden dan ook het grootst.

Turkse, Marokkaanse en Surinaamse allochtonen uit grote steden benutten in de openbare ruimte voor hun vrijetijdsbesteding hoofdzakelijk rode én groene locaties in de stad. Buiten de stad maakt met name de tweede generatie daarnaast ook gebruik van recreatiegebieden en de zee, het strand en de duinen. Andere buitenstedelijke groene en blauwe ruimten voor recreatie lijken minder in trek bij eerste én tweede generatie.

Voor de planning van recreatief aanbod in en rond de grote steden met grote concentraties allochtonen kan dit betekenen dat binnenstedelijke recreatieruimten in toenemende mate aandacht behoeven. Belangrijk daarbij is o.a. wat men waarom doet binnen deze ruimten en welke wensen er zijn. Voor het verkrijgen van de kwantitatieve informatie die hierbij wenselijk is, is inmiddels een vervolgonderzoek gestart.

Toch is er tegelijkertijd bij de tweede generatie wel belangstelling voor natuurgebieden. Meer inzicht in hun natuurbeeld en -wensen en de zaken die een bezoek belemmeren kan relevant zijn voor het natuur- en recreatiebeleid in de toekomst. Mogelijk kunnen Nederlandse natuurgebieden aantrekkelijker worden gemaakt voor allochtonen.

Sociale integratie tussen allochtonen en Nederlanders loopt vaak stroef. Oorzaken zijn verschillen in omgangsvormen, interesses en cultuur. Openbare ruimten waar de verschillende groepen elkaar tegenkomen en vertrouwd kunnen raken met elkaars manier van doen kunnen bijdragen aan de sociale integratie. O.a. parken lijken hiervoor bij uitstek geschikt omdat deze worden bezocht door zowel autochtonen als door Turkse, Marokkaanse en Surinaamse mensen.

Ter versterking van de integratieve functie van openbare ruimten is het belangrijk dat de inrichting van openbare ruimten aansluit bij de behoeften van meerdere groepen.

Ook de organisatie van tijdelijke multiculturele activiteiten in deze openbare ruimten kan de sociale uitwisseling bevorderen.

Eerste deelonderzoek

Het eerste deelonderzoek betreft kwantitatieve gegevens uit Rotterdam van autochtone Nederlanders en van Turken, Marokkanen en Surinamers die hoofdzakelijk behoren tot de eerste generatie.

De eigen etnisch-culturele achtergrond van Turken, Marokkanen en Surinamers beïnvloedt hen in hun vrijetijdsbesteding en bij het bezit van duurzame recreatiegoederen. In vergelijking met sociaal-economisch overeenkomstige Nederlanders participeren Turken, Marokkanen en Surinamers minder in het bezoek aan recreatiegebieden, strand en duinen, natuurlijke landschappen, horecagelegenheden anders dan het koffie- of theehuis¹, en aan sport. Voorts hebben ze minder vaak een racefiets/ mountainbike², een tweede huis/ stacaravan/ vakantiehuisje en een tent/ camper/ rijdende caravan³.

Buurtvoorzieningen gebruiken Turken, Marokkanen en Surinamers in dezelfde mate als autochtone Nederlanders. Voorts tonen Marokkanen en Turkse mannen een hogere participatie in het bezoek aan stadsparken dan autochtonen. Surinaamse vrouwen daarentegen participeren minder dan autochtone vrouwen in het bezoek aan stadsparken en ook gaan Surinamers (mannen en vrouwen) minder vaak naar stadsparken dan autochtonen.

Genderverschillen komen vooral bij Turken en Marokkanen opvallend naar voren in de vrijetijdsbesteding. De traditioneel geringere individuele bewegingsvrijheid van Turkse en Marokkaanse vrouwen van de eerste generatie is de meest aannemelijke verklaring daarvoor. Bij de Surinamers komen eveneens enkele genderverschillen naar voren in de vrijetijdsbesteding. Deze verschillen zijn echter minder eenduidig. De ene keer zijn het de mannen en de andere keer de vrouwen die sterk verschillen van hun Nederlandse sexegenoten.

Tweede deelonderzoek

Het tweede deelonderzoek betreft kwalitatieve interviewgegevens van Amsterdamse jongeren tussen de 15 en de 30 jaar die behoren tot de tweede generatie van Surinaamse Hindostanen, Surinaamse Creolen, Turken en Marokkanen.

De tweede generatie Turken, Marokkanen en Surinaamse Hindostanen en Creolen verenigt twee culturen in zich en staat er soms ook tussen. De vrijetijdsbesteding van de tweede generatie vertoont daarbij overeenkomsten én verschillen met vrijetijdsbesteding van zowel autochtone Nederlanders als van mensen van de eerste generatie.

¹ Voor Surinamers echter is de participatie in het bezoek aan discotheken ongeveer even hoog als de participatie van sociaal-economisch overeenkomstige autochtonen hieraan.

² Marokkanen echter hebben ongeveer even vaak als sociaal-economisch overeenkomstige Nederlanders een racefiets of mountainbike.

³ Voor Marokkanen kon dit punt niet worden getoetst.

Overeenkomsten met de vrijetijdsbesteding van doorsnee Nederlanders zijn er bij de deelname aan tal van activiteiten die de allochtonen als typisch Nederlands beschouwen, te weten uitgaan, sporten, winkelen, wandelen en strandbezoek. En net zoals veel Nederlanders hun vrije tijd met andere Nederlanders doorbrengen, brengen veel allochtonen hun vrije tijd door met mensen met dezelfde etnische achtergrond. Dit maakt dat er weinig uitwisseling is tussen Nederlanders en allochtonen van de tweede generatie in de vrije tijd. Voor het welbevinden van individuen is dit contact met 'eigen' mensen evenwel vaak belangrijk. Het beïnvloedt daardoor het functioneren van deze individuen in de samenleving. Daarnaast zijn er toch binnen elke etnische groep ook individuen gesignaleerd die afwijken van het algemene beeld en juist wel veel contact onderhouden met Nederlanders. Via hen kunnen zowel andere allochtonen een beeld krijgen van Nederlanders als Nederlanders een beeld van allochtonen.

Verschillen tussen de tweede generatie en doorsnee Nederlanders betreffen vooral drie punten. Dat is allereerst het barbecuen in parken. Zowel Turkse, Marokkaanse als Surinaams Hindostaanse mensen van de tweede generatie lijken hierin geïnteresseerd. Voor de Turkse en Marokkaanse groep is dit de voortzetting van een interesse die ook de eerste generatie Turken en Marokkanen heeft. Of dat voor de Surinaams Hindostaanse mensen ook zo is, is niet bekend. Ten tweede betreft dit het bezoek aan natuurgebieden, waar maar weinig informanten van de tweede generatie naar toe gaan. Ook dit lijkt de voortzetting van iets dat ook geldt voor de eerste generatie. In het eerste deelonderzoek bleek dat Turkse, Marokkaanse en Surinaamse mensen uit de eerste generatie minder participeren in het bezoek aan natuurgebieden dan sociaal-economisch overeenkomstige autochtone Nederlanders. Opmerkelijk genoeg zeggen diverse informanten van de tweede generatie tegelijkertijd dat ze op zich wel geïnteresseerd zijn in natuurgebieden, ook al gaan ze er niet naar toe. Ten derde betreft het de desinteresse in het agrarisch gebied als omgeving voor recreatie. Men weet niet wat men er zou moeten zoeken. Dit kan komen door de jeugdige leeftijd van de informanten; Nederlanders tussen de 15 en 30 jaar hebben doorgaans ook weinig interesse voor het platteland. Maar het kan ook voortkomen uit de houding van de eerste generatie die het platteland vooral ziet als een omgeving voor hardwerkende en ouderwetse boeren (Intomart Qualitatief, 1998). Het onderzoek levert aanwijzingen dat de allochtonen van de tweede generatie minder op zoek zijn naar de sfeeraspecten 'genieten van de groene omgeving' en 'rust' tijdens vrijetijdsbesteding in een groene omgeving. Twee zaken die veel autochtone Nederlanders wel belangrijk vinden (Jókövi & Schöne, 1998) en waarvoor natuurgebieden en het agrarisch landelijk gebied op zich een goede omgeving bieden.

De eerste en de tweede generatie vertonen diverse overeenkomsten in de vrijetijdsbesteding. Naast de drie bovengenoemde punten (barbecuen in park, weinig bezoek aan natuurgebieden en agrarisch gebied) is dat ook:

- de gerichtheid op mensen uit de eigen etnische groep onder Turken, Marokkanen en Surinaamse Creolen.
- deelname aan bijeenkomsten binnen de eigen etnische gemeenschap
- deelname en/of interesse in specifieke etnische kunstuitingen en religie

Informanten vinden deze drie aspecten typisch voor vrijetijdsbesteding volgens hun eigen etnische cultuur.

Daarnaast bestaan diverse verschillen tussen de vrijetijdsbesteding van de tweede generatie en de eerste. Deze verschillen hangen uiteraard deels samen met leeftijd, beschikbare tijd en middelen en persoonlijke interesses. Bij de Surinaamse Creolen lijken dat ook de enige oorzaken. Voor Turkse, Marokkaanse en Surinaams Hindostaanse is daarnaast evenwel van belang dat de tweede generatie zich minder betrokken voelt bij de etnische cultuur dan de eerste generatie. Diverse informanten van de tweede generatie nemen zelfs expliciet (enige) afstand van etnisch-culturele waarden en normen die de individuele vrijheid beperken. Ze proberen te ontkomen aan de sociale controle en de beperkte bewegingsvrijheid voor meisjes. Daarnaast worden tal van Nederlandse vrijetijdsactiviteiten overgenomen.

1 Inleiding

Dit rapport bevat de resultaten van twee onderzoeken naar recreatie van allochtonen:

1. Een analyse op data over vrijetijdsbesteding van de Rotterdamse bevolking in 1995 en 1997.

Het doel van deze analyse is onderzoeken of verschillen in vrijetijdsbesteding tussen autochtonen en Turkse, Marokkaanse en Surinaamse allochtonen in Nederlands te wijten zijn aan sociaal-economische verschillen tussen de allochtone groepen en autochtonen of dat ook de andere etnisch culturele achtergrond invloedrijk is.

2. Een kwalitatieve analyse van interviews met jonge Amsterdammers tussen de 16 en 30 jaar die behoren tot de tweede generatie Turkse, Marokkaanse, Surinaams-Creoolse en Surinaams-Hindostaanse allochtonen.

Deze kwalitatieve analyse heeft een meerledig doel:

- Inzicht in mogelijke samenhangen tussen de vrijetijdsbesteding van de tweede generatie allochtonen en de cultuur van de ouders en in mogelijke samenhangen tussen vrijetijdsbesteding van de tweede generatie allochtonen en hun integratie in de Nederlandse samenleving
- Verkenning van overeenkomsten en verschillen in vrijetijdsbesteding tussen de tweede generatie en de eerste
- Verkenning van de wijzen waarop allochtonen van de tweede generatie in de openbare ruimte hun vrije tijd besteden en van zaken die zij daarbij belangrijk vinden in de openbare ruimte

Beide onderzoeken zijn gericht op recreatie van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse allochtonen. De reden voor deze keuze is dat zij van de doelgroepen die voor het Nederlandse minderhedenbeleid zijn benoemd de drie grootste allochtone groepen zijn. Samen vormen zij 37% van de 1,76 miljoen allochtonen die volgens het CBS en volgens de zogeheten beperkte definitie in 1997 in Nederland aanwezig leefden (CBS, 1998). In 2010 als het totaal aantal allochtonen in Nederland volgens verwachting 2,48 miljoen bedraagt, is zelfs 40% Turks, Marokkaans of Surinaams.

Beide onderzoeken zijn gericht op allochtonen die in een grote stad wonen. Deze keuze hangt samen met de financiële bijdrage van de gemeente Amsterdam en de provincie Zuid-Holland én met de concentratie en het groeiende aantal Turken, Marokkanen en Surinamers in grote steden. In 1996 leefden 428.900 Turken, Marokkanen en Surinamers in Groot-Amsterdam, Groot Rijnmond, Den Haag en Utrecht. In 2016 zijn het er 581.300. Zowel in 1996 als in 2016 is dat ruim 55% van alle Turken, Marokkanen en Surinamers in Nederland. Voor Groot-Amsterdam en Groot Rijnmond alleen gaat het om 284.100 Turkse, Marokkaanse en Surinaamse mensen in 1996 en in 2016 om 390.100 mensen (Huisman & Wissen, 1998).

Uitgebreide informatie over de opzet en resultaten van het onderzoek uit de eerste fase, de analyse op de Rotterdamse data, staat in deel 1 van dit rapport. Deel 2

verantwoordt de opzet en resultaten van het onderzoek uit de tweede fase, de kwalitatieve interviews.

Deel 1

De vrijetijdsbesteding van Rotterdamse Turken, Marokkanen en Surinamers vergeleken met die van sociaal-economisch overeenkomstige Rotterdamse autochtonen

2 Onderzoeksopzet

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat een verantwoording van de onderzoeksopzet die is gebruikt in de eerste fase van het onderzoekstraject naar recreatie van allochtonen. Het onderzoeksdoel in deze eerste fase was:

vaststellen of verschillen tussen vrijetijdsbesteding van autochtonen en allochtonen van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse herkomst hoofdzakelijk samenhangen met sociaal-economische verschillen tussen autochtonen en allochtonen of dat ook etnischculturele invloeden relevant zijn.

Dit onderzoeksdoel is ingegeven door de aanbeveling die de Stichting Recreatie KIC in haar literatuurstudie naar recreatie van allochtonen doet, namelijk dat nader onderzoek naar de invloed van culturele en economische factoren op het recreatiegedrag van allochtonen wenselijk is. (Schmeink & Ten Wolde, 1998: 60).

In paragraaf 2.2 wordt de onderzoeksopzet beschreven. Paragraaf 2.3 bevat de verantwoording van een zeer essentieel aspect van de onderzoeksopzet, te weten de wijze waarop voor elke allochtone respondent een sociaal-economisch overeenkomstige autochtone respondent is geselecteerd. Paragraaf 2.4 ten slotte toont gegevens over de sociaal-economische kenmerken van de diverse groepen in het onderzoek.

2.2 Onderzoeksopzet

Onderzoeksopzet op hoofdlijnen

De kern van het onderzoek wordt gevormd door een vergelijking tussen gegevens over vrijetijdsbesteding van allochtonen met gegevens over de vrijetijdsbesteding van sociaal-economisch overeenkomstige autochtonen. Omdat de sociaal-economische kenmerken van beide groepen overeenkomen, mag worden geconcludeerd dat geconstateerde verschillen in vrijetijdsbesteding een etnisch-culturele achtergrond hebben.

Het gaat hierbij om de etnisch-culturele achtergrond van allochtonen in Nederland in vergelijking tot die van autochtone Nederlanders. De preferenties, normen, waarden en gedrag van deze allochtonen kunnen anders zijn dan die van bewoners in het land van herkomst. De ervaring van de migratie kan maken dat allochtonen in Nederland sterker vast houden aan tradities dan dat mensen in het land van herkomst doen (Hooghiemstra, 1995). Evenzo kunnen beperkingen en mogelijkheden uit de Nederlandse context ertoe leiden dat ze zich anders gedragen dan mensen in het land van herkomst of dat hun normen en waarden veranderen.

Binnen het onderzoek worden drie groepen allochtonen onderscheiden: mensen van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse herkomst. Voor elk van deze drie allochtone

groepen is een eigen vergelijkingsgroep met autochtonen gevormd die in sociaal-economisch opzicht goed overeenkomen met de allochtonen (zie paragraaf 2.3). In totaal zijn 108 Turkse, 67 Marokkaanse en 157 Surinaamse respondenten in het onderzoek betrokken. De autochtone vergelijkingsgroepen zijn uiteraard even groot.

De allochtone respondenten zijn hoofdzakelijk mensen die zelf in Turkije, respectievelijk Marokko of Suriname zijn geboren uit twee ouders die ook al daar waren geboren. Volgens de zogenoemde 'beperkte definitie' van het CBS behoren zij tot de eerste generatie allochtonen (De Beer, 1996). Een verwaarloosbaar aantal respondenten behoort tot de tweede generatie, dat wil zeggen mensen die in Nederland zijn geboren en van wie beide ouders uit het buitenland komen.

Vergeleken gegevens

De gegevens voor elke allochtone groep zijn vergeleken met die voor zijn eigen autochtone vergelijkingsgroep. De vergeleken gegevens hebben betrekking op:

- a. sociaal-economische kenmerken
(leeftijd, geslacht, opleiding, gezelschap voor vrijetijdsbesteding, samenstelling van het huishouden, omvang van het huishouden, maandinkomen van het huishouden, autobezit)
- b. vrijetijdsbesteding, in het bijzonder bezoek aan:
 - recreatieve voorzieningen
(buurtvoorzieningen, stadsparken, recreatiegebieden, strand en zee, overige natuurlijke landschappen)
 - horecagelegenheden
(koffie-/ theehuis, cafés, restaurants, discotheken, shoarmazaken/ cafetaria's)
 - culturele uitvoeringen
(theateruitvoeringen, muziekuvoeringen, muziektheateruitvoeringen, dans-theateruitvoeringen, bioscoop-/filmhuisvoorstellingen)
 - sportdeelname
- c. bezit van duurzame recreatiegoederen
(racefiets/ mountainbike, tweedehuis/ stacaravan/ vakantiehuysje, tent/ rijdende caravan/ camper, motor-/ zeilboot)

Naast de vergelijking tussen elke allochtone groep en zijn bijbehorende autochtone groep, zijn ook sexespecifieke vergelijkingen gemaakt, dus bijvoorbeeld Turkse vrouwen met sociaal-economisch overeenkomstige autochtone vrouwen en Turkse mannen met sociaal-economisch overeenkomstige autochtone mannen. Deze sexespecifieke vergelijkingen zijn vooral interessant in het geval dat mannen en vrouwen een andere uitkomst geven. Dus bijvoorbeeld wanneer er voor de allochtone en de autochtone vrouwen wel een significant verschil is bij een specifiek vorm van vrijetijdsbesteding, maar voor de allochtone en autochtone mannen niet. Zo'n uitkomst is een teken van de invloed van de andere etnisch-culturele achtergronden van allochtonen en autochtonen op genderverschillen.

Herkomst van data

Voor het onderzoek zijn data gebruikt die de gemeente Rotterdam verzamelde met de Rotterdamse Vrijetijds Omnibus (RVO). De RVO is een tweejaarlijkse enquête onder een steekproef van de Rotterdamse bevolking van 15 jaar en ouder. Er doen ruim 1.300 mensen aan mee. Doordat het Centrum voor Onderzoek en Statistiek van de gemeente Rotterdam speciale aandacht besteedt aan de respons van allochtonen, wordt met de RVO ook een representatieve steekproef van de diverse allochtone bevolkingsgroepen in de gemeente bereikt. Voor de hier uitgevoerde analyses zijn twee edities van de RVO gecombineerd, namelijk die van 1995 en die van 1997. Dit is gebeurd opdat een hoger aantal allochtone respondenten in het onderzoek kon worden betrokken.. Bij de samenstelling van de autochtone vergelijkingsgroepen bleek helaas dat voor sommige allochtonen geen unieke sociaal-economisch overeenkomstige autochtone respondent kon worden geselecteerd. In verband hiermee is ruim een kwart van de Turkse en Marokkaanse respondenten buiten het onderzoek gelaten. In totaal zijn 157 Surinaamse responden, 104 Turkse en 67 Marokkaanse respondenten in het onderzoek betrokken én per groep evenveel autochtone respondent.

Voorafgaand aan de keuze tot gebruik van data uit de RVO, zijn de analysemogelijkheden van diverse andere grootschalige bevolkingsonderzoeken overwogen, o.a. het CBS-dagrecreatie onderzoek en het tijdsbestedingsonderzoek van het SCP. De RVO bleek echter als enige geschikt. Bij de meeste grootschalige bevolkingsonderzoeken blijft de respons van allochtonen namelijk sterk achter bij die van autochtonen. Het CBS en SCP geven in verband daarmee in hun databestanden de etnische identiteit van respondenten niet vrij. Daardoor kunnen deze databestanden niet worden gebruikt voor analyses waarbij allochtonen worden uitgesplit naar herkomstland. Bij de RVO is de respons van allochtonen bijna vergelijkbaar met die van autochtonen. Dit wordt bereikt doordat de RVO de respons van allochtonen stimuleert. Indien mensen niet reageren op het eerste verzoek tot deelname, worden zij bezocht door een enquêteur die de taal uit het land van herkomst spreekt. De enquêteur vraagt daarbij nogmaals om de enquête in te vullen en helpt hen daar eventueel bij.

Beperkingen van de onderzoek

Zoals elk onderzoek heeft ook dit onderzoek zijn beperkingen. De eerste betreft het feit dat de gebruikte data betrekking hebben op Rotterdamse allochtonen en autochtonen. De uitkomsten mogen daarom niet zomaar worden gegeneraliseerd tot allochtonen en autochtonen in geheel Nederland. Wel kunnen ze worden opgevat als een signaal. Het moet immers al heel vreemd zijn als alleen in Rotterdam de invloed juist wel of juist niet iets te merken is van de andere etnisch-culturele achtergrond van allochtonen en autochtonen in het vrijetijdsgedrag.

Een tweede beperking is dat de uitkomsten betrekking hebben op alleen Turkse, Marokkaanse en Surinaamse allochtonen. Ze zeggen dus niets over allochtonen van een nog andere herkomst in Nederland.

Een derde beperking is dat het aantal mensen voor wie gegevens zijn geanalyseerd soms erg laag is. Van de drie groepen allochtonen in het onderzoek is die van de Marokkanen het kleinst: 67 respondenten. Hun gegevens zijn vergeleken met die van 67 sociaal-economisch overeenkomstige autochtonen (zie ook paragraaf 2.3). Bij zo'n laag aantal leidt de waarneming dat bijvoorbeeld 50% Marokkanen en 58% autochtonen een specifieke vorm van vrijetijdsgbesteding beoefent tot de conclusie dat er statistisch gezien geen significant verschil is tussen beide groepen. Anders gezegd: het waargenomen verschil van 8% kan toeval zijn en het is goed mogelijk dat bij een herhaling van het onderzoek met hetzelfde aantal respondenten een ander, kleiner verschil zal worden waargenomen. Dit wordt veroorzaakt door de onbetrouwbaarheid van kleine steekproeven. Voor de hier uitgevoerde analyses heeft het tot gevolg dat alleen grote verschillen in de vrijetijdsgbesteding van allochtonen en autochtonen statistisch significant zullen blijken, wat betekent dat er een hoge mate van zekerheid is dat deze verschillen ook in de werkelijkheid bestaan tussen allochtonen en autochtonen.

2.3 Samenstelling van autochtone vergelijkingsgroepen

Bij de samenstelling van de vergelijkingsgroepen is in eerste instantie uitgegaan van een individuele vergelijkingsbasis. Voor elke allochtone respondent is een sociaal-economisch overeenkomstige autochtone respondent gezocht in de RVO. Hierbij is gelet op de volgende vijf kenmerken:

- a. Enquêtejaar
Het enquêtejaar is gelijkgehouden opdat tijdelijke trends of andere zaken die samenhangen met het enquêtejaar de onderzoeksresultaten niet verstoren.
- b. Geslacht
Het kenmerk geslacht is gehanteerd omdat de vrijetijdsgbesteding van allochtone mannen en vrouwen verschillen vertoont en omdat op voorhand bekend was dat er bij Turken en Marokkanen op basis van het geloof verschillen zijn tussen rolpatronen voor mannen en vrouwen die weer door kunnen werken op vrijetijdsgbesteding (VAROR, 1993; Hooghiemstra, 1995; Zie voorts in Schmeink & Ten Wolde, 1998; Gadet & Wiggers, 1993; Tempelman, 1984; Brassé, 1985).
- c. Leeftijdsklasse van 5 jaar
De leeftijdsklasse is gehanteerd omdat uit onderzoek van De Vries en De Bruin (1998) naar segmentatie van recreanten bekend is dat leeftijd een belangrijke voorspeller is voor het segment waar een recreant toe behoort.
- d. Gezelschap voor vrijetijdsgbesteding
Ook dit kenmerk komt uit onderzoek van De Vries en De Bruin (1998) naar voren als een belangrijk kenmerk voor de voorspelling van het segment waar iemand toe behoort. Het kenmerk is een maat voor de verplichtingen die mensen aan andere leden van het huishouden en hangt samen met zowel hun positie binnen het huishouden waar zij toe behoren als de samenstelling van dit huishouden. Het kenmerk gezelschap heeft drie klassen. Tot de klasse met de minste verplichtingen aan andere leden van het huishouden worden de mensen gerekend die alleen wonen en de mensen die nog bij hun ouders wonen maar (bijna) volwassen zijn. Tot de middenklasse qua verplichtingen aan andere leden

van het huishouden worden de mensen gerekend die met een partner samenwonen en de mensen die hoofd zijn van een een-oudergezin. In de derde klasse met de meeste verplichtingen aan andere leden van het huishouden worden alle mensen gerekend die samenwonen met zowel een partner als kinderen.

e. Maandinkomen in het huishouden van de respondent

Het maandinkomen is gebruikt omdat de financiële middelen nu eenmaal invloed hebben op de mogelijkheden die mensen hebben in hun vrije tijd. Binnen het onderzoek is uitgegaan van drie inkomensklassen, te weten een maandinkomen van maximaal f 1.900,-, een maandinkomen tussen f 1.901,- en f 3.300,- en een maandinkomen dat hoger is dan f 3.300,-.

In eerste instantie is gezocht naar een optimale overeenkomst op alle vijf de kenmerken tussen een allochtone respondent en een autochtone. In een aantal gevallen bleken leeftijdsklasse en/of maandinkomen zelfs nog te kunnen worden verwijnd tot de exacte leeftijd en een indeling van het maandinkomen volgens zes klassen. Tegelijkertijd beek echter dat:

1. soms meerdere allochtonen uit één etnische groep dezelfde autochtone respondent als sociaal-economisch overeenkomstige partner hadden.
2. niet voor alle allochtone respondenten op deze wijze een overeenkomstige autochtone respondent kon worden gevonden..

Beide situaties zijn onwenselijk. Het gebruik van dezelfde autochtone respondent als sociaal-economisch overeenkomstige partner voor meerdere allochtonen heeft het nadeel dat de variatie in het vrijetijdsgedrag van de autochtone respondenten vermindert. Voorts kan een allochtone respondent niet in het onderzoek worden betrokken als hij of zij geen sociaal-economisch overeenkomstige autochtone respondent heeft. Uitsluiting van sommige allochtone respondenten betekent echter dat er minder respondenten overblijven in het onderzoek, waardoor het kan gebeuren dat sommige deelanalyses niet meer mogelijk zijn.

In tweede instantie is daarom geprobeerd of voor degenen die nog geen unieke, sociaal-economisch overeenkomstige partner hadden een vereenvoudigde selectieprocedure kon worden gevolgd. Voor hen zijn autochtone respondenten gezocht die overeenkwamen op enquêtejaar, geslacht en leeftijd. Indien dat er meer waren is die autochtone respondent gekozen die het meest overeenkomt op de andere kenmerken, maandinkomen en gezelschap voor vrijetijdsbesteding. Indien geen enkele autochtone respondent overeenkwam op enquêtejaar, geslacht én leeftijd, is leeftijd vervangen door leeftijdsklasse en is daarna weer die autochtone respondent gekozen die nog het meest overeenkomt op de andere kenmerken. Aldus kreeg iedere allochtone respondent een unieke autochtone respondent toegewezen.

Vervolgens is voor elke allochtone groep gecontroleerd of na deze deels vereenvoudigde selectieprocedure nog wel kon worden gesproken over sociaal-economische overeenkomst met de eigen autochtone vergelijkingsgroep. Hierbij is gelet op de twee kenmerken die in de vereenvoudigde selectieprocedure minder strikt zijn gehanteerd, te weten maandinkomen en gezelschap. Voor de Surinamers was dat in orde: er werden op groepsniveau geen statistisch significante verschillen gesig-

naleerd tussen de Surinaamse en de autochtone respondenten⁴. Er is besloten dat de autochtone vergelijkingsgroep voor de Surinamers kon worden gehandhaafd. De Turkse en Marokkaanse groep echter verschilden significant met hun respectievelijke autochtone vergelijkingsgroepen. Die verschillen zijn voor het doel van de analyse ontoelaatbaar. Daarom is voor de Turkse en Marokkaanse respondenten teruggегреpen op de in eerste instantie gevolgde procedure. Ruim een kwart van de Turkse en Marokkaanse respondenten voor wie geen unieke, sociaal-economisch overeenkomstige respondent beschikbaar was is daardoor buiten de analyse gelaten. Daarnaast zijn enkele autochtone respondenten meerdere malen gebruikt als partner tegenover Turkse of Marokkaanse respondenten. De autochtone vergelijkingsgroep is daardoor wat homogener geworden. Binnen het onderzoek is aangenomen dat dit de analyse-uitkomsten niet echt verstoort omdat de grote meerderheid van de respondenten binnen de autochtone groepen toch uniek voorkomt.

Tenslotte is voor elke allochtone groep voor vijf andere sociaal-economische kenmerken uit de RVO getoetst of zich daarbij statistisch significante verschillen voordoen met de eigen autochtone vergelijkingsgroep. Deze toets betreft de kenmerken (zie ook paragraaf 2.4):

- Opleiding (drie klassen: hoog, midden, laag)
- Dagelijkse bezigheid (vier klassen: betaald werk, huishouden, scholier, uitkering)
- Samenstelling van het huishouden⁵ (vier klassen: alleenwonend, twee volwassenen, twee volwassenen met kinderen, een volwassene met kinderen)
- Omvang van het huishouden
- Autobezit

Voor elke allochtone groep is bij één kenmerk een statistisch significant verschil waargenomen (zie ook paragraaf 2.4 en tabel 2.2):

- Voor de Turkse en de Marokkaanse groep betreft dat de omvang van het huishouden: van de Turken en Marokkanen woont circa tweederde deel in een huishouden met minimaal vier personen, van de Nederlanders circa eenderde deel.
- Voor de Surinaamse groep is het autobezit: van de Surinamers heeft 50% een auto, van de Nederlanders 62%.

Voor elke allochtone groep geldt dus dat er voor acht sociaal-economische kenmerken geen statistisch significante verschillen zijn geconstateerd met zijn 'eigen' autochtone vergelijkingsgroep. Voor één kenmerk is echter wel een verschil geconstateerd. Dat betekent dat de overeenkomst tussen elke allochtone groep en zijn Nederlandse vergelijkingsgroep op zich wel groot is, maar minder perfect dan dat zou kunnen. Voor het onderzoek kan dat nadelig zijn. De gemiddeld grotere omvang van het huishouden van de Turkse en Marokkaanse respondenten impliceert immers dat binnen deze huishoudens gemiddeld per persoon minder te besteden valt dan in de Nederlands huishoudens in het onderzoek. Het is mogelijk dat de Turkse en Marokkaanse respondenten daardoor in hun vrije tijd minder dingen doen die

⁴ Dit komt mede doordat de vereenvoudigde selectieprocedure slechts voor een klein aantal Surinaamse respondenten moest worden gevolgd.

⁵ Dit kenmerk hangt nauw samen met het kenmerk 'gezelschap voor vrijetijdsbesteding' dat is meegenomen in de selectieprocedure voor de samenstelling van autochtone vergelijkingsgroepen.

geld kosten, zoals bezoek aan commerciële gelegenheden. Voor de Surinamers kan het iets geringere autobezit een reden zijn om verder weg gelegen bestemmingen minder te bezoeken. Bij de bespreking van de onderzoeksuitkomsten voor het vrijetijdsgedrag in hoofdstuk 3 zal op beide zaken nog worden teruggekomen.

2.4 Sociaal-economische kenmerken van de onderzoekspopulatie

Voor de Turkse en Marokkaanse combinatiegroep is de verdeling naar mannen en vrouwen ongeveer gelijk (tabel 2.1). In de Surinaamse combinatiegroep zijn vrouwen oververtegenwoordigd. In alledrie de combinatiegroepen zijn veel jongeren tussen de 15 en 35 jaar aanwezig. De Marokkaanse combinatiegroep spant daarbij de kroon, hier is bijna 80% jonger dan 35 jaar.

Tabel 2.1: Samenstelling van de drie combinatiegroepen¹ naar geslacht en leeftijdsklasse; percentages

		Turken + autochtonen (n=208)	Marokkanen + autochtonen (n=134)	Surinamers + autochtonen (n=314)
Geslacht	mannen	46	52	41
	vrouwen	54	48	59
Leeftijd	15-25 jaar	38	45	28
	26-35 jaar	32	33	32
	36-45 jaar	13	13	18
	46-55 jaar	14	8	17
	56-65 jaar	5	2	4
	66 jaar en ouder	0	0	2

¹ Elke combinatiegroep omvat 50% allochtonen en 50% autochtonen. Allochtonen en autochtonen zijn samengevoegd in deze tabel omdat de data voor beiden gelijk zijn.

Informatie voor zeven andere sociaal-economische kenmerken is opgenomen in tabel 2.2. Deze tabel maakt bij elke combinatiegroep onderscheid tussen allochtonen en autochtonen. Vetgedrukte cijfers wijzen daarbij op statistisch significante verschillen tussen allochtonen en autochtonen. Voor deze significante verschillen is er 95% kans dat het verschil dat in dit steekproefonderzoek is waargenomen tussen de allochtonen en de autochtonen ook in werkelijkheid bestaat.⁶

Zoals al eerder werd besproken (paragraaf 2.3) is er voor elke combinatiegroep bij één kenmerk een significant verschil. Turkse en Marokkaanse respondenten in het onderzoek wonen significant vaker dan de autochtonen uit hun vergelijkingsgroepen in een huishouden van minstens vier personen. Voorts hebben minder Surinaamse dan autochtone respondenten een auto. Bij andere kenmerken doen zich soms wel verschillen voor tussen de allochtone respondenten en de autochtonen in de vergelijkingsgroep, maar deze verschillen zijn niet significant.

⁶ In elk onderzoek dat gebaseerd is op steekproeven bestaat de kans dat de steekproeven uitkomsten leveren die niet overeenkomen met de werkelijkheid voor de totale populatie. Daarom worden statistische toetsen gebruikt die bij een vooraf gekozen mate van zekerheid aangeven of de uitkomsten zich ook in werkelijkheid zullen voordoen.

Tabel 2.2: Samenstelling van elke allochtone groep en zijn eigen autochtone vergelijkingsgroep voor vijf sociaal-economische kenmerken; percentages¹

	Turkse groep + eigen autochtone groep		Marokkaanse groep + eigen autochtone groep		Surinaamse groep + eigen autochtone groep	
	Turks (n=104)	Autochtoon (n=104)	Marokkaans (n=67)	Autochtoon (n=67)	Surinaams (n=157)	Autochtoon (n=157)
Maandinkomen						
max. f 1.900,-	41	41	43	43	44	38
f 1.901,- - f 3.300,-	51	51	54	54	33	36
meer dan f 3.300,-	8	8	3	3	24	26
Gezelschap voor vrije tijd						
geen	30	30	29	29	34	38
partner / kinderen	16	16	14	14	36	32
partner + kinderen	54	54	58	58	30	30
Samenstelling huishouden						
alleenwonend	9	13	9	7	19	24
2 volwassenen	13	12	10	14	18	23
2 volwassenen + kinderen	71	61	75	70	35	37
1 volwassene + kinderen	7	14	7	10	28	16
Opleiding						
laag	71	56	72	62	68	55
midden	23	33	25	28	25	31
hoog	6	11	3	11	8	14
Dagelijkse bezigheid						
betaald werk	30	37	28	42	52	50
huishouden	23	14	17	12	7	8
scholier / student	19	25	27	31	15	16
uitkering	27	24	28	15	26	25
Autobezit						
ja	49	51	45	42	50	62
nee	51	49	55	58	50	38
Omvang huishouden						
1 persoon	9	14	8	11	18	24
2 personen	13	20	9	20	30	31
3 personen	18	34	17	34	17	18
minimaal 4 personen	60	32	67	35	36	26

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

De Turkse en Marokkaanse groep vertonen voor de meeste kenmerken uit tabel 2.2 ongeveer hetzelfde beeld. Veel van deze respondenten hebben een laag opleidingsniveau (ruim 70%), daarnaast komt een middelmatig opleidingsniveau ook wel voor (bijna 25%). De meeste wonen in een huishouden van twee volwassenen met kinderen (ruim 70%). Vaak zijn het huishoudens met minimaal vier personen (60% of meer). De belangrijkste dagelijkse bezigheid van de Turkse en Marokkaanse respondenten is daarbij ofwel betaald werk (max. 30%) of het ontvangen van een uitkering (max. 28%). Daarnaast komen de verzorging van het huishouden of het

volgen van een opleiding komen voor. Het maandinkomen van het huishouden waarin deze respondenten wonen is meestal laag (ruim 70%) tot middelmatig (max. 25%). Daarbij is in ongeveer de helft van de huishoudens een auto beschikbaar.

De Surinaamse groep is op twee punten min of meer vergelijkbaar met de Turkse en Marokkaanse. Ook de Surinaamse respondenten hebben vaak een laag of, op zijn best, middelmatig opleidingsniveau. Voorts is in ongeveer de helft van de huishoudens een auto beschikbaar. Voor de andere kenmerken verschilt de Surinaamse groep van de Turkse en de Marokkaanse. Zo is het percentage Surinamers dat in een huishouden woont van twee volwassenen en kinderen lager (35%). Daarnaast komt het eenoudergezin veel voor bij hen (28%). Verder wonen de Surinaamse respondenten minder vaak dan de Turkse en Marokkaanse in huishoudens van minimaal 4 personen (36%). Meer Surinaamse respondenten dan Turkse of Marokkaanse hebben echter betaald werk (52%) en ook leven er meer in een huishouden met een hoog maandinkomen (25%). Toch is een laag tot middelmatig maandinkomen ook bij hen de meest voorkomende situatie en is het aandeel Surinaamse respondenten met een uitkering ongeveer gelijk aan dat voor de Turkse en Marokkaanse respondenten.

3 Onderzoeksresultaten

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd van de vergelijking tussen de vrijetijdsbesteding van allochtonen en sociaal-economisch overeenkomstige autochtonen. Achtereenvolgens worden de resultaten voor de Turkse groep (paragraaf 3.2), de Marokkaanse groep (paragraaf 3.3) en de Surinaamse groep (paragraaf 3.4) besproken.

Binnen elke paragraaf met onderzoeksresultaten wordt achtereenvolgens ingegaan op:

- bezoek aan recreatievoorzieningen
- bezit van duurzame recreatiegoederen
- bezoek aan culturele uitvoeringen
- bezoek aan horecagelegenheden
- sport

Voor waargenomen statistisch significante verschillen in vrijetijdsgedrag of bezit van duurzame recreatiegoederen wordt daarbij zo veel mogelijk aangegeven welke etnisch-culturele achtergronden waarschijnlijk relevant zijn voor de allochtonen. De informatie daarover is gebaseerd op andere bronnen, in het bijzonder de literatuurstudie van de Stichting Recreatie KIC (Schmeink & Ten Wolde, 1998).

In principe zijn alle verschillen tussen allochtonen en autochtonen die in dit hoofdstuk worden besproken statistisch significante verschillen waarvan met 95% zekerheid kan worden gesteld dat er ook in werkelijkheid een verschil zal zijn tussen sociaal-economisch overeenkomstige allochtonen en autochtonen (zie ook paragraaf 2.4). In verband met de leesbaarheid zal echter niet steeds worden gesproken over 'statistisch significant'. Een enkele keer wordt melding gemaakt van verschillen die statistisch niet significant zijn. Dit staat er dan uitdrukkelijk bij vermeld. Reden van vermelding van dergelijke 'niet-significante verschillen' is dat deze indicatief kunnen zijn voor een onderscheid dat in werkelijkheid wel bestaat tussen allochtonen en autochtonen.

3.2 Turkse allochtonen in vergelijking met autochtonen

Bezoek aan recreatievoorzieningen en -gebieden in de openlucht

Tabel 3.1 vermeldt gegevens over het bezoek aan recreatievoorzieningen en -gebieden in de open lucht. Bij de meeste blijkt dat beide groepen significant van elkaar verschillen. Alleen bij de buurtvoorzieningen is het percentage Turken dat er naar toe gaat, ongeveer hoog als het percentage autochtonen. Ook de frequentie waarmee bezoekers van buurtvoorzieningen er naar toe gaan verschilt niet tussen autochtonen en Turkse allochtonen (81 keer).

Stadsparken worden door een groter aandeel Turken bezocht dan autochtonen. De frequentie waarmee Turkse en autochtone parkbezoekers naar stadsparken toegaan verschilt niet (19 keer).

De hogere participatie van Turkse allochtonen in het stadsparkbezoek komt waarschijnlijk doordat Turken, evenals Marokkanen trouwens, het park geschikt vinden voor een bezoek in gezinsverband en voor het ontmoeten van leden van de eigen groep (Soeters e.a., 1996; Zie voorts bij Schmeink & Ten Wolde, 1998: 46; Vermeer, 1996; Stedelijk Beheer Amsterdam, 1992). Daarbij is er overigens nog wel verschil tussen mannen en vrouwen, zoals een sexespecifieke analyse aantoont. Significant meer Turkse mannen dan autochtone mannen komen namelijk in stadsparken (93% versus 67%). Tussen de Turkse en autochtone dames is er daarentegen maar weinig verschil (83% versus 78%, dit is niet significant). Twee culturele verklaringen kunnen hierbij relevant zijn. Jonge Turkse mannen benutten stadsparken als ontmoetingsplaats om gezamenlijk te sporten (VAROR, 1993). Mogelijk dat de Turkse mannen daardoor meer participeren in het stadsparkbezoek. Een andere, misschien ook wel aanvullende, verklaring is het aspect dat Turkse vrouwen in de traditionele Turkse cultuur weinig individuele bewegingsvrijheid hebben en daardoor buiten het gezinsverband minder gemakkelijk in de stadsparken kunnen komen (Zie bij Schmeink & Ten Wolde, 1998: 24, 25; Meel & Soeters, 1995; Vermeer, 1996). Turkse meisjes in Nederland hebben waarschijnlijk eveneens weinig individuele bewegingsvrijheid. Anders dan de Turkse jongens in Nederland besteden zij hun tijd in sterke mate thuis of dichtbij huis (Hooghiemstra, 1995).

Tabel 3.1: De participatie in het bezoek aan vijf typen recreatievoorzieningen onder Turkse respondenten en sociaal-economisch, overeenkomstige autochtone respondenten; percentages¹

	Buurtvoorzieningen ²	Stadsparken	Recreatiegebieden	Strand en duinen	Overige natuurlijke landschappen
Turken	82	88	30	34	16
Autochtonen	77	73	66	66	51

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

² Tot de buurtvoorzieningen horen pleinen, speelvelden, parken, speeltuinen in de buurt en ook kinderboerderijen. Zij zijn binnen de analyse niet verder uitgesplitst.

Bij het bezoek aan recreatiegebieden, strand en duinen en overige natuurlijke landschappen tonen de Turkse allochtonen een lagere participatie dan de autochtonen. Tussen Turkse en autochtone bezoekers aan deze gebieden is evenwel geen verschil geconstateerd in de bezoekfrequentie (gemiddeld 9 keer per jaar voor recreatiegebieden en 10 keer voor strand en duin; voor het bezoek aan overige natuurlijke landschappen zijn geen frequentiegegevens).

Een potentiële culturele verklaring voor de geringere deelname van Turkse allochtonen in het bezoek aan recreatiegebieden, strand en duinen en overige natuurlijke landschappen luidt dat de meeste Turken die behoren tot de eerste generatie die in Nederland is, oorspronkelijk van het Turkse platteland komen, waar geen aanbod is van vrijetijdsvoorzieningen en waar werken, wonen en recreëren geïntegreerd zijn en zich afspelen in de directe woonomgeving (Tempelman, 1984;

Stedelijk Beheer Amsterdam, 1992; Stoll, 1984; alledrie in: Schmeink & Ten Wolde, 1998). Deze drie gebiedstypen voor openluchtrecreatie liggen immers buiten de stad, dus verder van de woning dan de buurtvoorzieningen en stadsparken. De geringere participatie in bezoek aan strand en duinen en overige natuurlijke landschappen kan daarnaast ook nog samenhangen met het feit dat het (deels) natuurgebieden zijn. Volgens Soeters e.a. (1996: 30) vinden Turken het bezwaarlijk dat ze in Nederland niet zo vrij mogen omgaan met de natuur als in Turkije. Volgens Hofmeester en Van Zorge (1991, in: Schmeink & Ten Wolde, 1998: 31, 50) hebben o.a. Turkse immigranten geen interesse voor natuurbeleving. Toch constateerde het IMI (1998; in: Schmeink & Ten Wolde, 1998) op grond van kwalitatieve interviews dat Turken natuur wel aantrekkelijk vinden. Ook uit eigen interviews onder jongeren die behoren tot de tweede generatie Turken in Nederland komt dat naar voren (zie deel 2). Daarbij lijkt er echter sprake van een ander natuurbeeld dan onder autochtonen gebruikelijk is.

Bezit van duurzame recreatiegoederen

Tabel 3.2 geeft cijfers over het bezit van duurzame recreatiegoederen. Minder Turken dan autochtonen blijken een racefiets / mountainbike te bezitten. Er is voorts verschil tussen mannen en vrouwen. Tussen Turkse en Nederlandse vrouwen is er een groter verschil in het bezit van zo'n fiets (7% versus 30%) dan tussen Turkse en Nederlandse mannen (25%, respectievelijk 35%, hetgeen binnen het onderzoek niet significant is). Twee culturele verklaringen kunnen hier een rol spelen. Turkse vrouwen worden door gedragsregels en religieuze invloeden beperkt in hun deelname aan sportieve activiteiten zoals fietsen (Schmeink & Ten Wolde, 1998: 34). Voorts vinden veel allochtonen fietsen onveilig, koud en vermoeiend (Schmeink & Ten Wolde, 1998: 36). Dat geldt in het bijzonder voor allochtonen van de eerste generatie, waartoe bijna alle Turkse respondenten in dit onderzoek behoren. Voor de Turkse allochtonen in dit onderzoek kan echter ook nog een economische oorzaak van belang zijn. Door de grotere huishoudensomvang hebben zij mogelijk toch minder geld dan de autochtonen om een racefiets of mountainbike aan te schaffen dan de autochtonen.

Ook bezit van duurzame vakantiegoederen komt onder de Turkse respondenten minder voor dan onder de autochtone respondenten. Het gaat hier om het bezit van tweede huizen, stacaravans, vakantiehuis en om tenten, rijdende caravans of campers. De grotere huishoudens en het daaruit voortkomende gemiddeld lagere inkomen per persoon in het huishouden kan hiervoor een reden zijn. Maar daarnaast lijkt een meer sociaal-culturele reden toch ook van belang, namelijk het vakantiegedrag van veel Turkse allochtonen in Nederland. Turkije is een veel voorkomende vakantiebestemming en tijdens vakanties is men hoofdzakelijk gericht op familiebezoek (NIBUD, 1998; in: Schmeink & Ten Wolde: 38-40). Waarschijnlijk logeren velen ook bij familie.

Tabel 3.2: Percentage bezitters van duurzame recreatiegoederen onder Turkse respondenten en autochtone respondenten uit de vergelijkingsgroep¹

	Racefiets/ mountainbike	Motor	Volkstuin	2 ^e huis/ stacaravan/ vakantiehuis	Tent/rijdende caravan/ camper	Motor-/ zeilboot
Turken (n=104)	15	1 ²	6 ²	2	1	2 ²
Autochtonen (n=104)	33	5 ²	2 ²	9	26	5 ²

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

² Toetsing op significante verschillen tussen de groepen is niet mogelijk, want strijdig met de voorwaarden van de χ^2 -toets

Bezoek aan culturele uitvoeringen en de bioscoop

Tabel 3.3 geeft cijfers over de participatie in het bezoek van Turkse allochtonen en autochtonen aan culturele uitvoeringen en de bioscoop. Het valt op dat er voor drie typen culturele uitvoeringen geen verschil is tussen de Turkse allochtonen en de autochtonen. Danstheateruitvoeringen worden evenwel door meer Turken dan Nederlanders bezocht en voor de bioscoop geldt het omgekeerde: minder Turken dan Nederlanders gaan naar de film. Er is geen verschil gesignaleerd in de frequentie waarmee Turkse en Nederlandse bezoekers gemiddeld genomen gaan naar culturele uitvoeringen of de bioscoop (theater circa 4 keer per jaar; muziek 6 keer; muziektheater 2 keer; danstheater 7 keer; en de bioscoop 8 keer per jaar).

Het is opmerkelijk dat er voor drie typen van podiumkunsten geen verschil is tussen de Turkse allochtonen en de autochtone Nederlanders. Op voorhand werden bij de cultuurparticipatie meer verschillen verwacht. Deze verwachting was gestoeld op de niet getoetste aanname dat het cultuur aanbod in Nederland hoofdzakelijk zal aansluiten bij Nederlandse of westerse kunststromingen en dat allochtonen daarvoor minder belangstelling hebben dan voor kunstuitingen uit de eigen cultuur. De overeenkomst in de cultuurparticipatie voor deze drie podiumkunsten betekent mogelijk dat het cultuuraanbod in Rotterdam sterk gedifferentieerd is en voldoende te bieden heeft voor de Turkse respondenten. Eventueel kan het hier zelfs gaan om uitvoeringen die in eigen kring worden georganiseerd.

De hogere participatie van Turken in het bezoek van danstheateruitvoeringen is eveneens opmerkelijk. Mogelijk sluit danstheater aan bij de eigen cultuur. Bij de Marokkanen die cultureel sterk overeenkomen met Turken is eveneens een hoge participatie in het bezoek aan dit type uitvoeringen gesignaleerd (paragraaf 3.3).

De lagere participatie in het bioscoopbezoek tenslotte blijkt in ieder geval samen te hangen met verschillen tussen mannen en vrouwen. De participatie van Turkse vrouwen verschilt veel sterker van die van Nederlandse vrouwen (34% tegenover 79%) dan dat de participatie van Turkse mannen verschilt van die van Nederlandse mannen (51% tegenover 61%; dit verschil voor de mannen is binnen het onderzoek niet significant). Voor de vrouwen lijkt de eerder genoemde geringere bewegingsvrijheid waarbij ze veel tijd thuis doorbrengen weer de meest aannemelijke culturele verklaring.

Tabel 3.3: De participatie in het bezoek aan vier typen culturele uitvoeringen en bioscopen onder Turkse respondenten en autochtone respondenten uit de vergelijkingsgroep; percentages¹

	Theater- Uitvoeringen	Muziek- uitvoeringen	Muziektheater- uitvoeringen	Danstheater- uitvoeringen	Bioscoop
Turken (n=104)	20	27	7	15	42
Autochtonen (n=104)	23	33	15	3	71

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

Bezoek aan horecagelegenheden

Cijfers over het bezoek aan horecagelegenheden zijn opgenomen in tabel 3.4.

Volgens deze tabel is bij de participatie in het bezoek aan koffie- of theehuizen geen significant verschil tussen Turkse allochtonen en autochtone Nederlanders. Dit is een opvallende uitkomst omdat het koffie- en theehuis uit de Turkse cultuur stamt en niet uit de Nederlandse.

Tabel 3.4: De participatie in het bezoek aan vijf typen horecagelegenheden onder Turkse respondenten en autochtone respondenten uit de vergelijkingsgroep; percentages¹

	Koffie-/ theehuis	Café	Restaurant	Cafeteria / shoarmazaak	Discotheek
Turken (n=104)	40	27	48	37	16
Autochtonen (n=104)	32	61	75	70	36

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

Bij nadere analyse blijkt het wat anders te liggen. Er zijn allereerst grote verschillen tussen mannen en vrouwen. Meer Turkse mannen dan autochtone mannen gaan naar koffie- of theehuizen. Tegelijkertijd gaan er minder Turkse vrouwen dan autochtone vrouwen naar toe (tabel 3.5). De belangrijke plaats die het koffie- of theehuis in Turkije inneemt in het leven van mannen en de geringe bewegingsvrijheid van Turkse vrouwen lijken belangrijke culturele verklaringen (Schmeink & Ten Wolde, 1998: 23). Ten tweede gaan de Turkse bezoekers van koffie- of theehuizen vaker naar deze gelegenheden dan de Nederlandse bezoekers. De Turkse bezoekers komen er dagelijks (20%), wekelijks (31%), maandelijks (23%) of een of enkele keren per jaar (26%). De meeste Nederlandse bezoekers komen er slechts enkele keren per maand (32%) of per jaar (61%). Dit onderstreept nog eens de belangrijke plaats die het koffie- of theehuis inneemt voor mannen in de Turkse cultuur.

Tabel 3.5: De participatie naar sexe in het bezoek aan vijf typen horecagelegenheden door Turkse allochtonen en autochtonen uit de vergelijkingsgroep; percentages¹

	Mannen		Vrouwen	
	Turks	Autochtoon	Turks	Autochtoon
Koffie- /theehuis	66	19	16	43
Café	45	62	11	61
Restaurant	40	67	34	72
Cafeteria /Shoarmazaak	61	72	15	39
Discotheek	26	30	8	42

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets. De toets is sexespecifiek uitgevoerd.

Voor het bezoek aan de vier andere typen horecagelegenheid is de participatie onder Turken steeds lager is dan die onder Nederlanders (tabel 3.4). Bij drie van deze gelegenheden zijn het echter ook weer vooral de Turkse vrouwen die sterk achterblijven ten opzichte van de autochtone sexegenoten (tabel 3.5). De geringe bewegingsvrijheid van de Turkse vrouwen lijkt hiervoor weer de meest aannemelijke culturele verklaring. Voor de frequentie waarmee deze drie gelegenheden worden bezocht door Turkse en autochtone bezoekers zijn verder geen verschillen geconstateerd.

Alleen bij het restaurantbezoek geldt voor beide sexen dat minder Turken dan Nederlanders dit doen. De participatie van de Turkse vrouwen en mannen in dit onderzoek ligt bovendien dicht bij elkaar. Dit is misschien een teken dat restaurants door Turkse mannen en vrouwen gezamenlijk worden bezocht, mogelijk in familieverband. Of dat zo is kan echter alleen blijken uit nader onderzoek. Een opvallend punt tenslotte is dat Turkse restaurantbezoekers vaker in een restaurant eten dan Nederlandse restaurantbezoekers. Van de Turken komt 8% er wekelijks, 30% er maandelijks en 62% er een paar keer per jaar. Van de Nederlandse restaurantbezoekers komt slechts 1% er wekelijks, 20% er maandelijks en komt 79% er enkele keren per jaar eet. De reden hiervan is onduidelijk.

Sport

Minder Turken dan Nederlanders doen aan sport (tabel 3.6). Sexeverschillen spelen hier een rol. Vooral het verschil in sportdeelname tussen Turkse vrouwen (33%) en Nederlandse vrouwen (60%) is groot. Bij de mannen is het verschil niet significant; al zijn er in dit onderzoek op zich wel minder sportende Turkse mannen (44%) dan autochtone mannen (63%). Tussen de Turkse en Nederlandse sporters in dit onderzoek bestaat geen verschil in het aantal keren per jaar dat er is gesport of het aantal sporten dat gemiddeld wordt beoefend (tabel 3.6).

Tabel 3.6: Het percentage sporters onder Turkse respondenten en autochtone respondenten uit de vergelijkingsgroep en voor de sporters gegevens over de frequentie en het gemiddeld aantal sporten¹

	Sporters (perc.)	Aantal keren in het afgelopen jaar (percentage van het aantal sporters)					Gemiddeld aantal sporten (alleen voor sporters)
		1-10	11-25	26-50	51-100	>100	
Turken	38	16	27	27	16	14	3
Autochtonen	61	13	16	48	7	16	3

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

De geringere sportdeelname van de vrouwen is waarschijnlijk cultureel bepaald. Traditionele gedragsregels voor Turkse vrouwen en meisjes en religieuze invloeden bepalen dat zij nauwelijks aan sport doen. Ook de invloed van sociale controle is hierbij van belang (Tempelman, 1984; Onderzoeksbureau Warray, 1990; beide in Schmeink & Ten Wolde, 1998: 34-35).

Voor georganiseerde sport binnen sportverenigingen kunnen voorts nog een aantal andere redenen meespelen. Een relevante culturele reden voor zowel mannen als vrouwen is dat het fenomeen sportvereniging onbekend is in Turkije. Daarnaast zijn waarschijnlijk ook redenen rond de wisselwerking tussen Turkse allochtonen en

autochtonen in Nederland relevant. Veel allochtonen hebben het gevoel dat ze worden gediscrimineerd in Nederlandse sportclubs. Voorts vormt ook de taal een barrière voor deelname in sportclubs en bereikt niet alle informatie via reguliere media de allochtonen (Ministerie van VWS, 1996; Onderzoeksbureau Warray, 1990; Tempelman, 1984; alledrie in Schmeink & Ten Wolde, 1998: 35).

Specifiek voor de Turken in dit onderzoek kan tenslotte nog meespelen dat de huishoudens waarin zij wonen gemiddeld groter zijn dan die waarin de mensen uit de autochtone vergelijkingsgroep wonen. Het besteedbaar inkomen gemiddeld per persoon in het huishouden is hierdoor immers lager en ook dat kan lidmaatschap van sportverenigingen en -clubs belemmeren. Deze reden zou echter individuele, ongeorganiseerde sport al weer minder hoeven te belemmeren.

3.3 Marokkaanse allochtonen in vergelijking met autochtonen

Bezoek aan voorzieningen en gebieden voor openlucht recreatie

Gegevens over de participatie in het bezoek aan voorzieningen en gebieden voor openlucht recreatie staan in tabel 3.7.

Tabel 3.7: De participatie in het bezoek aan vijf typen recreatievoorzieningen onder Marokkaanse respondenten en sociaal-economisch, overeenkomstige autochtone respondenten; percentages¹

	Buurtvoor- zieningen	Stadsparken	Recreatie- gebieden	Strand en duinen	Overige natuurlijke landschappen
Marokkanen (n=67)	84	83	30	45	15
Autochtonen (n=67)	75	67	65	71	46

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

Het aandeel Marokkanen dat buurtvoorzieningen bezoekt verschilt niet significant van het aandeel autochtonen dat er komt. Stadsparken echter worden door meer Marokkanen bezocht dan autochtonen. Net als voor Turkse allochtonen geldt ook voor Marokkaanse allochtonen dat zij een park in het algemeen bij uitstek geschikt vinden om met het gehele gezin naar toe te gaan. Een belangrijk motief voor het bezoek aan parken is voorts het ontmoeten van leden van de eigen groep (Vermeer, 1996; Stedelijk Beheer Amsterdam 1992; Beide in: Schmeink & Ten Wolde 1998: 46).

Minder Marokkanen dan autochtonen gaan wel eens naar recreatiegebieden, strand en duinen of overige natuurlijke landschappen. Dit komt mogelijk doordat het merendeel van de Marokkaanse allochtonen in Nederland oorspronkelijk van het platteland komt waar vrije tijd geen autonome plek inneemt maar onderdeel is van de totale tijdsbesteding. Daarbij blijft men hoofdzakelijk in de directe woonomgeving. Er zijn ook geen vrijetijdsvoorzieningen op het Marokkaanse platteland waar men naar toe zou kunnen gaan (Tempelman, 1984; Stedelijk Beheer Amsterdam, 1992; Stoll, 1984; Pol, 1984; alle vier in: Schmeink & Ten Wolde, 1998). Daarnaast kan de lage participatie in het bezoek aan strand en duinen en overige natuurlijke landschappen ook samenhangen met de geringe interesse van o.a. Marokkaanse immigranten voor nat uurbeleving en de schoonheid van de natuur die Hofmeester en Van Zorge (1991; in: Schmeink & Ten Wolde, 1998:50) waarnamen.

Bij het bezoek aan recreatiegebieden en overige natuurlijke landschappen bestaat mogelijk ook nog een verschil tussen de beide sexen. Tussen de Marokkaanse en Nederlandse vrouwen althans is er een veel groter verschil in participatie in het bezoek aan deze recreatiegebieden en overige natuurlijke landschappen dan bij de mannen (tabel 3.8). Bij de mannen is het verschil tussen Marokkanen en autochtonen niet significant, hoewel de cijfers wel lijken te wijzen op een lagere participatie van de Marokkaanse allochtonen. Cultureel gezien kunnen er twee oorzaken zijn voor dit beeld. Allereerst hebben Marokkaanse vrouwen en meisjes relatief weinig bewegingsvrijheid. Dit hangt samen met de bescherming van de familie-eer in de Marokkaanse cultuur (VAROR, 1993). Het gevolg is dat de vrouwen en meisjes er niet gemakkelijk zelf op uit kunnen gaan. Ten tweede kan de grote bewegingsvrijheid van ongetrouwde Marokkaanse jongens een oorzaak zijn. Zij hebben ook ten opzicht van getrouwde Marokkaanse mannen veel bewegingsvrijheid en zijn weinig thuis. Zij trekken er veel op uit in vaste vriendengroepen, en bezoeken daarbij in de zomer recreatiegebieden aan de rand van de stad om te barbecuen, zwemmen en voetballen (Schmeink & Ten Wolde, 1998: 27).

Tabel 3.8: Participatie in het bezoek aan recreatiegebieden en overige natuurlijke landschappen voor Marokkaanse allochtonen en autochtonen uit de vergelijkingsgroep naar sexe; percentages¹

	Mannen		Vrouwen	
	Marokkanen	Autochtonen	Marokkanen	Autochtonen
Recreatiegebieden	38	59	18	71
Overige natuurlijke landschappen	14	35	18	56

¹ Vetgedrukte cijfers geven statistisch significante verschillen aan (bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets).

In het onderzoek is geen verschil waargenomen in de gemiddelde frequentie waarmee Marokkaanse en Nederlandse bezoekers een bezoek brengen aan buurtvoorzieningen (110 keer), stadsparken (35 keer), recreatiegebieden (6 keer) en strand en duinen (9 keer).

Bezit van duurzame recreatiegoederen

Het aandeel Marokkanen dat een racefiets of mountainbike bezit komt overeen met het aandeel Nederlandse fietsbezitters (circa 30%; tabel 3.9). Dit is in zoverre opvallend dat een verschil wel had kunnen worden verwacht. Bij de Turken die qua cultuur toch op de Marokkanen lijken, werd althans wel een verschil aangetoond en ook is in andere onderzoeken gevonden dat allochtonen in het algemeen minder geïnteresseerd zijn in fietsen (Hofmeester en Van Zorge, 1991; Vermeer, 1996; Beide bij Schmeink & Ten Wolde, 1998: 36). Voor de Marokkaanse vrouwen in het onderzoek is die tendens trouwens wel zichtbaar: 3% Marokkaanse dames heeft een racefiets of mountainbike tegenover 19% Nederlandse dames. Er kan echter niet getoetst worden of dit verschil significant is. Het totaal aantal dames met zo'n fiets is namelijk te laag voor de toetsingsvoorwaarden. Bij de mannen in het onderzoek is er geen enkele aanwijzing dat fietsen minder in trek zou zijn: er zijn precies evenveel Marokkaanse als Nederlandse mannen met een racefiets of mountainbike (43%).

Tabel 3.9: Percentage bezitters van duurzame recreatiegoederen onder Marokkaanse respondenten en autochtone respondenten uit de vergelijkingsgroep¹

	Racefiets / Mountainbike	Motor ²	Volkstuin ²	2 ^e Huis / vakantiehuis / stacaravan ²	Tent / rijdende caravan/ camper	Motor- / zeilboot ²
Marokkanen (n=67)	24	2	3	3	5	2
Autochtonen (n=67)	31	2	3	5	22	3

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

² Toetsing op significante verschillen tussen de groepen is niet mogelijk, want strijdig met de voorwaarden van de χ^2 -toets

Minder Marokkaanse allochtonen dan autochtonen bezitten een tent, rijdende caravan of camper. Dit hangt waarschijnlijk samen met het vakantiegedrag van de allochtonen. Marokko is de meest voorkomende bestemming en familiebezoek is het belangrijkste vakantie-doel, naast weerzien met het thuisland en praktische verplichtingen zoals onderhoud van het eigen huis (NIBUD, 1998; Stoll, 1984; beide in: Schmeink & Ten Wolde, 1998: 38-40). Waarschijnlijk logeert men veel bij familie, of in het eigen huis aldaar. Voor het bezit van de vier andere duurzame recreatiegoederen in tabel 3.9 lijkt er geen verschil te zijn tussen de Marokkaanse respondenten en de autochtonen.

Bezoek aan culturele uitvoeringen

Volgens de analyses is er geen verschil tussen de Marokkaanse en autochtone respondenten als het gaat om participatie in het bezoek aan theater-, muziek- en muziektheateruitvoeringen door Marokkaanse en autochtone respondenten (tabel 3.10). Ook in de frequentie waarmee bezoekers naar elk van deze drie typen uitvoeringen toegaan wordt geen verschil waargenomen. Gemiddeld per bezoeker worden drie theateruitvoeringen, zeven muziekuitvoeringen en drie muziektheateruitvoeringen bezocht.

Een sexespecifieke analyse brengt voor de muziekuitvoeringen nog een potentieel genderverschil aan het licht tussen beide. Want er zijn weliswaar ongeveer evenveel Marokkaanse dames (30%) als autochtone dames (36%) die muziekuitvoeringen bezoeken, maar bij de mannen blijkt er wel een significant verschil te bestaan tussen de Marokkaanse mannen (30%) en de autochtone mannen (56%). Het is niet duidelijk waar dit verschil uit voortkomt. Misschien is het zelfs puur toeval. De participatie van de autochtone mannen is namelijk opvallend hoog, als deze wordt vergeleken met die van de autochtone mannen in de vergelijkingsgroepen voor Turkse en Surinaamse respondenten.

Tabel 3.10: De participatie in het bezoek aan vier typen culturele uitvoeringen en bioscopen onder Marokkaanse respondenten en autochtone respondenten uit de vergelijkingsgroep; percentages¹

	Theater- uitvoeringen	Muziek- uitvoeringen	Muziektheater- uitvoeringen	Danstheater- uitvoeringen	Bioscoop
Marokkanen (n=67)	35	30	17	16 ²	54
Autochtonen (n=67)	29	47	12	2 ²	77

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

² Toetsing op significantie niet mogelijk i.v.m. voorwaarden van de χ^2 -toets

Danstheateruitvoeringen worden in dit onderzoek door meer Marokkanen dan autochtonen bezocht (16% tegenover 2%). Het verschil kan echter niet worden getoetst op statistische significantie. Toch kan het beeld wijzen op een cultureel verschil tussen Marokkanen en autochtonen. De waarneming komt namelijk overeen met het beeld dat voor Turkse allochtonen is gevonden en tussen de Turkse en de Marokkaanse cultuur bestaan veel overeenkomsten.

Bioscopen worden door minder Marokkanen dan Nederlanders bezocht (54% versus 77%). Bij de vrouwen is het verschil in bioscoopbezoek tussen Marokkanen en Nederlanders veel groter dan bij de mannen (bij de vrouwen 34% versus 79%; bij de mannen 51% tegenover 61%; voor de mannen is het verschil niet significant). Opvallend is dat Marokkaanse bioscoopbezoekers in doorsnee vaker naar de film gaan dan Nederlandse bioscoopbezoekers. Zo gaat 31% van de Marokkaanse bezoekers vaker dan 12 keer en slechts 6% van de Nederlandse bezoekers. Evenzo gaat slechts 16% van de Marokkaanse bioscoopbezoekers maar 1 tot 2 keer per jaar naar de bioscoop en 41% van de Nederlandse.

Bezoek aan horecagelegenheden

Er is geen significant verschil in participatie in het bezoek aan koffie- of theehuizen tussen Marokkaanse en autochtone respondenten (tabel 3.11). Ook de frequentie waarmee bezoekers aan koffie- en theehuizen naar deze gelegenheden gaan verschilt niet significant tussen autochtonen en Marokkaanse allochtonen. Dit is opmerkelijk want koffie- en theehuizen komen van oorsprong niet uit de Nederlandse cultuur, maar uit de Marokkaanse en Turkse cultuur. Het beeld ligt echter genuanceerder. Voor de mannen geldt namelijk wel dat significant meer Marokkanen dan autochtonen in deze gelegenheden komen (tabel 3.12). Het verschil in participatie tussen de Marokkaanse en de autochtone dames is echter niet significant.

Tabel 3.11: De participatie in het bezoek aan vijf typen horecagelegenheden onder Marokkaanse respondenten en autochtone respondenten uit de vergelijkingsgroep; percentages¹

	Koffie- / theehuis	Café	Restaurant	Cafeteria / shoarmazaak	Discotheek
Marokkanen (n=67)	38	44	44	42	28
Autochtonen (n=67)	28	69	77	79	50

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

Tabel 3.12: Participatie in het bezoek aan café's en discotheken voor Marokkaanse allochtonen en autochtonen uit de vergelijkingsgroep naar sexe; peentages¹

	Mannen		Vrouwen	
	Marokkanen	Autochtonen	Marokkanen	Autochtonen
Koffie- / theehuis	58	33	15	22
Café	57	78	27	58
Restaurant	43	74	44	80
Cafeteria / shoarmazaak	60	85	19	71
Discotheken	38	59	15	39

¹ Vetgedrukte cijfers geven statistisch significante verschillen aan (bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets).

Voor alle andere typen horecagelegenheid in dit onderzoek geldt dat er minder Marokkaanse allochtonen dan autochtonen naar toe gaan (tabel 3.11). Tussen de

Marokkaanse en autochtone bezoekers is verder geen verschil in de frequentie waarmee ze deze gelegenheden bezoeken. Het verschil in participatie in het bezoek aan deze gelegenheden hangt mogelijk net als bij de Turken deels samen met cultureel bepaalde genderverschillen. Voor café's en discotheken althans geldt dat er bij de vrouwen wel een significant verschil is tussen Marokkanen en autochtonen, maar bij de mannen niet (tabel 3.12). Toch wijzen de cijfers voor de mannen op zich wel in de richting van een lagere participatie onder de Marokkaanse mannen. Misschien komt dat doordat velen van hen koffie- en theehuizen bezoeken en dat ze daardoor minder geïnteresseerd zijn in andere horecagelegenheden. Maar het is ook mogelijk dat hier een meer algemeen cultuurverschil tussen Marokkanen en autochtonen naar voren komt en dat café's, restaurants, cafeteria's/shoarmazaken en discotheken niet aansluiten bij de Marokkaanse cultuur. De afwijzing van alcohol vanuit de Islam kan een goede reden zijn. Tenslotte kan er ook nog een economische oorzaak zijn. De Marokkaanse respondenten in het onderzoek wonen immers in gemiddeld grotere huishoudens dan de autochtonen in de vergelijkingsgroep. Gemiddeld per persoon hebben de Marokkanen daardoor minder te besteden.

Sport

De deelname aan sport is onder Marokkanen veel lager dan onder Nederlanders (tabel 3.13). Een sexespecifieke analyse toont dat dit ook voor de mannen en vrouwen afzonderlijk geldt. Van de Marokkaanse mannen sport 54%, van de autochtone 85%. Van de Marokkaanse vrouwen sport 13%, van de autochtone 87%. De geringere sportdeelname van de vrouwen is waarschijnlijk cultureel bepaald. Traditionele gedragsregels voor Marokkaanse vrouwen en meisjes bepalen samen met religieuze invloeden dat zij nauwelijks aan sport doen. Een andere culturele reden die voor zowel mannen als vrouwen geldt is dat het fenomeen sportvereniging onbekend is in Marokko. Daarnaast spelen waarschijnlijk ook redenen die meer samenhangen met de wisselwerking tussen Marokkanen en autochtonen in Nederland. Veel allochtonen hebben het gevoel dat ze worden gediscrimineerd in Nederlandse sportclubs. Daarnaast vormt ook de taal een barrière voor deelname in sportclubs en bereikt niet alle informatie via reguliere media de allochtonen (Ministerie van VWS, 1996; Onderzoeksbureau Warray, 1990; Tempelman, 1984; alledrie in Schmeink & Ten Wolde, 1998: 35). Specifiek voor de Marokkanen in dit onderzoek kan voorts meespelen dat de huishoudens waarin zij wonen gemiddeld groter zijn dan die waarin de mensen uit de autochtone vergelijkingsgroep wonen. Het besteedbaar inkomen gemiddeld per persoon in het huishouden is hierdoor immers lager en ook dat kan lidmaatschap van sportverenigingen en -clubs belemmeren.

Voor degenen die wel sporten is er overigens geen significant verschil in de frequentie waarmee zij sporten. Evenmin is er verschil in het aantal sporten dat een sporter gemiddeld beoefent.

Tabel 3.13: Het percentage sporters onder Marokkaanse respondenten en autochtone respondenten uit de vergelijkingsgroep en voor sporters gegevens over de frequentie en het gemiddeld aantal beoefende sporten¹

	Sporters (perc.)	Aantal keren in het afgelopen jaar ² (percentage van het aantal sporters)					Gemiddeld aantal sporten (alleen voor sporters)
		1-10	11-25	26-50	51-100	>100	
Marokkanen	35	26	4	13	30	26	3
Autochtonen	76	15	15	28	26	17	3

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

² Toetsing op significante verschillen tussen de groepen niet mogelijk i.v.m. voorwaarden van de χ^2 -toets.

3.4 Surinamers

Bezoek aan voorzieningen en gebieden voor openluchtrecreatie

Voor de participatie in het bezoek aan buurtvoorzieningen of stadsparken is geen significant verschil geconstateerd tussen de Surinaamse allochtonen en de autochtonen. Toch zijn er bij het bezoek aan stadsparken wel verschillen tussen Surinamers en Nederlanders. Zo gaan er allereerst wel significant minder Surinaamse vrouwen (62%) naar stadsparken dan autochtone vrouwen (80%). Mogelijk komt dit doordat Surinaamse vrouwen parken en ook speeltuinen vrijwel alleen bezoeken als zij kleine kinderen begeleiden. Ze gaan er dus niet voor zichzelf naar toe. Ook is van belang dat Surinaamse vrouwen vooral de thuisomgeving en feesten benutten als ontmoetingsplaats met sexe- en landgenoten, parken vervullen daarin geen rol (Schmeink & Ten Wolde, 1998: 31). Voor Surinaamse en Nederlandse mannen is de participatie vrijwel gelijk (75%, respectievelijk 73%). Een tweede verschilpunt is dat de Surinaamse stadsparkbezoekers minder vaak in een stadspark komen dan Nederlandse stadsparkbezoekers (13 keer per jaar versus 34 keer). Voor de Surinaamse vrouwen kunnen de eerder genoemde redenen hierbij weer van belang zijn. Voor de Surinaamse mannen komt het mogelijk doordat zij meer gericht zijn op de stad en de straat dan op recreatieve voorzieningen in de openlucht (LISWO, 1991; in Schmeink & Ten Wolde, 1998: 31). Daarnaast is voor beiden misschien ook relevant dat natuurrecreatie geen grote rol speelt onder Surinaamse migranten en hoofdzakelijk gericht is op de directe woonomgeving (Hofmeester & Van Zorge, 1997; in Schmeink & Ten Wolde, 1998: 44).

De geringe interesse in natuurrecreatie buiten de directe woonomgeving is ook herkenbaar bij het bezoek aan diverse gebieden voor openluchtrecreatie buiten de stad. Er gaan minder Surinamers dan Nederlanders naar recreatiegebieden, het strand en de duinen en naar overige natuurlijke landschappen. Daarbij is er verder geen verschil in de gemiddelde frequentie waarmee Surinaamse en Nederlandse bezoekers gaan naar recreatiegebieden (10 keer) en het strand en de duinen (8 keer). Voor overige natuurlijke landschappen zijn er geen frequentiegegevens.

Tabel 3.14: De participatie in het bezoek aan vijf typen recreatievoorzieningen onder Surinaamse respondenten en sociaal-economisch, overeenkomstige autochtone respondenten; percentages¹

	Buurtvoor- zieningen	Stadsparken	Recreatie- gebieden	Strand en duinen	Overige natuurlijke landschappen
Surinamers (n=157)	72	68	38	40	17
Autochtonen (n=157)	74	77	69	69	58

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

Bezit van duurzame recreatiegoederen

Een volkstuin is het enige duurzame recreatiegoed dat evenveel Surinamers als Nederlanders bezitten (tabel 3.15). Voor alle overige duurzame recreatiegoederen uit tabel 3.15 geldt dat de Surinamers ze minder bezitten dan de autochtonen uit de vergelijkingsgroep.

Tabel 3.15: Percentage bezitters van duurzame recreatiegoederen onder Surinaamse respondenten en autochtone respondenten uit de vergelijkingsgroep¹

	racefiets / mountainbike	motor volkstuin	2 ^e huis / stacaravan / vakantiehuis	tent / rijdende caravan/ camper	motor- / zeilboot
Surinamers (n=157)	23	1	3	1	3
Autochtonen (n=157)	38	5	4	8	31

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

² Toetsing op significante verschillen tussen de groepen is niet mogelijk, want strijdig met de voorwaarden van de χ^2 -toets

Het geringere bezit van een racefiets / mountainbike kan komen doordat fietsen minder populair is onder o.a. Surinaamse migranten (Hofmeester en Zorge, 1991; Vermeer, 1996; beide in: Schmeink & Ten Wolde, 1998: 36). Daarnaast speelt hierbij mogelijk ook nog een gendersverschil. Een sexespecifieke analyse laat zien dat bezit van een racefiets/ mountainbike vooral bij de mannen sterk verschilt tussen Surinamers en autochtonen (34% tegenover 55%). Voor de vrouwen is het verschil minder groot en niet significant. Voor een dergelijk gendersverschil zijn uit andere bronnen geen aanwijzingen of verklaringen bekend. Mogelijk ook is er geen sprake van een gendersverschil rond dit punt, want hoewel er bij de vrouwen geen significant verschil is aangetroffen, zijn er binnen dit onderzoek op zich wel minder Surinaamse vrouwen (15%) met zo'n fiets dan autochtone dames (25%).

Het verschil in bezit van vakantieverblijven hangt misschien samen met een verschil in vakantieparticipatie. In het afgelopen jaar gingen veel minder Surinaamse allochtonen (52%) dan autochtone Nederlanders (84%) met vakantie. Sociaal-economische verschillen kunnen daar een rol in spelen, maar zijn niet de enige reden. De voorkeur voor Suriname als vakantiebestemming is ook relevant. De hoge kosten van een vakantie naar Suriname maken dat er meerdere jaren gespaard moet worden voor deze bestemming. Overigens is Suriname niet de enige aantrekkelijke vakantiebestemming voor Surinaamse allochtonen. Van de Surinaamse allochtonen in de vier grote steden bezocht in de zomer van 1998 20% Suriname. Daarnaast ging 4% op vakantie in Nederland, 5% in Spanje en 19% bezocht andere landen (MCA Communicatie, 1998).

Bezoek aan culturele uitvoeringen en bioscopen

Vrijwel evenveel Surinaamse allochtonen als Nederlanders gaan wel eens naar muziekuitsvoeringen, danstheateruitvoeringen of de bioscoop (tabel 3.16). Evenmin is er een verschil in de frequentie waarmee Surinaamse en Nederlandse bezoekers naar deze culturele uitvoeringen / de bioscoop toe gaan (muziekuitsvoeringen 5 keer per jaar, danstheateruitvoeringen 3 keer en de bioscoop 8 keer).

Voor deze drie kunstvormen lijkt er dus een grote overeenkomst te zijn tussen Surinaamse allochtonen en autochtonen uit de vergelijkingsgroep. Het is echter mogelijk dat Surinamers en Nederlanders binnen deze vormen voorstellingen van een andere aard bezoeken. Daarover zijn op dit moment geen gegevens voorhanden.

Tabel 3.16: De participatie in het bezoek aan vier typen culturele uitvoeringen en bioscopen onder Surinaamse respondenten en autochtone respondenten uit de vergelijkingsgroep; percentages¹

	Theater- uitvoeringen	Muziek- uitvoeringen	Muziektheater -uitvoeringen	Danstheater- uitvoeringen	Bioscoop
Surinamers (n=157)	23	47	15	13	63
Autochtonen (n=157)	41	53	26	15	68

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

Bij twee andere kunstvormen, theater- en muziektheateruitvoeringen, blijkt de participatie onder de Surinaamse allochtonen lager dan onder de autochtonen. Mogelijk is er bij de muziektheateruitvoeringen ook nog sprake van een genderverschil, want vooral bij de vrouwen is er een groot verschil tussen de participatie van Surinaamse allochtonen (13%) en autochtonen (26%). Bij de mannen is het verschil kleiner en niet significant (19% van de Surinaamse mannen en 25% van de autochtone mannen). Er is geen verschil in de frequentie waarmee Surinaamse en Nederlandse bezoekers gaan naar theateruitvoeringen (drie keer per jaar) of muziektheateruitvoeringen (twee keer per jaar). Er zijn op dit moment geen aanwijzingen over culturele achtergronden van de verschillen voor deze twee podiumkunsten.

Bezoek aan horecagelegenheden

Voor de participatie in het bezoek aan koffie-/ theehuizen of discotheken is er geen significant verschil tussen Surinamers en autochtonen (tabel 3.17). Ook de frequentie waarmee deze gelegenheden worden bezocht is gelijk voor Surinaamse en autochtone bezoekers.

Tabel 3.17: De participatie in het bezoek aan vijf typen horecagelegenheden onder Surinaamse respondenten en autochtone respondenten uit de vergelijkingsgroep; percentages¹

	Koffie-/ theehuis	Café	Restaurant	Cafeteria / shoarmazaak	Discotheek
Surinamers (n=157)	14	39	59	60	39
Autochtonen (n=157)	23	71	78	73	37

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

Bij café's, restaurants en cafetaria's / shoarmazaken komen minder Surinamers dan Nederlanders (tabel 3.17). Dit correspondeert mogelijk met de bevinding van LISWO (1991, in Schmeink & Ten Wolde, 1998: 31) dat vooral de eigen woning en

in eigen kring georganiseerde feesten belangrijke ontmoetingsplaatsen voor Surinamers zijn.

Er is geen significant verschil aangetoond in het aantal keren dat Surinaamse en autochtone bezoekers van cafés, restaurants respectievelijk cafetaria's/ shoarmazaken bij deze horecagelegenheden komen. Toch is er wel een aanwijzing dat Surinaamse cafébezoekers minder vaak in een café komen dan autochtone cafébezoekers. Van de 53 Surinaamse cafébezoekers in dit onderzoek komt namelijk 65% hooguit een paar keer per jaar in een café, 19% één of meer keer per maand, en 17% vaker. Voor de 106 autochtone cafébezoekers zijn deze cijfers 43%, 39% en 18%.

Bij het bezoek van restaurants en cafetaria / shoarmazaken spelen cultureel beïnvloede genderverschillen misschien een rol (tabel 3.18). Bij restaurantbezoek althans is er vooral bij de vrouwen een groot verschil in de participatie van Surinaamse allochtonen en die van autochtonen; bij de cafetaria's / shoarmazaken geldt dit voor de mannen. Toch is het nog de vraag of er hierbij werkelijk sprake is van genderverschillen. Bij beide horecagelegenheden tonen immers de leden van het andere geslacht ook steeds een vrij groot verschil tussen de Surinaamse allochtonen en de autochtonen, al is het dan niet significant. Ook andere bronnen geven geen heldere aanwijzingen. LISWO (1991, in Schmeink & Ten Wolde, 1998: 31) stelt weliswaar dat voor Surinaamse mannen de stad een belangrijke ontmoetingsplaats is (naast de eigen woning en feesten in eigen kring). Misschien hebben binnen de stad restaurants nog een bijzondere functie hierbij. Andere horecagelegenheden vervullen dan echter geen vergelijkbare functie.

Tabel 3.18: Voor mannen en vrouwen van Surinaamse en autochtone herkomst de participatie in het bezoek aan restaurants en cafetaria / shoarmazaak¹

	Mannen		Vrouwen	
	Surinaams	Autochtoon	Surinaams	Autochtoon
Koffie/theehuis	13	20	15	24
Café	46	74	33	68
Restaurant	65	79	55	78
Cafetaria /shoarmazaak	68	83	55	66
Discotheek	41	41	37	35

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets. Toetsing per sexe tussen Surinaamse en autochtone mensen.

Sport

Cijfers over sportgedrag zijn opgenomen in tabel 3.19. Op het eerste gezicht zijn er geen significante verschillen tussen de Surinaamse allochtonen en de autochtonen.

Tabel 3.19: Het percentage sporters onder Surinaamse respondenten en autochtone respondenten uit de vergelijkingsgroep en voor de sporters gegevens over de frequentie en het gemiddeld aantal sporten¹

Sporters (perc.)	Aantal keren in het afgelopen jaar (percentage van het aantal sporters)					Gemiddeld aantal sporten (alleen voor sporters)	
	1-10	11-25	26-50	51-100	>100		
Surinamers	47	33	21	21	11	11	3
Autochtonen	56	17	20	26	21	16	3

¹ Vetgedrukte cijfers zijn statistisch significant bij $\alpha=0,05$, volgens de χ^2 -toets.

Een sexespecifieke analyse laat echter zien dat het toch iets genuanceerder ligt. De Surinaamse vrouwen (37%) doen namelijk wel minder aan sport dan de autochtone vrouwen (52%). Bij de mannen is er geen verschil tussen de Surinamers (61%) en de autochtonen (63%). De lagere sportparticipatie van de Surinaamse vrouwen wordt in de literatuur verklaard vanuit het gegeven dat Surinaamse vrouwen vaker dan Surinaamse mannen alleenstaand ouder zijn en zich daardoor minder gemakkelijk vrij kunnen maken om te sporten (Ministerie van VWS, 1996; in Schmeink & Ten Wolde: 34). Binnen het hier uitgevoerde onderzoek kan dat eventueel ook een rol spelen. Van de Surinaamse vrouwen woont 38% in een eenoudergezin, van de Nederlandse vrouwen 22%. Bij toetsing blijkt dit verschil in de samenstelling van het huishouden weliswaar statistisch niet significant, maar het bestaat wel binnen de steekproefpopulatie en mogelijk geeft het bij het sporten toch net de doorslag. Wel is het dan weer merkwaardig dat bij andere vormen van vrijetijdsbesteding die buitenshuis plaatsvinden niet ook is waargenomen dat de participatie van Surinaamse vrouwen veel lager ligt dan die van Nederlandse vrouwen, terwijl die bij de mannen meer overeenkomstig is. Dit kan echter nog komen doordat de grotere regelmaat die bij sporten normaal is, het moeilijk maakt oppas te organiseren.

3.5 Conclusies

Ondanks grote sociaal-economische overeenkomsten zijn er duidelijke verschillen tussen allochtonen en autochtonen in vrijetijdsbesteding en het bezit van sommige duurzame recreatiegoederen. De meeste waargenomen verschillen zijn te herleiden tot bekende culturele achtergronden. Deze worden hier niet allemaal herhaald. Wel worden de grote lijnen samengevat.

Turken, Marokkanen en Surinamers participeren vaak minder in het bezoek aan voorzieningen voor vrijetijdsbesteding dan autochtone Nederlanders die qua sociaal-economische kenmerken overeenkomen met hen. Ook bezitten de allochtonen diverse duurzame recreatiegoederen in mindere mate. In het bijzonder geldt dit voor het bezoek aan verder weg gelegen gebieden voor openluchtrecreatie, aan andere horecagelegenheden dan het koffie- of theehuis⁷, voor sportdeelname en voor het bezit van een racefiets/mountainbike⁸, tweede huis / stacaravan / vakantiehuisje⁹ en van een tent / camper / rijdende caravan.

Op enkele punten zijn er ook overeenkomsten tussen allochtonen en autochtonen of is er juist onder de allochtonen een hogere participatie. Zo is het aandeel bezoekers aan buurtvoorzieningen onder autochtonen en Surinamers, Marokkanen en Turken gelijk, maar is er onder de Marokkanen én onder de Turkse mannen een hoger aandeel bezoekers van stadsparken. Surinaamse vrouwen daarentegen participeren minder dan autochtone vrouwen in het bezoek aan stadsparken en daarnaast gaan Surinaamse stadsparkbezoekers (mannen en vrouwen) minder vaak naar stadsparken dan autochtone stadsparkbezoekers. Ten tweede valt de sterke overeenkomst in

⁷ Voor Surinamers zijn discotheken ook een uitzondering.

⁸ Marokkanen vormen hierop een uitzondering.

⁹ Voor Marokkanen kon het bezit van een tweede huis e.d. niet worden getoetst.

cultuurparticipatie op. Voor de Turken en Marokkanen is het aandeel bezoekers van theater-, muziek- en muziektheater uitvoeringen gelijk aan dat voor de Nederlanders. Het percentage Turkse en Marokkaanse bioscoopbezoekers is lager, maar het aandeel bezoekers aan danstheateruitvoeringen is weer hoger. Onder de Surinamers zijn evenveel bezoekers van muziek-, danstheateruitvoeringen en films als onder de Nederlanders. Theater- en muziektheateruitvoeringen echter worden door minder Surinamers dan Nederlanders bezocht.

Bij de Turken en Marokkanen wordt het beeld deels beïnvloed door sexespecifieke verschillen in bewegingsvrijheid en rolverdeling. De verschillen tussen Nederlandse vrouwen en Turkse of Marokkaanse vrouwen zijn vaak groter dan de verschillen tussen Nederlandse mannen en Turkse of Marokkaanse mannen. In het onderzoek blijken de verschillen tussen Nederlandse mannen en Turkse of Marokkaanse mannen soms zelfs niet significant. Desalniettemin wijzen de cijfers op zich ook voor hen meestal wel in de richting van een geringere participatie. Dat sommige verschillen voor hen niet significant zijn kan liggen aan het kleine aantal respondenten. Daarbij kan immers alleen van hele grote verschillen worden vastgesteld dat zij significant zijn. Daarnaast biedt de grotere bewegingsvrijheid die Turkse en Marokkaanse mannen vanuit hun cultuur hebben ten opzichte van Turkse en Marokkaanse vrouwen, hen waarschijnlijk ook de gelegenheid meer over te nemen van het in Nederland gebruikelijke vrijetijdsgedrag. Toch zijn ze daarnaast nog sterk geworteld in de eigen cultuur, zoals blijkt uit de hoge participatie van Turkse en Marokkaanse mannen in het bezoek aan koffie- of theehuis.

Bij de Surinamers is er op enkele punten een verschil gesignaleerd in de mate waarin de allochtone mannen en vrouwen verschillen van hun autochtone sexegenoten. Anders dan bij de Turken en Marokkanen echter is het beeld voor de Surinamers daarbij niet eenduidig: de ene keer zijn het de mannen en de andere keer de vrouwen die sterker verschillen ten opzichte van de Nederlanders.

Deel 2

Vrijtijdsbesteding van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse jongeren die behoren tot de 2^e generatie allochtonen in Nederland en wonen in Amsterdam

4 Onderzoeksopzet

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat een verantwoording van de onderzoeksopzet die is gebruikt in de tweede fase van het onderzoekstraject naar recreatie van allochtonen. Het onderzoeksdoel in deze tweede fase was:

1. Inzicht in mogelijke samenhangen tussen de vrijetijdsbesteding van de tweede generatie allochtonen en de cultuur van de ouders en in mogelijke samenhangen tussen vrijetijdsbesteding van de tweede generatie allochtonen en hun integratie in de Nederlandse samenleving.
2. Verkenning van overeenkomsten en verschillen in vrijetijdsbesteding tussen de tweede generatie en de eerste.
3. Verkenning van de wijzen waarop allochtonen van de tweede generatie in de openbare ruimte hun vrije tijd besteden en van zaken die zij daarbij belangrijk vinden in de openbare ruimte.

Wat de vrijetijdsbesteding betreft ligt het accent hierbij op de vrijetijdsbesteding die plaatsheeft in de openbare ruimte.

De onderzoeksopzet wordt verantwoord in paragraaf 4.2. Bij de keuze van informanten is gestreefd naar spreiding op sociaal-economische kenmerken. Een overzicht van sociaal-economische kenmerken van de informanten is opgenomen in paragraaf 4.3

4.2 Onderzoeksopzet

Onderzoeksopzet in hoofdlijnen

De kern van het onderzoek vormt de analyse van gegevens uit 50 gestructureerde interviews die zijn afgenomen onder Amsterdamse jongeren tussen de 15 en 30 jaar en die horen bij de tweede generatie Turkse, Marokkaanse, Surinaams-Hindostaanse en Surinaams-Creoolse allochtonen in Nederland.

Tweede generatie is ook in deze fase van het onderzoek weer gedefinieerd conform de 'beperkte' definitie van het CBS, waarbij iedereen die in Nederland is geboren uit twee buitenlandse ouders behoort tot de tweede generatie (De Beer, 1996).

Kwalitatief onderzoek

Het uitgevoerde onderzoek is kwalitatief van aard omdat het achtergrondinformatie beoogt op te geven over de relatie van vrijetijdsbesteding met de etnische cultuur en met integratie in de Nederlandse samenleving. Een tweede reden is dat het onderzoek ook beoogt inzicht te krijgen in de vraag of allochtonen mogelijk anders (willen) recreëren dan autochtone Nederlanders. De gebruikelijke gesloten vraagstelling in een kwantitatieve onderzoeksopzet biedt daar geen ruimte voor.

De informanten

Voor het onderzoek zijn jongeren geïnterviewd tussen de 15 en 30 jaar die vrijwel allemaal behoren tot de tweede generatie allochtonen in Nederland. Er is gekozen voor de tweede generatie omdat over de vrijetijdsbesteding van deze groep amper gegevens zijn. Dat heeft te maken met de leeftijdsopbouw van de tweede generatie en het feit dat de meeste onderzoeken die ooit zijn uitgevoerd naar vrijetijdsbesteding van allochtonen van oudere datum zijn. De leeftijdsgroep van 15 tot 30 vormt namelijk slechts een klein deel van de grote groep allochtonen van de tweede generatie in Nederland, waarvan de meesten nog kind of puber zijn (tabel 4.1). Door die leeftijdsopbouw zijn degenen die nu tussen de 15 en 30 jaar zijn een extra interessante onderzoekspopulatie. Zij zijn de voorhoede van een veel grotere groep die over tien tot vijftien zo oud is als zij nu zijn. Mogelijk is het huidige gedrag van deze voorhoede een indicatie voor het gedrag van het grote peloton dat hen in leeftijd opvolgt. Voor vrijetijdsbesteding is daarbij bovendien van belang dat kinderen in hun vrijetijdsgedrag vaak sterk worden beïnvloed door de ouders, onder andere doordat hun actieradius afhankelijk is van die van hun ouders. Jonge volwassenen kunnen veel meer onafhankelijk van de ouders kiezen hoe en waar zij hun vrije tijd besteden.

Tabel 4.1 Turkse, Marokkaanse en Surinaamse allochtonen van de tweede generatie in Nederland naar leeftijdsklassen per 1 januari 1997

	Turks	Marokkaans	Surinaams
0-14 jaar	94.000	80.000	65.000
15-29 jaar	8.000	4.000	10.000
30-44 jaar	0	0	1.000
45 jaar en ouder	0	0	0
Totaal	102.000	84.000	76.000

Bron: CBS (1998), Statistisch Jaarboek 1998

De allochtone jongeren in het onderzoek zijn onderverdeeld in vier groepen allochtonen: Turken, Marokkanen, Surinaamse Hindostanen en Surinaamse Creolen. Er is gekozen voor Turken, Marokkanen en Surinamers omdat zij de drie grootste groepen vormen onder de allochtonen in Nederland die vallen onder het minderhedenbeleid. Bij de Surinamers zijn Creolen en Hindostanen onderscheiden¹⁰ omdat zij de twee grootste bevolkingsgroepen zijn onder de Surinamers en omdat bekend is dat hun cultuur sterk verschilt. Van de Surinamers in Nederland is volgens schatting circa 40% Creools en eveneens circa 40% Hindostaans (Schmeink & Ten Wolde, 1998: 13).

In totaal zijn 50 mensen geïnterviewd: 14 Turken, 14 Marokkanen, 11 Surinaamse Creolen en 11 Surinaamse Hindostanen. Per groep zijn evenveel mannen als vrouwen geïnterviewd. Voorts is gezorgd voor een gevarieerde samenstelling qua opleiding, leeftijd en woonlocatie binnen de stad. Dit bevordert de veelzijdigheid in de uitkomsten en past bij een verkennend, kwalitatief onderzoek.

De voorwaarde dat de jongeren in Nederland zijn geboren, is bij enkele mensen niet gehaald (zie ook paragraaf 4.3). De oorzaak daarvan is enerzijds het lage totaal aantal

¹⁰ In het eerste onderzoek konden Creolen en Hindostanen niet worden onderscheiden, omdat de gebruikte data geen informatie bevatten over de Creoolse, Hindostaanse of nog andere achtergrond van de Surinaamse respondenten.

allochtonen van de tweede generatie in de leeftijd tussen 15 en 30 jaar, en anderzijds de informele werving van informanten. De zoektocht naar een juiste informant gaat daardoor soms te lang duren. In dat geval zijn informanten genomen die weliswaar in het buitenland zijn geboren, maar op zeer jonge leeftijd als baby of kleuter naar Nederland zijn gekomen zodat ze het grootste deel van hun jeugd hier doorbrachten. Omgekeerd hebben enkele informanten die wel in Nederland zijn geboren zijn, in hun jeugd enige tijd in het land van herkomst van hun ouders gewoond, op zijn hoogst een paar jaar.

Alle informanten wonen in Amsterdam. Er is gekozen voor Amsterdam omdat de gemeente Amsterdam een van de opdrachtgevers is en omdat Amsterdam als grote stad een hoog percentage allochtonen in de bevolking heeft. Even belangrijk is dat de grootstedelijke agglomeraties ook in de toekomst de gebieden zijn met hoge concentraties allochtonen (Huisman en Van Wissen, 1998: 58), zodat een eventuele behoefte aan specifiek beleid voor de vrijetijdsbesteding van allochtonen waarschijnlijk het eerst in grote steden zal ontstaan.

Interviews

De interviews zijn afgenomen door allochtone interviewers van marktonderzoeksbureau Foquz, die behalve Nederlands ook de taal uit het land van herkomst spreken. Voor de interviews konden zij beschikken over een standaardvragenlijst met open en gesloten vragen. Van te voren zijn zij geïnstrueerd om door te vragen op items die voor het onderzoek relevant zijn en ook in de vragenlijst zelf is bij diverse vragen aangegeven met welk doel eventueel moet worden doorgevraagd.

Via de open vragen zijn de volgende onderwerpen besproken:

- Nederlandse vrijetijdsbesteding versus vrijetijdsbesteding volgens de 'eigen' etnische cultuur.
- Vrijetijdsbesteding met Nederlanders versus vrijetijdsbesteding met mensen uit de eigen etnische groep.
- Verschillen en overeenkomsten tussen de vrijetijdsbesteding van de informant en die van de ouders.
- Het oordeel van de informant over zich zelf en zijn of haar ouders met betrekking tot het gevoel wel of niet Nederlands, Turks (Marokkaans / Creools / Hindostaans), gelovig, traditioneel en modern te zijn
- Vrijetijdsbesteding in de openlucht waar de informant aan deelneemt

Na de open vragen volgden nog enkele gesloten vragen. Daarin werd voor verschillende soorten locaties gevraagd of de informant er wel of niet komt in de vrije tijd.

De interviews zijn steeds afgenomen op een locatie buiten de ouderlijke woning. Hiermee is voorkomen dat de eventuele aanwezigheid van ouders informanten remt bij de beantwoording van vragen.

Analyse

De analyse is stapsgewijs uitgevoerd. Eerst is voor elke allochtone groep nagegaan welke informatie uit elke vraag naar voren kwam. Bij deze analyse is enerzijds gelet op de grote lijn die uit de antwoorden van alle informanten in een groep samen naar voren komt, anderzijds op individuele afwijkingen van die grote lijn. De grote lijn is relevant omdat deze wijst op zaken die misschien ook buiten de specifieke groep informanten relevant zijn. Kwalitatieve interviews kunnen weliswaar niet kwantitatief worden geïnterpreteerd, maar als meerdere interviews in dezelfde richting wijzen is dat een indicatie dat deze grote lijn misschien ook in breder verband geldt. Naast deze grote lijn zijn echter ook de individuele afwijkingen relevant. De individuele afwijkingen laten zien welke variatie er in ieder geval bestaat rond de grote lijn.

Vervolgens is de inhoudelijke samenhang tussen specifieke vragen nader bekeken. Zo zijn er bijvoorbeeld parallellen tussen de antwoorden op vragen naar de 'verschillen en overeenkomsten tussen Nederlandse vrijetijdsbesteding en vrijetijdsbesteding volgens de eigen etnische cultuur' en de antwoorden op vragen naar de 'verschillen en overeenkomsten tussen vrijetijdsbesteding met Nederlanders of mensen uit de eigen etnische groep'. Voor dergelijke samenhangende vragen is opnieuw bekeken welk beeld de antwoorden leveren over het onderwerp in de vragen.

Vervolgens zijn per allochtone groep conclusies getrokken en zijn de conclusies voor de vier groepen naast elkaar gelegd. Tussen de groepen bleken daarbij vele overeenkomsten te bestaan.

De informatie voor mannen en vrouwen binnen elke allochtone groep is bij voorgaande stappen in eerste instantie apart behandeld. Later zijn beide naast elkaar gelegd. In de uiteindelijke conclusies worden waargenomen verschillen tussen mannen en vrouwen nog maar heel beperkt uitgelicht. De belangrijkste reden daarvoor is dat per groep hooguit zeven personen van hetzelfde geslacht zijn geïnterviewd, hetgeen een erg magere basis is voor genderspecifieke conclusies.

Beperkingen

Het eerste en tweede onderzoeksdoel gaan over de vrijetijdsbesteding van de tweede generatie in relatie tot integratie, de etnische cultuur van de ouders, de Nederlandse cultuur en de vrijetijdsbesteding van de eerste generatie. Binnen dit onderzoek zijn echter alleen mensen die behoren tot de tweede generatie allochtonen geïnterviewd, dus geen Nederlanders en ook geen mensen van de eerste generatie¹¹. De informatie die het onderzoek oplevert over de eerste generatie, de Nederlandse cultuur en de etnische cultuur is dus gebaseerd op dat wat de informanten van de tweede generatie hierover hebben gezegd.

¹¹ De zes informanten die als baby of kleuter naar Nederland zijn gekomen, zijn binnen het onderzoek beschouwd alsof zij tot de tweede generatie behoren.

4.3 De informanten

Tabel 4.2 geeft een overzicht van de kenmerken van de geïnterviewde informanten.

Tabel 4.2: Samenstelling van de groepen informanten naar geslacht, leeftijd, opleiding, woonsituatie, inkomen binnen het huishouden en geboorteland; groepsindeling naar etnische identiteit van de ouders

	Turks		Marokkaans		Creools		Hindostaans	
	Man (n=7)	Vrouw (n=7)	Man ² (n=7)	Vrouw (n=7)	Man (n=5)	Vrouw (n=6)	Man (n=5)	Vrouw (n=6)
Leeftijd								
15-20 jaar	3	4	3	2	2	2	2	2
21-25 jaar	2	2	2	3	2	2	1	2
26-30 jaar	2	1	2	3	1	2	2	2
Opleiding¹								
Laag	3	4	3	3	1	1	1	2
Middel	2	3	3	3	3	4	4	3
Hoog	2	-	-	1	1	1	-	1
Woonsituatie								
Bij ouder(s) en evt. broer(s)/zus(sen)	2	4	4	5	4	3	4	4
Alleen	1	1		2		2	1	2
Met partner en/of kind(eren)	4 ³	2	3		1	1		
Inkomen in huishouden								
Minder dan modaal	4	3	5	5	2	2	3	4
Circa modaal		1			1			
Meer dan modaal	3	3	2	2	2	4	2	2
Dagelijkse bezigheid								
School / studie	1,5 ⁴	4,5	3,5 ⁴	3	4	3,5 ⁴	3	4
Werk	5,5 ⁴	1,5	2,5 ⁴	3	1	2,5 ⁴	2	2
Werkzoekend			1	1				
Huishouden		1						
Geboorteland								
Nederland	7	7	7	6	4	5	4	4
Buitenland	-	-	-	1	1	1	1	2

¹ Laag= basisschool/VBO/LBO/MAVO; Middel= MBO/HAVO/VWO; Hoog= HBO/Universiteit.

² Eén Marokkaanse man volgde in Marokko de middelbare school. Hij is niet ingedeeld naar opleiding.

³ Twee wonen met een vriend samen (geen partner).

⁴ In elke groep combineert een persoon werk met opleiding.

Conform het uitgangspunt in dit kwalitatieve onderzoek is binnen elke allochtone groep is een grote variatie bereikt. De doelstelling dat alleen mensen die in Nederland zijn geboren uit twee buitenlandse ouders zouden worden geïnterviewd is niet voor 100% bereikt. In de vorige paragraaf is hierop al ingegaan. In totaal gaat het om zes mensen die in het buitenland zijn geboren, maar als baby, of op zijn laatst als kleuter naar Nederland zijn gekomen.

5 Surinaams Hindostaanse allochtonen van de tweede generatie

5.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de onderzoeksuitkomsten voor de Surinaams-Hindostaanse allochtonen. Er worden vier invalshoeken onderscheiden die elk in een aparte paragraaf worden behandeld:

- Paragraaf 5.2 gaat in op de vrijetijdsbesteding van de informanten in relatie tot integratie en in relatie tot zowel de etnische cultuur van de ouders als de Nederlandse.
- Paragraaf 5.3 bespreekt de vrijetijdsbesteding van de tweede generatie allochtonen in vergelijking met die van de eerste generatie.
- Paragraaf 5.4 gaat in op de vrijetijdsbesteding buitenshuis en in de openlucht van de tweede generatie
- Paragraaf 5.5 geeft informatie over locaties die worden bezocht voor vrijetijdsbesteding.

Deze vier paragrafen liggen direct in het verlengde van de drie onderzoeksdoelen (paragraaf 4.1). De twee laatste paragrafen zijn daarbij een uitwerking van het derde onderzoeksdoel.

5.2 Vrijetijdsbesteding in relatie tot cultuur en integratie

Culturele identiteit

De meeste Surinaamse Hindostanen voelen zichzelf tegelijkertijd Nederlands, Hindostaans en Surinaams. Voor sommigen gaan deze etnische identiteiten redelijk gelijk op. Anderen voelen zich toch wat minder Nederlands dan Hindostaans of soms ook Surinaams. Een persoon zeggen deze begrippen heel weinig, zij voelt zich hooguit een beetje Hindostaans.

Nederlandse en Hindostaanse vrijetijdsbesteding

De meeste Surinaamse Hindostanen zeggen dat ze meer aan Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding doen dan aan Hindostaanse.

- *Ik ben hier opgegroeid dus doe meer Nederlandse dingen. Sinds ik een vriend heb (ook Hindostaans) ga ik meer naar Hindostaanse dansavonden. (een vrouw)*
- *Meer Nederlandse dingen als ik mezelf vergelijk met mijn neven. Die gaan bijvoorbeeld elke week naar een Hindostaans feest maar ik ga once in a while. Ik ga dan liever naar de film. (een man)*

Wel ondernemen verschillenden ook (wel eens) typisch Hindostaanse vormen van vrijetijdsbesteding. Ze denken daarbij aan uiteenlopende typen bijeenkomsten binnen de Hindostaanse gemeenschap: bruiloften, kerkdiensten, feesten en dansavonden. Een vrouw noemt Hindostaanse uitvoerende kunsten als vrijetijdsbesteding, zij geeft

Hindostaanse danslessen en bezoekt Hindostaanse concerten en voorstellingen. Bij typisch Nederlandse activiteiten denken de informanten aan fietsen, wandelen, sporten, cafébezoek, terrasje, uit eten, discotheekbezoek en de bioscoop.

De verhouding tussen Nederlandse en Hindostaanse vormen van vrijetijdsbesteding is volgens de meesten niet veranderd gedurende hun leven. Twee vrouwen echter zijn meer Hindostaanse activiteiten gaan ondernemen. Een doordat ze een Hindostaanse vriend kreeg. De andere omdat ze er zelf voor kiest. Tegenwoordig hoeft ze niet meer met haar ouders mee waardoor ze meer kan doen aan Hindostaanse en Surinaamse vormen van vrijetijdsbesteding.

De Surinaamse Hindostanen signaleren diverse verschillen tussen Nederlandse en Hindostaanse vormen van vrijetijdsbesteding. Allereerst is men tijdens Hindostaanse vormen van vrijetijdsbesteding meestal samen met andere Hindostanen.

- *Hindostaanse dingen doe ik met Hindostanen* (een man)

Ten tweede zijn sommige gespreksonderwerpen dan taboe evenals het gebruik van sigaretten, alcohol of verdovende middelen.

- (Een verschil is) *dat Nederlanders als ze uitgaan roken, drinken, verdovende middelen gebruiken en vrij over sex praten. Hun ouders doen daar niet moeilijk over. Met Hindostanen drink rook en praat je niet vrij over sex uit respect voor ouderen. Het is een soort taboe voor Hindostanen.* (een man)

Ten derde is cultuur belangrijk in Hindostaanse vormen van vrijetijdsbesteding. Cultuur kan daarbij zowel kunstvormen omvatten als geloof en tradities.

- *Hindostanen zijn meer bezig met cultuur, geloof en zijn traditioneel.* (een vrouw)
- *Bij Hindostaanse bruiloften is het bijvoorbeeld heel normaal als er het hele weekeinde feest is en zelfs de voorbereidingen op zich zijn al een feest. Bij Hindostanen speelt het geloof op bruiloften een heel belangrijke rol.* (een man)

Voorts is de Hindostaanse taal van belang tijdens Hindostaanse vormen van vrijetijdsbesteding, bijvoorbeeld omdat song- of filmteksten in het Hindostaans zijn.

- *Je zult niet snel westerse muziek horen op een Hindostaans feestje en als dat wel zo is wordt het in het Hindostaans gezongen. Bij Nederlanders maakt dit niet uit: ze hebben muziek in alle talen op hun feestjes.* (een vrouw)
- *Hindostaanse dingen doe je met Hindostanen, je gaat niet met een Nederlander naar een Hindostaanse film. Af en toe wordt er ook nog Hindostaans gesproken en dat zit je niet met het probleem dat je het moet uitleggen* (een vrouw)

Deze verschillen worden volgens de geïnterviewden veroorzaakt door verschillen in de cultuur:

- *Ik denk dat het komt door de normen en waarden die je van huis uit hebt meegekregen. Hindostanen zijn vaak ook bang dat ze gezichtsverlies zullen lijden als andere Hindostanen hun zien roken of drinken. Of dat deze Hindostanen het doorvertellen aan familie.* (een man)
- *Hindostanen genieten meer van hun Hindostaanse muziek omdat ze dat beter begrijpen, mooier vinden en zich ook kunnen vinden in de teksten.* (een vrouw)

Behalve verschillen zien de sommige Hindostanen ook overeenkomsten tussen Hindostaanse en Nederlandse vrijetijdsbesteding. Overeenkomsten liggen in gezelligheid, de omgang met mensen en voor enkelen ook in de ondernomen activiteiten.

- *Ik doe dezelfde soort activiteiten met Nederlanders en met Hindostanen maar de sfeer is anders.* (een man)
- *.. dat beide bevolkingsgroepen het belangrijk vinden dat er sprake is van gezelligheid en het moet leuk zijn.* (een vrouw)

Vrijetijdsbesteding met Nederlandse en met Hindostaanse mensen

Alle geïnterviewden gaan in hun vrije tijd zowel met Nederlanders om als met Hindostanen. Er is geen voorkeur voor de ene of de andere groep. De meesten zeggen met beide groepen evenveel om te gaan, een paar wat meer met Nederlanders en een paar anderen meer met Hindostanen. Enkelen zijn in de loop van hun leven meer contact gaan leggen met andere Hindostanen. Aanleiding was vrijwel steeds dat ze naar een nieuwe school gingen waar ze meer andere Hindostanen ontmoetten.

- *Op de openbare school waar ik vroeger op zat had je minder Hindostaanse jongens. Ik trok toen meer met Nederlanders op. Nu ik meer Hindostaanse jongens in mijn klas heb, vind ik het prettiger om met hen op te trekken.* (een man)

Voor een 27-jarige vrouw was haar bezoek aan India acht jaar geleden aanleiding om meer om te gaan met andere Hindostanen:

- *Ik kreeg toen meer interesse in de Indiase cultuur Toen ik terugkeerde kreeg ik via verschillende stichtingen en organisaties contact met andere Hindostaanse jongeren. Ik zag toen dat ik veel gemeen had met andere Hindostaanse mensen.* (27 jarige vrouw)

Verschillende mensen melden expliciet dat ze ook met mensen uit nog andere bevolkingsgroepen omgaan.

Vrijetijdsbesteding met Nederlandse mensen verschilt van vrijetijdsbesteding met Hindostanen. Hindostanen zijn meer op hun familie gericht en de familie is daarbij breder dan alleen het gezin.

- *Zowel Nederlanders als Hindostanen houden zich bezig met hun gezin. (Maar) Hindostaanse mensen hebben in veel sterkere mate contact met hun gezin en betrekken hierbij dan ook de rest van de familie.* (een vrouw)
- *Hindostanen zijn toch meer met hun cultuur en familie bezig en houden zich ook vaak aan traditie.* (een man)
- *Hindostanen blijven in hun vrije tijd meer in de familiesfeer. Ze gaan met neven en nichten op stap.* (een man)

Volgens sommigen zijn Hindostanen ook meer gericht op de eigen thuisomgeving, maar mogelijk geldt dit alleen voor vrouwen:

- *Hindostanen gaan in hun vrije tijd meer met hun familie om en Nederlanders doen dat meer met anderen en vaak ook buiten de stad. Hindostanen blijven dicht bij huis. Hindostaanse ouders zien hun dochter liever thuis dan buiten op straat. Dochters worden beschermd opgevoed en zijn veel samen met de familie bezig in de vrije tijd.* (een vrouw)

Verder houden Hindostanen erg veel rekening met dat wat andere Hindostanen zouden kunnen denken en weten ze dat ze ook op het gedrag van familieleden kunnen worden aangesproken:

- *Als ik ergens met mijn Hindostaanse vriend naartoe ga, maken mijn ouders zich al snel druk over wat andere Hindostanen hiervan zullen denken. (een vrouw)*
- *Hindostanen houden te vaak rekening met wat anderen van hen zullen denken en met name met wat andere Hindostanen van hen zullen denken. Als mijn zus pas een vriend heeft en ze komt op verschillende plekken met hem dan kunnen andere Hindostanen mijn familie hierop aanspreken. (een man)*

Ook de al eerder genoemde taboes in gespreksonderwerpen en gedragingen zijn van belang in het contact met andere Hindostanen. Voor sommigen tenslotte is het verschil tussen vrijetijdsbesteding met Nederlanders of met Hindostanen vooral dat zij zelf gemakkelijker omgaan met andere Hindostanen dan met Nederlanders, omdat zij elkaar beter begrijpen en dezelfde ervaringen hebben.:

- *... Mijn Hindostaanse vrienden begrijpen dit knelpunt wel als ik hierover met hen praat. Nederlanders kunnen zich er niets bij voorstellen. Zij vragen waarom mijn ouders er zo'n probleem van maken. Mijn Hindostaanse vrienden hebben dezelfde ervaringen met hun ouders' (de vrouw die weet dat haar ouders zich er druk over maken als zij met haar Hindostaanse vriend ergens naar toe gaat)*
- *... dat ik veel relaxter ben bij Hindostanen. We kunnen dan makkelijk iets zeggen in het Surinaams zonder dat je druk hoeft te maken over iemand die het niet verstaat.... (een man).*
- *Met Hindostanen kan ik bijvoorbeeld grapjes maken, die worden door Nederlanders niet begrepen. Andersom begrijp ik heel vaak de grapjes van Nederlanders niet. Bij Hindostanen hoef je gewoon minder uit te leggen, je kunt gewoon jezelf zijn. (een man)*

Deze verschillen liggen volgens de geïnterviewden aan verschillen in cultuur. Familie en gedeelde normen en waarden zijn erg belangrijk.

- *Bij Hindostanen is dit zo gegroeid denk ik. Het wordt meer als een verplichting gezien en dat je respect moet hebben voor de familie. Nederlanders zijn veel afstandelijker en er wordt meer ruimte gegeven voor eigen keuze van de vrijetijdsbesteding. (een vrouw)*
- *Hindostanen wonen in Nederland maar houden zich nog steeds aan hun cultuur. (een man)*

De geïnterviewden ervaren dat lang niet altijd als positief: de gedragscontrole binnen de Hindostaanse gemeenschap wordt vermeld met een negatieve ondertoon.

- *Alle Hindostanen denken op dezelfde manier dus men zal ook altijd zo blijven denken. Als eentje van plan is zich hiertegen te verzetten zal hij niet worden toegejuicht maar als buitenbeentje gezien worden. Hindostanen zijn vaak bang om zichzelf te zijn omdat ze bang zijn hoe mensen hierop zullen reageren. (een man)*
- *.... dan kunnen andere Hindostanen mijn familie hierop aanspreken 'Jouw zus hangt daar en daar uit. Mag dat wel?' Nederlanders mogen zelf uitmaken met wie ze uitgaan. Hun ouders bemoeien zich zeker niet met hun partnerkeuze. (een man)*

Positief is dan wel weer dat hierover met Hindostaanse vrienden kan worden gesproken, Nederlanders begrijpen het helemaal niet.

De meeste geïnterviewde Surinaamse Hindostanen voelen zich zelf thuis in Nederland. Twee mensen echter minder of niet. Dat remt hen in hun vrijetijdsbesteding, zeggen ze. Zij gaan niet naar plekken waar veel mensen komen bij wie zij zich niet op hun gemak voelen.

- *Ik ga niet bijvoorbeeld naar een Nederlands concert. Er gaan daar andere mensen naartoe dan naar een café.* (een man)
- *Ik ga niet zo gauw buiten Amsterdam waar niet veel gekleurde mensen zijn. Ik heb dan het gevoel alsof die mensen daar zich afvragen wat ik daar te zoek heb. In de Bijlmer heb je dat niet omdat er veel gekleurde mensen wonen.* (een vrouw)

Enkele mensen die zich wel thuis voelen geven juist het omgekeerde aan: dat zij doordat zij zich thuisvoelen gemakkelijk gaan naar allerlei plekken, gemakkelijk integreren, graag op plekken komen waar veel Nederlanders zijn.

- *Ik ben vrij om me te uiten en te zeggen wat ik wil. Als ik in India zou zijn dan zou ik daarin beperkt zijn. Ik zou bijvoorbeeld moeilijk naar een discotheek kunnen.* (een vrouw die zich zelf meer op de Hindostaanse cultuur is gaan oriënteren sinds ze in India is geweest)
- *Ik ben me bewuster van de vele mogelijkheden mogelijkheden die je hier hebt. In Suriname zou ik veel minder doen: er is daar ook gewoon minder te doen ...* (een man)
- *Ik zou niet zo makkelijk in Nederland kunnen integreren als ik me hier niet thuis zou voelen.* (een vrouw)

5.3 De tweede generatie in vergelijking met de eerste

Algemeen cultureel

De meeste geïnterviewden vinden zichzelf zowel gelovig, modern als traditioneel. Daarbij vinden ze zich zelf meestal meer modern dan traditioneel. Ook hun ouders zijn gelovig, modern en traditioneel, zeggen de geïnterviewden. Sommige ouders zijn echter wat meer traditioneel dan modern, andere wat meer modern dan traditioneel.

Ouders zijn vaak zowel Nederlands, Hindostaans als Surinaams. Dat vinden de geïnterviewden ook van zichzelf. Hun ouders vinden ze echter wel vaak toch wat meer Hindostaans en / of Surinaams en wat minder Nederlands.

Vrijetijdsbesteding vergeleken

De meeste geïnterviewden stellen dat hun ouders hun vrije tijd anders besteden dan zij zelf. De ouders zijn meer thuis of bij familie en doen andersoortige activiteiten.

- *Ik ben in mijn vrije tijd meer buiten, mijn ouders zitten in hun vrije tijd thuis.* (een vrouw)
- *Mijn moeder kijkt vooral Hindostaanse films (...op de video...), mijn vader luistert in zijn vrije tijd naar Hindostaanse muziek. Ze gaan weinig de deur uit. Ik doe meer dingen buiten en kijk zelden naar Hindostaanse films of luister zelden naar Hindostaanse muziek.* (een man)
- *Mijn ouders zoeken in hun vrije tijd familie en vrienden thuis op. Ik zoek mijn vrienden op in uitgaansgelegenheden.* (een man)

Volgens de informanten zijn het leeftijdsverschil en verschil in interesses de oorzaken van deze verschillen in vrijetijdsbesteding. Slechts een persoon brengt het in verband met cultuur: zijn ouders genieten van Hindostaanse muziek en film; hij zelf kan dat niet volgen omdat hij de taal niet kent. Toch lijkt cultuur wel een relevante oorzaak te kunnen zijn. Eerder stelden immers verschillende informanten dat Hindostanen in hun vrijetijdsbesteding meer op familie zijn gericht dan Nederlanders en ook meer op de thuisomgeving. Dat werd toen wel in verband gebracht met cultuur.

Enkele mensen zien naast verschillen ook overeenkomsten tussen hun eigen vrijetijdsbesteding en die van hun ouders.

- *Zowel mijn ouders als ik belijden actief ons geloof.* (een man)
- *Wij houden beide van een filmpje of een gezellige wandeling aan het strand.* (een man)
- *Overeenkomsten zijn er meer als we dingen als gezin ondernemen. We zijn dan allemaal bij elkaar en besteden aandacht aan elkaar.* (een vrouw)

De meeste geïnterviewden denken wel dat hun ouders hun manier van vrijetijdsbesteding goed vinden.

- *Ze vinden het anders en ze zijn het niet gewend. Zolang ze weten waar ik ben is het goed.* (een man)
- *Ik heb ze nooit horen klagen. Ik denk dat ze het wel goed vinden.* (een vrouw)

Voor vrouwen gelden echter andere normen dan voor mannen.

- *Geen probleem, maar je weet dat jongens altijd meer vrijheid hebben.* (een man)
- *Ze vinden het vreselijk: veel te vermoeiend, ik doe te veel, dag in dag uit met vrienden, ik plak te veel bij vrienden. Ik moet meer rusten.* (een 26-jarige vrouw)

Dit aspect dat voor vrouwen andere normen gelden dan voor mannen in de Hindostaanse cultuur kwam in de vorige paragraaf ook al aan bod.

5.4 Vrijetijdsbesteding buitenshuis en in de open lucht

Activiteiten buitenshuis

In hun vrije tijd ondernemen de Surinaamse Hindostanen uiteenlopende activiteiten. Veel voorkomende activiteiten zijn:

- winkelen
- stedelijk uitgaan
- wandelen
- sport

Het is mogelijk dat genderverschillen de activiteiten buitenshuis beïnvloeden. Winkelen, uitgaan en wandelen althans zijn bij alle geïnterviewde vrouwen in trek, maar slechts bij enkele mannen. Bij de sporten is er niet een specifieke sport die vaak wordt genoemd.

Vrijtijdsbesteding in de open lucht

Vrijtijdsbesteding in de openlucht vinden de meeste Surinaamse Hindostanen niet belangrijk, of ze vinden het alleen belangrijk als het mooi weer is.

- *Niet zo belangrijk. Het is belangrijker dat het goed weer is want dan ga ik vaker naar buiten.* (een man)
- *Maakt niet uit als ik binnen of buiten ben.* (een vrouw)
- *Als het mooi weer is zeker. Dan moet ik echt op straat zijn Bij slecht weer zit ik meer in de film.* (een vrouw).

Slechts twee mensen vinden het heel belangrijk. De een omdat hij er lichamenlijk goed wil uitzien en vindt dat je daarvoor wel veel buiten moet doen, de ander omdat ze buiten zijn na een kantoordag ervaart als vrijheid.

Belangrijke vormen van vrijtijdsbesteding in de open lucht

Iedere informant is gevraagd welke twee vrijetijdsactiviteiten in de openlucht het meest belangrijk zijn. De meeste vrouwen noemen wandelen en winkelen. Daarnaast zijn picknicken en ontspannen elk een keer genoemd door een vrouw. De mannen vinden in doorsnee hooguit een activiteit belangrijk, hetgeen nog eens bevestigt dat vrijetijdsbesteding in de openlucht voor hen niet belangrijk is. Zij noemen winkelen, wandelen, basketballen, met vrienden zijn.

Alle informanten zijn vervolgens gevraagd te beschrijven hoe het eraan toegaat als zij de voor hun meest belangrijke vrijetijdsactiviteit ondernemen. Dit leverde informatie over wandelen (3x), winkelen (5x), picknicken met barbecue in park(1x), basketballen (1x) en met een vriend de stad in (1x). De wandelaars geven aan dat ze soms ook picknicken tijdens het wandelen. In de beschrijvingen vallen de volgende zaken op:

- Velen brengen de vrije tijd door in de stedelijke bebouwde omgeving, sommigen bezoeken groene gebieden in de stad en daarbuiten. De locatie hangt uiteraard samen met het type activiteit dat ze ondernemen. Winkelen of met een vriend de stad ingaan is nu eenmaal gericht op de stedelijke voorzieningen. Wandelen, picknicken en basketballen gebeurt in een groene omgeving.
- De Surinaamse Hindostanen die winkelen gaan soms of altijd alleen. Ook de basketballer en een wandelaar gaat soms alleen. Alle andere Hindostanen ondernemen hun activiteiten samen met anderen.
- Als men met andere mensen samen de vrije tijd besteed zijn dat vrienden of vriendinnen en soms ook de eigen vriend of vriendin of gezinsleden en familieleden.
- De etniciteit van andere mensen in het gezelschap is vaak Hindostaans. Sommigen zijn tijdens hun belangrijkste vrijetijdsactiviteit ook samen met Nederlanders of met mensen van een nog andere herkomst, Marrokaans, Indonesisch, Creools.
- De sfeer tijdens de activiteiten varieert. Wandelen met de eigen vriend of vriendin is romantisch, gezellig, liefdevol en rustgevend. Winkelen en wandelen met anderen is vaak gezellig en soms ook genieten van het buiten zijn met mooi weer of van het winkelen zelf. Alleen winkelen is rustig. Voor sommigen gaat het bij winkelen ook om doelgerichte aankopen, voor anderen meer om rondkijken en vergelijken.

De beschreven activiteiten zijn globaal genomen alle activiteiten die even goed door Nederlanders kunnen worden gedaan. Alleen het picknicken met barbecue in een park is voor Nederlanders ongewoon.

Ruimtelijke aspecten bij vrijetijdsbesteding in de open lucht

Alle informanten is gevraagd welke ruimtelijke aspecten voor hen belangrijk zijn bij die vorm van vrijetijdsbesteding die voor hen belangrijk is. Daarbij is in ieder geval specifiek gevraagd naar bereikbaarheid, de aanwezigheid van andere mensen en de aanwezigheid van voorzieningen.

Voor verschillenden is de bereikbaarheid van de locatie voor vrijetijdsbesteding een belangrijk punt. Dat betekent dicht bij huis of goed bereikbaar met openbaar vervoer of met de auto en in dat geval ook voldoende, liefst goedkope parkeergelegenheid.

Sommigen ervaren voorts dat andere mensen hinderlijk kunnen zijn, met name tijdens het winkelen of wandelen. Meestal gaat het dan om te grote drukte of mensen die niet uitkijken waar ze lopen. Eén vrouw vindt het vervelend als ze veel bekenden tegen komt:

- *Als ik teveel mensen ken moet ik rekening houden met wat ik doe. Bekenden hebben sneller de neiging om me aan te spreken. Door onbekenden word ik niet gestoord en hoef ik ook minder te letten op wat ik doe. (een vrouw)*

Ook voorzieningen zijn belangrijk. De gewenste voorzieningen hangen steeds samen met de activiteiten die worden ondernomen. Toiletten, leuke winkels en horecagelegenheden tijdens het winkelen, voorts ook autovrije straten, zitbankjes en een leuke, schone looproute. De persoon die barbecuet in het park wil een open plek met gras en schaduw en wandelpaden. Voor het basketballen is een goed geasfalteerd pleintje met goede netten belangrijk evenals een bankje om uit te rusten en naar anderen te kijken en een friettentje in de buurt.

Voor sommigen zijn nog andere dingen belangrijk. Dit betreft zeer verschillende maar op zich weinig opmerkelijke zaken, zoals mooi weer of een goede service en gelijke behandeling.

5.5 Locaties voor vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte

Stedelijke rode recreatieruimten

De meeste informanten komen in hun vrije tijd in stedelijke rode recreatieruimten. In het bijzonder geldt dit voor winkelstraten en pleinen in het stadscentrum, caféterrassen, de Albert Cuypmarkt, een winkelcentrum of straat in de eigen woonwijk. Minder geïnterviewden komen echter op warenmarkten of een plein in de eigen woonwijk. Degenen die niet naar een warenmarkt gaan in hun vrije tijd geven aan dat ze daar alleen komen als het echt nodig is. Voor een vrouw is daarnaast de slechte bereikbaarheid met het openbaar vervoer reden om niet naar een warenmarkt te gaan. De redenen om de vrije tijd niet op een plein in de woonwijk door te brengen lopen uiteen. Twee personen vinden dat daar voor hen niets doen is. Een andere komt daar te veel bekenden tegen

naar zijn smaak. Nog een vierde andere voelt zich onveilig op het plein in de woonwijk omdat er recent rellen zijn geweest. Bij twee personen is er geen plein in de woonwijk.

Stedelijke groene recreatieruimten

Ook stedelijke groene recreatieruimten worden bezocht door veel geïnterviewden: acht mensen komen in stadspark, zes in een parkje in de woonwijk. Een speel- of trapveld echter wordt slechts door enkelen bezocht. De meesten vinden zich zelf te oud daarvoor en hebben nog geen kinderen. Eén 26-jarige man vindt het *'veels te rustig en te burgerlijk'* op het trapveld bij hem in de buurt.

Buitenstedelijke natuur en water

Hooguit drie informanten bezoeken wel eens een bos, meer of plas, heidegebied of zandverstuiving buiten Amsterdam. De anderen komen er nooit.

Toch zeggen vijf mensen dat ze een natuurgebied op zich wel aantrekkelijk vinden. Dit naar aanleiding van de stelling dat een park in de stad wel leuk is, maar een natuurgebied buiten de stad niet. Twee van hen geven er echter bij aan dat ze desondanks niet echt naar natuurgebieden toegaan, de een omdat hij niet zou weten met wie hij er naar toe zou moeten gaan. De ander zegt:

- *Ik blijf uit gemak in Amsterdam.*

De anderen vinden natuurgebieden niet leuk of alleen als er iets te doen is.

- *Te rustig er is geen muziek of lawaai.*

Dat bos onaantrekkelijk is voor de Surinaamse Hindostaanse jongeren, blijkt ook elders, bij de stelling "in mijn vrije tijd verlaat ik graag Amsterdam om naar een bos te gaan". Een persoon zou wel willen maar het komt er niet van. Een ander komt er wel, maar niet bijzonder graag. Hij verlaat de stad als hij rust wil. Degenen die niet graag naar bos gaan geven verschillende verklaringen hiervoor: men houdt niet van bos, de stad is leuker, bos is veel te rustig, men kent geen bos buiten Amsterdam of Amsterdam heeft zelf een bos.

De zee, het strand en de duinen zijn wel meer in trek. Zeven van de elf geïnterviewden komen er.

Landbouwgebied

Slechts een persoon brengt zijn vrije tijd wel eens door in landbouwgebied, tussen de weilanden of akkers. Hij zegt er wel bij dat een recreatiegebied eigenlijk leuker is dan weilanden en dat hij akkers wel leuk vindt maar er toch niet te vaak wil komen. De anderen zeggen dat ze niet weten wat ze tussen de weilanden en akkers moeten zoeken, dat ze er geen behoefte aan hebben, dat het er niet interessant is. Een persoon zou wel willen maar heeft geen tijd. Ook bij twee stellingen die over weilanden en akkers gaan komt dit beeld naar voren.

- *Ik heb er niets te zoeken. Het is afgelegen. Om de zoveel meters zie je een huis. Ik zie mezelf daar niet lopen.* (een vrouw)
- *Nee, niet interessant.* (een man)
- *Daar valt niets te beleven.* (een man)
- *Wat moet ik daar doen?* (een vrouw)

Recreatiegebieden

Recreatiegebieden zijn weer wel populair. Tien van de elf geïnterviewden komen er wel eens.

Binnenstedelijk versus buitenstedelijk

De stelling dat het in de stad leuker is dan erbuiten wordt door zes mensen onderschreven. Onder hen vijf vrouwen. Dat kan wijzen op een genderverschil maar kan ook toeval zijn. Twee dames geven nog een extra toelichting:

- *Dan kan ik lekker winkelen.*
- *Vanwege de drukte en de bekendheid.*

Van de vijf mensen die het niet eens zijn met deze stelling, vindt een persoon dat het leuker is om buiten de stad te zijn, omdat niemand je dan kent en alles in Amsterdam zo grof is. De anderen vinden dat het zowel in de stad als erbuiten leuk kan zijn. Waar het leuk is hangt ook af van de omstandigheden. Een persoon althans vindt dat het afhangt van het weer en een ander van zijn stemming. Een jongen van 15 jaar vindt beide leuk, maar hij doet wat zijn familie doet.

5.6 Conclusies

Vrijtijdsbesteding in relatie tot cultuur en integratie

- Surinaams Hindostaanse jongeren van de tweede generatie voelen zich tot meerdere etnische culturen behoren: Nederlands, Hindostaans en Surinaams
- Surinaamse Hindostanen zijn meer op Nederlandse vormen van vrijtijdsbesteding georiënteerd dan op Hindostaanse.
- In hun vrije tijd gaan Surinaamse Hindostanen ongeveer evenveel met Nederlanders om als met andere Hindostanen, maar er zijn wel individuele verschillen.
- De dagelijkse sociale omgeving kan het contact met andere Hindostanen sterk beperken. Verandering van omgeving kan de gelegenheid geven meer Hindostanen te ontmoeten, een gelegenheid die sommige mensen graag benutten.
- Hindostaanse vrijtijdsbesteding verschilt van Nederlandse, doordat Hindostaanse vrijtijdsbesteding plaatsvindt samen met andere Hindostanen en Hindostaanse vormen van vrijtijdsbesteding sterk gericht zijn op de Hindostaanse cultuur, het geloof en de traditie.
- Vrijtijdsbesteding met andere Hindostanen is anders dan vrijtijdsbesteding met Nederlanders. Hindostanen zijn meer op de familie gericht en op de eigen thuisomgeving. Voorts zijn sommige gespreksonderwerpen taboe onder Hindostanen, zijn sommige gedragingen niet toegestaan en beïnvloedt vrees voor sociale controle het gedrag.
- Contact met andere Hindostanen kan het voordeel hebben dat je als Hindostaan beter wordt begrepen, omdat je dezelfde ervaringen en achtergrond hebt.
- Surinaamse Hindostanen die zich niet thuis voelen in Nederland, voelen zich geremd in hun vrijtijdsbesteding. Zij bezoeken sommige plekken niet omdat daar mensen komen bij wie ze zich niet op hun plek voelen. Surinaamse

Hindostanen die zich wel thuis voelen in Nederland bewegen zich juist wel vrijelijk.

De tweede generatie in vergelijking met de eerste

- Vanuit het perspectief van de geïnterviewden zijn zijzelf anders dan hun ouders, maar het is een kwestie van gradatie. Zij zelf zijn meer Nederlands en ook meer modern, hun ouders wat meer traditioneel en Hindostaans of Surinaams.
- De geïnterviewden zeggen hun vrije tijd anders te besteden dan hun ouders. Hun ouders zijn meer gericht op familie en blijven meer thuis.
- Dat Hindostaanse ouders hun vrije tijd anders besteden dan de kinderen hangt waarschijnlijk deels samen met cultuur.
- Surinaams Hindostaanse dochters lijken zich in hun vrije tijd minder vrij te kunnen bewegen dan Surinaams Hindostaanse zonen.

Vrijtijdsbesteding buitenshuis en in de openlucht

- Vrijtijdsbesteding in de openlucht is niet echt belangrijk voor Surinaamse Hindostanen, een uitzondering daargelaten. Alleen als het mooi weer is, wordt het wel belangrijk gevonden.
- Voor vrijtijdsbesteding in de openlucht komen zowel locaties binnen de stad als buiten de stad in aanmerking. Mogelijk is er een voorkeur voor locaties in de stad.
- Vrijtijdsbesteding in de openlucht kan voor Surinaamse Hindostanen zowel alleen gebeuren als met vrienden of vriendinnen, de eigen vriend of vriendin of gezinsleden, c.q. familieleden.
- De vormen van vrijtijdsbesteding in de openlucht die de Surinaamse Hindostanen ondernemen zijn elk voor zich vormen die Nederlanders even goed ondernemen. Alleen het barbecuen in een nabijgelegen park is voor Nederlanders ongewoon. De voorzieningen die de Surinaamse Hindostanen tijdens hun vrijtijdsbesteding in de openlucht belangrijk vinden zijn op zich niet opmerkelijk, hangen samen met de activiteit die ondernomen wordt.

Locaties voor vrijtijdsbesteding in de openbare ruimte

- Binnenstedelijke rode en groene recreatieruimten zijn in trek bij de Surinaams Hindostaanse jongeren van de tweede generatie.
- Buiten de stad zijn recreatiegebieden zeer populair, en ook de zee het strand en de duinen lijken in trek bij de Surinaamse Hindostaanse jongeren.
- Bij landbouwgebied weten de Surinaamse Hindostaanse jongeren niet wat ze er zouden moeten zoeken in hun vrije tijd.
- Natuurgebieden vinden meerdere Surinaamse Hindostaanse jongeren op zich wel aantrekkelijk, maar dat betekent nog niet altijd dat ze er ook naar toe gaan. De meeste informanten komen er nooit in hun vrije tijd.

6 Surinaams Creoolse allochtonen van de tweede generatie

6.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de onderzoeksuitkomsten voor de Surinaams-Creoolse allochtonen. Er worden vier invalshoeken onderscheiden die elk in een aparte paragraaf worden behandeld:

- Paragraaf 6.2 gaat in op de vrijetijdsbesteding van de informanten in relatie tot integratie en in relatie tot zowel de etnische cultuur van de ouders als de Nederlandse.
- Paragraaf 6.3 bespreekt de vrijetijdsbesteding van de tweede generatie allochtonen in vergelijking met die van de eerste generatie.
- Paragraaf 6.4 gaat in op de vrijetijdsbesteding buitenshuis en in de openlucht van de tweede generatie
- Paragraaf 6.5 geeft informatie over locaties die in de openbare ruimte worden bezocht voor vrijetijdsbesteding.

Paragraaf 6.6 tenslotte bevat de conclusies voor elke invalshoek.

6.2 Vrijetijdsbesteding in relatie tot cultuur en integratie

Culturele identiteit

De meeste Surinaamse Creolen voelen zich zowel Nederlands als Creools en / of Surinaams. Voor sommige is daarbij het gevoel Nederlands te zijn sterker, voor anderen het gevoel Creools en / of Surinaams. Twee vrouwen voelen zich alleen Creools en / of Surinaams, maar geheel niet Nederlands. een persoon geeft aan zich bovendien ook Amerikaans te voelen. Zij oriënteert zich hoofdzakelijk op de zwarte jeugd in Amerika.

Nederlandse en Creoolse vormen van vrijetijdsbesteding

De meeste informanten vinden het moeilijk om te zeggen of zij typisch Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding ondernemen en of zij typisch Creoolse of Surinaamse vormen van vrijetijdsbesteding ondernemen. Toch noemt ongeveer de helft van de jongeren een of meer vormen van vrijetijdsbesteding die zij met Creools of Surinaams associëren, dan wel met met Nederlands. Creoolse of Surinaamse vormen van vrijetijdsbesteding waaraan zij deelnemen zijn: Surinaamse feestjes, Surinaams eten of koken, zwarte of Surinaamse muziek, dansen, met Surinaamse vriendinnen op een bankje hangen en familiebezoek. Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding zijn wandelen en uitwaaien aan het strand, joggen, cafébezoek, terrasjes, pannekoeken eten, koffie drinken bij vrienden, internetten, een bungalow- of campingvakantie.

Voor enkele geïnterviewden biedt de tweedeling tussen Nederlandse en Creoolse of Surinaamse vormen van vrijetijdsbesteding cultuur geheel geen herkenbaar interpretatiekader. Zij zeggen in hun vrije tijd geen Nederlandse dingen te doen en

ook geen Creoolse of Surinaamse dingen. De andere personen hebben er toch wel een idee over. Sommigen van hen vinden dat ze evenveel Nederlandse als Creoolse activiteiten ondernemen, anderen dat ze meer Creoolse activiteiten ondernemen en ook zegt iemand dat hij meer doet aan Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding. Een vrouw besteedt haar tijd veeleer Amerikaans.

Voor de meeste informanten is er in de loop van hun leven niets veranderd in de verhouding tussen het ondernemen van Creoolse of Surinaamse vormen van vrijetijdsbesteding en Nederlandse vrijetijdsactiviteiten. Twee mensen zijn meer Surinaamse activiteiten gaan ondernemen. Een man doordat hij zich sinds de doorbraak van de hip hop muziek op zijn 12^e meer is gaan oriënteren op de zwarte cultuur. Een vrouw doordat zij door haar verhuizing naar Amsterdam in een omgeving kwam met meer Surinaamse mensen.

- *Vroeger woonde ik in Emmen en daar waren bijna geen Surinamers. Dus deed ik meer typisch Nederlandse dingen. Ik at dan met de kinderen in de wijk tomaat met zout. Dat doen Surinamers nooit. Toen we naar Amsterdam verhuisden is dat veranderd. Nu gaan we ook naar Surinaamse feestjes en dan is daar een band die optreedt. Dat zag je in Emmen nooit.*

Ook het noemen van verschillen en overeenkomsten tussen Creoolse of Surinaamse vrijetijdsbesteding en Nederlandse vrijetijdsbesteding vinden veel informanten moeilijk. Overeenkomsten worden alleen door enkele vrouwen gezien. Zij zien overeenkomsten in het samenzijn met mensen, in plezier maken en in het doen van dezelfde activiteiten door Nederlanders en Creolen.

- *Zowel Nederlanders als Creolen besteden hun vrije tijd in gezelschap van anderen. (een vrouw)*
- *Verschillen zijn er niet want ik doe de verschillende dingen (Creools en Nederlands) met dezelfde mensen. Ik heb bij beiden evenveel plezier. (een vrouw)*
- *Er is volgens mij geen verschil. Ik ken ook Nederlanders die skeeleren of dansen of van R&B houden. (een vrouw)*

Verschillen worden door meer informanten genoemd. De meeste echter hebben betrekking op de omgang met Creoolse of Surinaamse mensen, c.q. Nederlandse mensen. Deze verschillen worden in de volgende subparagraaf besproken die over dat onderwerp gaat. Slechts enkele verschillen houden echt verband met vormen van vrijetijdsbesteding.

- *Nou Creolen houden toch meer van huisfeestjes en gezellig met familie zijn, terwijl Nederlanders al gauw een café of restaurant opzoeken en dan met een beperkt aantal mensen. Bij Creolen is het hoe meer, hoe beter, hoe gezelliger. (een vrouw)*
- *Vershil is dat Creolen veel meer tijd aan het bereiden van voedsel besteden dan Nederlanders. Ze kunnen makkelijk de hele dag in de keuken staan en Nederlanders hooguit een uur. (een vrouw)¹²*

Het feit dat slechts twee van de genoemde verschillen betrekking hebben op vormen van vrijetijdsbesteding bevestigt in zekere zin dat het moeilijk is om Creoolse en

¹² Koken is hier opgevat als vorm van vrijetijdsbesteding, maar dat zal niet voor iedereen gelden.

Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding te onderscheiden, al kan dit uiteraard ook aan deze toch kleine groep informanten liggen. De vele opmerkingen over de omgang met Nederlandse mensen en Creoolse of Surinaamse mensen lijken te betekenen dat dit een meer relevante tweedeling vormt voor de vrijetijdsbesteding van de geïnterviewde Creoolse allochtonen van de tweede generatie.

Vrijetijdsbesteding met Nederlandse en Creoolse mensen

De meeste informanten gaan meer om met andere Creolen en / of Surinamers dan met Nederlanders. Een enkeling zelfs alleen met Creolen. Verschillende mensen zijn daarbij pas meer met Creolen of andere Surinamers gaan omgaan toen zij door een verandering van school, werk en/of woonplaats in hun directe omgeving meer Creolen en Surinamers tegen konden komen. Daarbij gaat het deels ook om een bewuste keuze.

- *Toen ik bij mijn ouders in Purmerend woonde waren er slechts enkele allochtonen, dus veel keus had ik niet. Ik bemoeide me toen ook alleen met Nederlanders. Toen ik in Amsterdam kwam wonen heb ik Creolen leren kennen op school, bij het uitgaan naar discotheken in Amsterdam en door mijn werk. (een vrouw)*
- *Toen ik pas in Nederland was zat ik op een Christelijke basisschool en daar waren bijna geen allochtonen. Ik kende toen niemand en trok toen automatisch met Nederlandse kinderen op. Op de LTS waren er meer mensen van een andere afkomst zoals Hindostanen en Creolen en toen is het dus veranderd. (een man die op zijn vierde naar Nederland kwam)*
- *Omdat ik andere interesses kreeg en omdat ik verhuisd ben naar Purmerend. In mijn vriendengroep zitten twee Creolen die ik vanaf mijn tiende ken. Op die manier heb ik weer andere Creolen leren kennen. Ik presenteerde ook een radioprogramma voor allochtonen bij Salto (=een lokale omroep) waar ik in contact ben gekomen met andere Creoolse jongeren. Verder op feestjes en toneel. (een man)*

Maar er zijn ook uitzonderingen: drie mensen gaan evenzeer om met Nederlanders als met Creolen/Surinamers. Voor hen is dat gewoon.

- *Ik heb van mijn moeder geleerd dat we in een multiculturele samenleving leven en dat ik me ook zo moet gedragen. (een man)*
- *Evenveel. Ik heb altijd met andere bevolkingsgroepen opgetrokken. (een vrouw)*

Enkele mensen melden expliciet dat ze ook met mensen uit nog andere bevolkingsgroepen omgaan, een Marokkaanse vriend bijvoorbeeld of Indonesische vriendin.

Slechts drie informanten zien overeenkomsten tussen de omgang met Nederlanders en Creolen. Twee van hen gaan ook zelf veel om met zowel Nederlanders als Creolen.

- *Ik heb altijd een gemengde vriendenkring gehad. Ik ga dan ook mee naar Nederlandse plaatsen en zij gaan mee naar Creoolse plaatsen. (een vrouw)*
- *Overeenkomst is dat ik hetzelfde doe met Nederlandse als met Creoolse vrienden. Verschil is dat het met Nederlanders minder gezellig is, maar dat hangt ook af van de persoon. Als de Nederlandse persoon veel optrekt met andere Creoolse mensen is het net zo gezellig. (een vrouw)*
- *Misschien alleen dat wij beiden wel eens een potje voetballen voor de gezelligheid. (een man)*

De meeste informanten echter zien vooral verschillen tussen vrijetijdsbesteding met Nederlandse mensen en vrijetijdsbesteding met Creoolse of Surinaamse mensen. Creolen (eventueel Surinamers) zijn gezelliger en uitbundiger dan Nederlanders zeggen ze en maken meer plezier.

- *Nederlandse kinderen hebben ook andere belangstellingen. Wij gaan lekker bij elkaar zitten, chillen en fatu breken (=grappen maken) (een 16-jarige vrouw)*
- *Qua feesten zijn Creolen uitbundiger en Nederlanders zijn gereserveerder. Kijk maar naar Surinaamse feesten. Alles is er in overvloed: drinken, eten. Niets is te gek. (een man)*
- *Verskil is dat Creoolse mensen gezelliger zijn: ze hebben een ander soort humor, ze houden ervan om grappen te maken en lachen veel hartelijker. (een vrouw)*
- *Op Surinaamse feestjes wordt erg veel gelachen, veel grappen gemaakt. Je ziet dan weinig Nederlanders. Op Nederlandse dingen zie je nooit Surinamers. Ik denk dat er dan ook weinig wordt gelachen. (een man)*

Hierbij zijn Creolen bovendien sterk gericht op de eigen groep of familie en gaan ze anders met elkaar om dan Nederlanders die afstandelijker zijn

- *Creolen zijn een hechte groepering. Maar ze zijn ook geslotener. Ze laten niet zo makkelijk Nederlanders toe in hun groep. Je ziet elkaar als broer en zus. Nederlanders zijn afstandelijker, maar wel vriendelijk en aardig. (een man)*
- *Grootste verschillen zijn dat het bij Creolen meer familiegericht en veel gezelliger is. Bij Creolen onder elkaar is er meer saamhorigheid. Er heerst op Nederlandse feestjes minder sfeer. (een vrouw)*

Ook gebruiken Nederlanders meer alcohol volgens verschillende informanten.

- *Vershillen zijn dat wanneer Nederlanders uitgaan er een heel andere sfeer hangt. Ze praten over de dagelijkse bezigheden als werk of studie en drinken daarbij veel bier of wijn. (een man)*
- *Nederlanders hebben vaak eerst alcohol nodig om het gezellig te maken en Surinamers hebben dit absoluut niet nodig. Het is van nature bij ons, de gezelligheid (een vrouw)*

Voorts zijn de vaste etenstijden van Nederlanders een opvallend punt. Voor een persoon staan deze ook in verband met de stiptheid en stress van Nederlanders.

- *... bijvoorbeeld het avondeten om 18.00 uur. Je hoeft dan zeker niet bij een Nederlander binnen te lopen en verwachten dat je iets te eten krijgt. Je vindt vaak dan de hond in de pot. Bij Creolen is er altijd wel meer gekookt dus kan je wel mee eten. Nederlanders zijn vaak ook stipter dan Creolen. Creoolse mensen zijn vaak ook gelukkiger dan Nederlanders omdat die (=Creolen) minder gestressed zijn. (een man)*

Twee informanten noemen elk nog een speciaal punt. Het is niet duidelijk of deze punten alleen in de ogen van de informant die ze oppert zo zijn, of dat ze meer algemeen geldig zijn.

- *Nederlandse mensen doen in hun vrije tijd vaak vertrouwde dingen zoals hetzelfde terrasje en hetzelfde cafeetje. Creolen zoeken naar afwisseling en gaan naar andere plaatsen of gewoon buiten de stad. (een man)*
- *Een Nederlands meisje zal eerder paardrijden, tennissen, wedstrijdroeien. Surinamers zullen in hun vrije tijd eerder gaan dansen of zingen, ze zullen niet zo snel sporten. (een vrouw)*

Bij nog een ander punt zijn twee informanten zelfs een tegengestelde mening toegedaan:

- *Ik denk dat Nederlanders meer thuisblijven dan Surinamers Wij houden ervan om buiten te zijn in de open lucht. Nederlanders brengen hun vrije tijd door met het lezen van een boek. Surinamers gaan liever uit. (een man)*
- *Ik weet het niet zo precies, maar ik denk dat Nederlanders meer doen dan Surinamers. Nederlanders fietsen, gaan kamperen, organiseren activiteiten met hun kinderen. ... Surinaamse mensen zijn niet zulke doe mensen. We gaan boodschappen doen en voor de rest zitten ze met name binnen: ze koken en brengen de tijd met elkaar door. (een vrouw)*

Diverse verklaringen worden genoemd voor de verschillen tussen de omgang met Nederlanders en de omgang met Creolen en / of Surinamers, verschillende hebben te maken met opvoeding en cultuur. In samenhang met opvoeding en cultuur wordt ook gewezen op andere voorkeuren en aard.

- *Ik denk verschil in achtergrond en manier van opvoeden. Ik heb bijvoorbeeld een Nederlands Joodse vriend. Als ik met hem op straat ben en we ontmoeten een stel andere Surinaamse vrienden dan weet hij zich vaak niet te gedragen. ... Hij heeft het gevoel dat hij er niet bij hoort terwijl we hem dat gevoel niet geven. (een man die vindt dat Nederlanders in hun vrije tijd over onderwerpen praten die hem niet interesseren)*
- *Alles wordt hier zo gepland.... Creolen zijn niet zo gestressed; ze kunnen zich in elke situatie wel ontspannen. (een man)*
- *In Suriname eet men als men honger heeft. Die gewoonte neemt men naar Nederland mee. Nederland is gereguleerder hier is alles gepland. ... Ik denk dat het te maken heeft met waar we vandaan komen. We hebben geleerd hoe we gezelligheid moeten creëren en dat we gastvrij moeten zijn tegenover anderen. (een man die het opvallend vindt dat Nederlanders je niet laten meeëten als je toevallig binnenkomt tijdens de vaste etenstijd)*
- *Ik denk verschil in mentaliteit. Surinamers zijn onder elkaar veel meer ontspannen dan Nederlanders.... (een vrouw)*
- *Het ligt aan de cultuur. Nederlanders zijn open en zeggen vaak wat ze denken aan iedereen. Creolen zeggen dingen als ze er goed over hebben nagedacht omdat ze niet zomaar iets willen zeggen dat nergens op slaat. (een man die vindt dat Creolen sterk op de eigen groep zijn gericht)*
- *Ik denk door cultuurverschillen: verschil in manier van opvoeden. Bij Creolen is er een sterkere familieband en wordt je veel beschermder opgevoed. Van jongs af aan wordt je ook geleerd respect te hebben voor ouderen. Creolen zijn ook levenslustiger, houden van feesten, leuke kleding en hoeven niet zonnig carrière te maken terwijl Nederlanders dit laatste wel heel belangrijk vinden. Surinaamse mensen doen meer dingen op gevoel. Surinamers zijn gevoelsmensen. Nederlanders hebben overal regels voor nodig. (een vrouw)*

Thuis in Nederland

De meeste geïnterviewde Surinaamse Creolen voelen zich thuis in Nederland. Ook de twee vrouwen die zich zelf niet Nederlands voelen. Twee mannen echter, die

zichzelf wel Nederlands voelen, voelen zich hier niet of steeds minder thuis. Dat remt hen in hun vrijetijdsbesteding.

- *Vroeger ging ik gezellig uit maar als je overal met argusogen wordt bekeken ga ik liever dan dat ik daar kom.* (een man)
- *Ik ga niet vaak uit en ben meer thuis.* (een man)

Het is opmerkelijk dat een van deze twee mannen tegelijk ook denkt dat hij in Suriname niet als Surinamer zou worden geaccepteerd.

Een andere man vindt dat hij juist doordat hij zich thuisvoelt in Nederland zich ook in zijn vrije tijd gemakkelijk overal beweegt.

- *Daar (=bij een tentoonstelling) komen er ook veel blanken en ik ga er ook heen. ... Als ik me niet thuis voelde zou ik niet naar die tentoonstelling zijn geweest.* (een man)

Een vrouw stelt dat ze de dingen die ze in haar vrije tijd doet afstemt op het land waar ze is én waar ze zich thuisvoelt.

- *In Suriname ga ik bijvoorbeeld naar de Waterkant (=een soort boulevard) om elke dag een ijsje te kopen. In Nederland ga ik, omdat er geen Waterkant ... is, naar het Leidseplein als ik iets leuks wil doen.* (een vrouw)

6.3 De tweede generatie in vergelijking met de eerste

Algemeen cultureel

De meeste Surinaamse Creolen noemen zichzelf gelovig en modern. Zij combineren dit vaak met traditioneel. Een vrouw legt de combinatie tussen modern en traditioneel als volgt uit:

- *Ik kook alles zelf, maar wel met high tech apparatuur.* (een vrouw)

Enkelen vinden zichzelf alleen modern. Slechts een persoon vindt zichzelf alleen een beetje traditioneel, niet modern.

De meeste jongeren vinden hun ouders eveneens gelovig, modern en traditioneel. De ouders lijken hierbij iets meer traditioneel te zijn dan de jongeren.

Alle jongeren vinden hun ouders Surinaams en / of Creools. Soms is een van de ouders Hindostaans. Een aantal vindt de eigen ouders bovendien Nederlands of in ieder geval een beetje Nederlands. Enkelen vinden hun ouders niet Nederlands. Zichzelf vinden de meeste jongeren daarentegen zowel Nederlands als Creools en / of Surinaams.

Vrijetijdsbesteding

De Creoolse jongeren zien vele verschillen en soms ook overeenkomsten tussen hun eigen vrijetijdsbesteding en die van hun ouders. Overeenkomsten zijn er o.a. in het ondernemen van dezelfde soort activiteiten. Bij deze overeenkomsten gaat het voor de verschillende informanten vrijwel steeds om andere activiteiten:

- *Ik hou van dansen en mijn moeder ook.* (een vrouw)

- *Mijn moeder gaat naar de markt en besteedt veel tijd aan familie en kleinkinderen, ze gaat naar toneelstukken, musicals, Afrikaanse dans. Mijn vader houdt van voetbal en dan vooral Ajax. Ik hou eigenlijk van dezelfde dingen. (een vrouw)*
- *We gaan allemaal vaak uit. (een man)*
- *Mijn moeder en ik zijn beide erg sportief. Zij gaat bijvoorbeeld aquajoggen en hardlopen en ik houd van voetballen en fitnessen. (een man)*
- *... gaan we beide op vakantie en meestal ook naar dezelfde bestemming en we gaan ook beide naar pretparken (een man)*

Ook de vele verschillen die de jongeren melden tussen de vrijetijdsbesteding van henzelf en die van hun ouders zijn van uiteenlopende aard. Toch komen er enkele meerdere malen voor. Zo wijzen drie informanten erop dat hun ouders meer naar Surinaamse feestjes gaan.

- *Mijn ouders zitten met name thuis, in het weekend gaan ze naar Surinaamse feestjes. Ik ben veel meer buiten. Als ik thuis zit, verveel ik me. (een man)*
- *Als verschil zie ik dat mijn ouders meer naar Surinaamse feestjes gaan en ik houd daar helemaal niet van. (een vrouw)*
- *Als ik uitga dan ga ik meer buiten Amsterdam en naar discotheken en cafeetjes. Mijn ouders blijven in Amsterdam en gaan dan naar verjaardagsfeesten in een kleine zaal. (een man)*

Vier anderen wijzen op (uiteenlopende) verschillen in uitgaansgedrag.

- *Het verschil met mijn ouders is dat zij op zoek gaan naar amusement en ik verzorg amusement. (een vrouw)*
- *We gaan wel naar andere plekken. Ik ga bijvoorbeeld naar Escape, zij naar Caribbean. Dat is een discotheek voor oudere mensen. (een vrouw)*
- *Verskil is dat als ik ga stappen ik vaak heel vroeg in de ochtend thuiskom en zij (=moeder) doet dat niet. (een man)*
- *Ik kom na een avondje uit in de vroege ochtend thuis en mijn ouders ietsje na middernacht. (een man)*

Nog twee andere verschillen worden slechts door een persoon genoemd.

- *Het verschil is dat zij (=moeder) in haar vrije tijd gaat sporten. (een vrouw)*
- *Mijn moeder heeft nooit vrijetijd. Ze heeft altijd afspraken en vliegt van Zuid naar Noord. Ik heb een rustiger leven, ben veel relaxter. (een vrouw)*

De jongeren schrijven de verschillen in vrijetijdsbesteding tussen zichzelf en hun ouders toe aan diverse oorzaken. Verschil in leeftijd of voorkeuren worden nog het meest genoemd. Twee informanten noemen een reden die kan samenhangen met een verschil in binding met de Surinaamse cultuur. De ouders van beide gaan meer dan zichzelf naar Surinaamse feestjes.

- *Mijn ouders zijn niet anders gewend. Dit hebben ze hun hele leven al zo gedaan. Ik ben juist meer buiten opgegroeid. Dat ben ik dan weer gewend. (een man)*
- *Mijn ouders houden meer van hun Surinaamse muziek en salsa die dan op deze feestjes gedraaid of gespeeld wordt. (een vrouw)*

Oordeel van de eerste generatie over de tweede

Volgens de meeste Creoolse jongeren vinden hun ouders de vrijetijdsbesteding van hun kinderen goed of leuk laten ze zich er niet over uit.

- *Mijn moeder vindt mijn manier van vrije tijd heel normaal. Ik ben best vrij opgevoed. Zo vindt mijn moeder het helemaal niet erg als ik alleen naar de stad ga. (een 17-jarige vrouw).*
- *Ze zeggen altijd: Je moet maar zelf weten. Ze vinden het niet erg. (een vrouw)*
- *Ze vinden het prima zolang ik maar presteer op school en mijn studie af maak. (een man)*
- *Niks, ze zeggen er nooit wat over. (een man)*

6.4 Vrijtijdsbesteding buitenshuis en in de open lucht

Vrijtijdsactiviteiten buitenshuis

Het vrijetijdsgedrag buitenshuis is gevarieerd voor de elf Surinaams Creoolse jongeren. Veel voorkomende activiteiten zijn sport, winkelen, stedelijk uitgaan en wandelen. Andere genoemde activiteiten zijn: bezoek aan markt, kinderboerderij, strand, of recreatiegebied, zonnen, niets doen / ontspannen, picknicken, hangen, muziek maken, andere stad bezoeken, samenzijn met vrienden, computeren, fietsen, vissen, skeeleren / rollerskaten, basketball, schaatsen.

Bij winkelen en sport bestaan mogelijk genderverschillen. Winkelen gebeurt door alle vrouwen en door drie van de vijf mannen. Alle mannen sporten, en daarnaast drie van de zes vrouwen. Veel voorkomende sporten zijn voetballen, fitness / sportschoolbezoek en hardlopen / trimmen, maar ook andere komen voor.

Vrijtijdsbesteding in de open lucht

De meest genoemde activiteiten in de openlucht zijn winkelen, wandelen en openluchtsport (o.a. voetballen en hardlopen, skeeleren). Ook activiteiten in de sfeer van picknicken / ontspannen / niets doen / zonnen of bezoek aan strand en recreatiegebied in de zomer komen veel voor.

De meeste geïnterviewde Surinaams Creoolse jongeren vinden het belangrijk om vrije tijd in de openlucht door te brengen. Een paar van hen voelen zich een buitenmens, anderen stellen dat het als afwisseling van het binnen zijn lekker of goed is om even buiten te zijn.

- *... Constant thuis zitten vind ik fout. Je bent al de hele dag bezig. Dan is het lekker om in de openlucht te zijn. Lekker de wind voelen dat hoort er bij. (een vrouw)*
- *Wel belangrijk. Ik vind het lekker om buiten te zijn (een vrouw)*
- *Ik vind het wel belangrijk als het mooi weer is. Anders ben ik liever binnen. (een vrouw)*
- *... Ik ga altijd van het werk naar huis, eten en daarna slapen dus ik vind het wel lekker om even buiten te zijn.. (een man)*
- *Ik vind het heel belangrijk. Frisse lucht, lekker zon. In de winter vind ik het ook leuk om een fris neusje te halen. Ik ben echt een buitenmens: zomer of winter ik ben altijd buiten. (een man)*

Twee vrouwen vinden het niet belangrijk om de vrije tijd in de openlucht door te brengen.

Belangrijke vormen van vrijetijdsbesteding in de open lucht

Elke informant is gevraagd welke twee vormen van vrijetijdsbesteding voor hem of haar het meest belangrijk zijn. Het beeld dat hieruit naar voren komt ligt in het verlengde van het beeld voor de meest genoemde activiteiten in de open lucht. Bijna iedereen noemt ook twee activiteiten die belangrijk zijn. Slechts twee personen beperken zich tot een belangrijke activiteit, andere activiteiten die ze wel eens doen, gebeuren te onregelmatig om belangrijk te zijn vinden zij.

Alle geïnterviewden vertelden vervolgens voor een belangrijke activiteit hoe het eraan toe gaat als zij dit doen, een enkeling deed het voor twee activiteiten. De beschreven activiteiten zijn wandelen (3x, op uiteenlopende locaties: winkelstraten / stadswijken / parken / Almere / Zandvoort), voetballen met vrienden (2x), winkelen (1x), naar een recreatiegebied met de kinderen en eventueel een ander gezin (1x), hangen rond een bankje en grapjes maken met andere meisjes(1x), alleen of met anderen skeeleren (1x), in je eentje fietsen (1x), alleen of met een ander hardlopen (1x), met vriendin of neven op een terrasje zitten (1x). Een aantal zaken vallen op in de beschrijvingen:

- Het zijn vormen van vrijetijdsbesteding die even goed door Nederlanders hadden kunnen worden ondernomen.
- Slechts een enkeling verlaat de stad, de meesten blijven in de stad.
- Qua sfeer staat gaat het heel vaak om gezelligheid, samen zijn en / of kletsen met anderen. Ook een ontspannen en ongedwongen sfeer komt veel voor. Andersoortige sfeerbeschrijvingen zijn 'buiten zijn en / of genieten van de zon', 'rustig en gedisciplineerd sporten', 'voor gespierde benen en rust, alleen zijn', 'bezig zijn en snel', 'romantiek, met vriendin dingen doen' en 'kinderen laten spelen en hen een beetje in de gaten houden'. Deze andersoortige elementen worden elk voor zich hooguit twee keer genoemd.
- Niemand noemt genieten van de omgeving als sfeerelement. Dit valt op omdat veel Nederlanders dit wel belangrijk vinden.
- Voor degenen die een uitgesproken sportactiviteit beschrijven gaat het qua sfeer soms hoofdzakelijk om gezelligheid (2 voetballers), soms meer om het lichamelijk bezig zijn (skeeleren), soms om het gedisciplineerd werken aan de conditie (fietsen en hardlopen).
- Vier mensen die wandelen, fietsen en hardlopen zeggen dat ze dit vaak alleen doen. Ook een skeelerend meisje gaat wel eens alleen. De anderen gaan altijd met anderen samen.
- Als men samen met anderen zijn vrije tijd besteedt, zijn deze anderen meestal vrienden of vriendinnen. Een enkele keer ook zijn het familieleden, jongens uit de buurt of clubleden.
- Meestal omvat het gezelschap tijdens de beschreven activiteiten andere Surinamers, al dan niet Creools. Drie gaan daarnaast ook wel met Nederlanders om tijdens de beschreven activiteiten en vier personen vermelden dat er ook mensen uit nog andere etnische bevolkingsgroepen bij zijn.

Ruimtelijke aspecten bij vrijetijdsbesteding in de openlucht

Aansluitend op de beschrijving van de belangrijkste vorm van vrijetijdsbesteding in de openlucht is elke informant gevraagd welke ruimtelijke aspecten daarbij belangrijk zijn.

Daarbij is ten minste specifiek gevraagd naar bereikbaarheid, eventuele hinder van anderen en de aanwezigheid van voorzieningen.

Voor de meeste respondenten is bereikbaarheid belangrijk. Indien men met het openbaar vervoer reist moet dat niet te lang duren en moet er liefst niet te veel worden overgestapt. Ook met de auto moet het niet te lang duren voordat men er is. De man die gaat hardlopen in een park stelt dat hij dat niet zou doen als hij niet een park had op enkele minuten lopen van zijn huis.

Enkele mensen vinden het belangrijk dat ze geen hinder ondervinden van anderen. Hinder kan daarbij verschillende vormen aannemen, afhankelijk van de persoonlijkheid die de informant is en/of van de ondernomen activiteit.

- *Als ze mijn tempo niet bij kunnen houden of als ze teveel praten. Ik fiets eigenlijk het liefst alleen. Dan is er niemand die me stoort.* (een man)
- *Als ik me bedreigd voel want dan voel ik me niet op mijn gemak. Op een plein in de Bijlmer bijvoorbeeld kent iedereen elkaar en kom ik daar aan als 'blanke' Creool. ... Ik voel me daar dan niet tussen passen* (een vrouw die wandelt in winkelstraten of buiten Amsterdam)
- *Als onbekende mensen aan mijn spullen komen* (een vrouw die met haar kinderen naar een recreatiegebied gaat)
- *Als mensen mij voor de voeten lopen, als ze in tegenovergestelde richting lopen, als er kinderwagens in de weg staan, als mensen me duwen* (een vrouw die in winkelstraten en parken wandelt)

Eveneens enkele mensen vinden voorzieningen belangrijk. De gewenste voorzieningen hangen uiteraard sterk samen met de ondernomen activiteiten. Eetgelegenheden, terrasjes, bars en bewaakte toiletten bij het wandelen of bezoek aan een recreatiegebied. Bij het winkelen ook leuke tentjes om te eten of te drinken en uiteraard winkels. De hardloper heeft het liefst een geasfalteerd grindpad in een park dicht bij zijn woning.

Een mooie omgeving is voor ongeveer de helft van de informanten van belang. Enkele respondenten noemen bovendien nog andere aspecten: bij het wandelen moeten de straten schoon zijn, bij het samenzijn met andere meisjes rond een bankje moet het gezellig zijn en in het recreatiegebied moet het veilig zijn.

6.5 Locaties voor vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte

Stedelijke rode recreatieruimten

Alle geïnterviewde Surinaamse Creolen komen in hun vrije tijd wel eens in winkelstraten en pleinen in het stadscentrum. De meeste komen ook wel op caféterrassen, de Albert Cuypmarkt en en / of warenmarkten. Enkelen vinden deze locaties echter niet aantrekkelijk. Binnen de eigen woonwijk besteden de meesten hun vrije tijd ook wel eens gewoon op straat. Indien er een plein of winkelcentrum aanwezig is in de woonwijk, wordt ook dat door de meesten wel bezocht in de vrije tijd.

Stedelijke groene recreatieruimten

Op speel- of trapveldjes in de eigen woonwijk komt ongeveer de helft van de informanten. De anderen voelen zich veelal te oud daarvoor. Indien er een parkje in de woonwijk is, gaan de meeste daar ook wel naar toe in hun vrijetijd. Een enkeling stelt echter:

- *het is vies en trekt me niet.*

Grote stadsparken worden bezocht door acht van de geïnterviewden. De anderen vinden het niet aantrekkelijk. Een vierde persoon zegt dat hij daar alleen komt als er Surinaamse activiteiten worden georganiseerd.

Buitenstedelijke natuur en water

De zee, het strand of de duinen zijn redelijk populair, zeven van de elf Surinaams Creoolse jongeren komen er wel eens. Misschien speelt hierbij bovendien een genderverschil, want vijf van hen zijn mannen. Slechts drie of vier personen gaan in hun vrije tijd wel eens naar een bos, naar een meer of plas of naar een heidegebied of zandverstuiving. Degenen die er niet komen geven verschillende verklaringen: geen tijd, te ver, ik ga liever naar iets anders, wat moet ik er doen, ik houd niet van zwemmen (bij meer of plas), het is te rustig (bij heidegebied of zandverstuiving).

Bij de stelling dat een park in de stad wel leuk is, maar een natuurgebied buiten de stad niet zeggen vijf mensen dat ze een natuurgebied wel aantrekkelijk vinden. Onder hen drie mensen die er amper komen en die alle drie ook zeggen dat ze er, hoewel ze het aantrekkelijk vinden, daarom nog niet naar toe gaan. Twee van deze drie mensen zeggen dat ze er niet naar toegaan omdat ze geen tijd hebben en het te ver is. Wat zij precies onder een natuurgebied verstaan is niet bekend, waarschijnlijk een meer of plas of een heidegebied of zandverstuiving, in ieder geval geen bos. Negen mensen zijn het namelijk niet eens met de stelling 'in mijn vrije tijd ga ik graag naar een bos buiten de stad'. Een van hen zegt er zelfs bij dat hij wel eens in een bos komt in zijn vrije tijd, maar dat hij er toch niet echt graag naar toe gaat.

Buitenstedelijk landbouwgebied

Slechts twee mensen brengen hun vrije tijd wel eens door tussen de weilanden en akkers. De anderen zeggen dat ze niet weten wat ze er moeten. Ook uit de reacties op de stellingen dat men in zijn vrije tijd graag tussen de weilanden is, c.q. niet graag tussen de akkers is, blijkt dat de meesten niets zien in vrijetijdsbesteding in het landbouwgebied.

- *Ik heb er geen behoefte aan en wat zou ik daar moeten doen? Achter de koeien aanrennen?* (een man)

Buitenstedelijke recreatiegebieden

Ruim de helft van de informanten gaat wel eens naar buitenstedelijke recreatiegebieden. Vier gaan er niet naar toe. Twee van hen leggen ook uit waarom ze er niet naar toe gaan. De een omdat ze geen enkel recreatiegebied kent (ook niet als haar een aantal recreatiegebieden worden genoemd), de ander omdat hij vindt dat de kwaliteit van het gebied dat hij vroeger bezocht achteruit is gegaan.

Binnenstedelijk versus buitenstedelijk

Op de stelling dat het in de stad leuker is dan erbuiten wordt gevarieerd gereageerd. Alle informanten zijn het er op zich mee eens dat het in de stad leuk is. Vier informanten echter vinden dat het buiten de stad ook leuk is en nog twee anderen vinden dat het afhangt van de situatie: in de zomer of tijdens een vakantie vinden ze het buiten de stad ook leuk.

6.6 Conclusies

Vrijtijdsbesteding in relatie tot cultuur en integratie

- De geïnterviewde Surinaams Creoolse jongeren van de tweede generatie voelen zich vaak zowel Nederlands als Creools en / of Surinaams. Maar er zijn uitzonderingen: enkelen voelen zich alleen Creools en / of Surinaams, maar niet Nederlands. Een iemand voelt zich zelfs nog anders, en niet Creools, niet Nederlands en niet Amerikaans.
- Onderscheid maken tussen Nederlandse en Creoolse of Surinaamse vormen van vrijtijdsbesteding is voor veel Surinaams Creoolse jongeren van de 2^e generatie moeilijk. Het biedt hen geen herkenbaar interpretatiekader.
- Toch noemt een aantal van hen wel activiteiten die ze Creools en Surinaams vinden of Nederlands. Zij vinden vrijtijdsbesteding Creools of Surinaams wanneer het gaat om familiebezoek, als het vrijtijdsbesteding is met Creoolse of Surinaamse familieleden of vrienden, en als er eigen cultuurvormen centraal staan zoals Surinaamse muziek of Surinaamse gerechten. De Nederlandse vormen van vrijtijdsbesteding die zij noemen betreffen o.a. bezoek aan de horeca (café's, terrasjes, restaurants) en sportieve activiteiten.
- Degenen die onderscheid kunnen maken tussen Nederlandse en Creoolse c.q. Surinaamse vormen van vrijetijdsbesteding doen zelf in hun vrije tijd meestal zowel aan Nederlandse vormen als aan Creoolse of Surinaamse. De verhouding waarin het een of ander gebeurt verschilt per individu. In de loop van hun leven hebben sommige meer Creoolse of Surinaamse vormen van vrijtijdsbesteding opgepakt. Aanleiding was dat ze er meer interesse voor kregen of een verandering van de dagelijkse sociale context waarin ze zich bewegen waardoor ze meer mogelijkheden kregen tot het ondernemen van Creoolse of Surinaamse vormen.
- In hun vrije tijd gaan de meeste Surinaams Creoolse jongeren van de 2^e generatie meer om met andere Creolen en / of Surinamers, maar ook hier zijn er individuele verschillen. Een enkeling gaat alleen maar om met Creolen / Surinamers, anderen evenveel met Nederlanders als met Creolen en / of Surinamers.
- Verschillende Surinaamse Creoolse jongeren van de 2^e generatie gaan in hun vrije tijd ook om met mensen uit nog andere bevolkingsgroepen dan de Creolen, Surinamers en Nederlanders.
- De dagelijkse sociale leefomgeving beïnvloedt de mogelijkheid om met andere Creolen of Surinamers om te gaan. Verschillenden konden pas na een verandering in de dagelijkse sociale omgeving meer in contact komen met andere Creolen of Surinamers.

- Vrijtijdsbesteding met Creoolse of Surinaamse mensen verschilt van vrijtijdsbesteding met Nederlandse mensen, vinden de Surinaams Creoolse jongeren. Creolen en Surinamers zijn gezelliger, delen dezelfde humor, meer gastvrij en zijn gericht op saamhorigheid en de eigen groep. Nederlanders zijn voorts mogelijk meer gestressed, plannen alles, zoeken weinig afwisseling en praten ook in hun vrije tijd nog over werk of studie.
- Het contact met andere Creolen of Surinamers verloopt volgens verschillende jongeren soepeler dan het contact met Nederlanders. Zij voelen elkaar beter aan. Maar er zijn ook uitzonderingen: jongeren die geen verschil ervaren, met Nederlanders en andere Creolen/Surinamers dezelfde dingen doen in hun vrijetijd.
- Verschillen tussen Nederlanders en Creolen of Surinamers hangen samen met de opvoeding en cultuur, zeggen de Surinaams Creoolse jongeren. Dat beïnvloedt de dagindeling, omgangsvormen, carrièregerichtheid, en de voorkeuren.
- De meeste geïnterviewde Surinaams Creoolse jongeren van de 2e generatie voelen zich thuis in Nederland, ook twee vrouwen die zich zelf niet Nederlands voelen. Maar er zijn uitzonderingen: twee mannen voelen zich niet thuis.
- 'Jezelf niet thuisvoelen in Nederland' remt de vrijtijdsbesteding. Men gaat niet zo gemakkelijk uit.

De tweede generatie in vergelijking met de eerste

- Net als hun ouders zijn veel Surinaams Creoolse jongeren van de tweede generatie gelovig, modern en traditioneel. Traditioneel geldt echter voor hun ouders mogelijk nog wat sterker dan voor henzelf.
- De Surinaams Creoolse jongeren zijn net als hun ouders Surinaams en / of Creools. Daarnaast zijn de jongeren meestal ook Nederlands. De meesten vinden hun ouders ook wel Nederlands, maar zichzelf beschouwen ze vaak als meer Nederlands dan hun ouders.
- De vrijtijdsbesteding van de Surinaams Creoolse jongeren vertoont zowel overeenkomsten als verschillen met die van hun ouders. Het gaat hierbij om sterk uiteenlopende verschillen en overeenkomsten, er zijn amper zaken die er uitspringen.
- De verschillen in vrijtijdsbesteding tussen Surinaams Creoolse jongeren en hun ouders lijkt amper te worden beïnvloed door een eventueel verschil in binding met de Surinaams Creoolse cultuur. Slechts enkele jongeren signaleren dat hun ouders meer gericht zijn op Surinaamse feestjes dan zij zelf.
- De overige oorzaken die de jongeren waarnemen voor de verschillen tussen hun eigen vrijtijdsbesteding en de vrijtijdsbesteding van hun ouders lopen uiteen. Verschil in leeftijd en/of voorkeuren komen het meest voor.
- De ouders van de Surinaams Creoolse jongeren keuren de vrijtijdsbesteding van hun kinderen in het algemeen niet af.

Vrijtijdsbesteding buitenshuis en in de openlucht

- De geïnterviewde Surinaams Creoolse jongeren ondernemen in hun vrije tijd een gevarieerd scala aan activiteiten buitenshuis en in de open lucht.
- De meest voorkomende vormen van vrijtijdsbesteding buitenshuis zijn sporten, winkelen, wandelen en stedelijk uitgaan.

- Vrijtijdsbesteding in de openlucht vinden de meeste Surinaams Creoolse jongeren belangrijk. Ze voelen zich een buitenmens of vinden het goed voor de afwisseling met het binnen zijn. Er zijn echter uitzonderingen: mensen die net zo lief binnen zijn.
- Vrijtijdsbesteding in de openlucht omvat met name sporten, winkelen, wandelen en activiteiten in de sfeer van picknicken / ontspannen / zonnen.
- In de beschrijvingen van een aantal ondernomen vormen van vrijtijdsbesteding valt op dat bijna iedereen in de stad blijft voor deze activiteiten, dat het daarbij vaak gaat om gezelligheid en om ontspannen, dat verschillende mensen hun vrijetijdsactiviteit meestal alleen ondernemen, dat een eventueel gezelschap met wie men samen is meestal ook andere Surinamers omvat, al dan niet Creools.
- De beschreven vormen van vrijtijdsbesteding zijn alle vormen van vrijtijdsbesteding die Nederlanders even goed kunnen ondernemen. Ook de paar mensen die hun vrije tijd alleen besteden passen in die overeenkomst. Wel valt op dat 'genieten van de omgeving' voor geen van de Surinaams Creoolse jongeren belangrijk is. Voor veel Nederlanders is dit wel een belangrijk sfeerelement in de vrijetijdsbesteding. Daarnaast valt op dat de meeste Surinaams Creoolse jongeren hun vrije tijd hoofdzakelijk met andere Surinamers besteden, dit ondanks het beeld dat hun vrijetijdsbesteding sterk lijkt op die van Nederlanders.

Locaties voor vrijtijdsbesteding in de openbare ruimte

- Binnenstedelijke rode recreatieruimten lijken in trek bij de meeste Surinaams Creoolse jongeren. Van de geïnterviewden stellen echter enkelen dat een caféterras, de Albert Cuypmarkt of een warenmarkt hen niet trekt.
- Binnenstedelijke groene recreatieruimten zijn eveneens in trek, hoewel ook hier sommige mensen aangeven dat een stadspark of parkje in de woonwijk hen niet trekt.
- Van diverse natuurtypen buiten de stad lijken de zee, het strand en de duinen nog het meest in trek. Hierbij lijkt een genderverschil te kunnen bestaan: alle mannen komen er wel eens, van de vrouwen slechts een paar.
- Andere natuurgebieden worden maar door enkele personen bezocht. Het aantal mensen dat ze aantrekkelijk vindt is echter misschien nog wat wat hoger, althans voor meren of plassen en heidegebied of zandverstuivingen. Bossen zijn echter niet aantrekkelijk, vinden de meeste geïnterviewden.
- Buiten de stad zijn weilanden en akkers weinig aantrekkelijk als omgeving voor recreatie, vinden de meeste geïnterviewde Surinaams Creoolse jongeren. Ze weten niet wat ze er moeten doen. Toch gaan enkelen er wel eens naar toe in hun vrije tijd.
- Recreatiegebieden buiten de stad zijn bij sommigen wel in trek en bij anderen niet.
- Binnenstedelijke vrijtijdsbesteding is bij alle Surinaams Creoolse jongeren in trek. Buitenstedelijke bij minder. Onder de geïnterviewden zijn evenwel maar een paar mensen die buitenstedelijke vrijtijdsbesteding echt minder leuk vinden dan binnenstedelijke.

7 Marokkaanse allochtonen van de tweede generatie

7.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de onderzoeksuitkomsten voor de Marokkaanse allochtonen. Er worden vier invalshoeken onderscheiden die elk in een aparte paragraaf worden behandeld:

- Paragraaf 7.2 gaat in op de vrijetijdsbesteding van de informanten in relatie tot integratie en in relatie tot zowel de etnische cultuur van de ouders als de Nederlandse.
- Paragraaf 7.3 bespreekt de vrijetijdsbesteding van de tweede generatie allochtonen in relatie tot die van de eerste generatie.
- Paragraaf 7.4 gaat in op de vrijetijdsbesteding buitenshuis en in de openlucht van de tweede generatie
- Paragraaf 7.5 geeft informatie over locaties in de openbare ruimten die worden bezocht voor vrijetijdsbesteding.

Paragraaf 7.6 tenslotte geeft de conclusies voor elke invalshoek

7.2 Vrijetijdsbesteding in relatie tot cultuur en integratie

Culturele identiteit

Alle Marokkaanse informanten voelen zich Marokkaans; tien van de veertien voelen zich tegelijk Nederlands. Voor twee mannen en twee vrouwen is dit niet het geval.

Nederlandse en Marokkaanse vormen van vrijetijdsbesteding

De geïnterviewden hebben vaak moeite met de vraag of zij in hun vrije tijd typisch Marokkaanse dingen doen. Toch weten de meesten wel Marokkaanse vormen van vrijetijdsbesteding te noemen waar zij aan deelnemen: de hammam (het oosterse badhuis), rai-optredens (een Marokkaanse muzieksoort), moskeebezoek, met vrienden in een park barbecuen, lekker eten, Marokkaanse bruiloften en feesten en familiebezoek. Evenzo hebben de geïnterviewden moeite met de vraag of zij typisch Nederlandse dingen doen, maar noemen ze allemaal wel een aantal dingen die ze wel eens doen en associëren met Nederlands: uitgaan, uitstapjes, terrasje, cafébezoek, theater, de film, sauna, winkelen, wandelen en wandelen in een park of stad, strandbezoek, jazzballet, sport, zaalvoetbal, fietsen en skeeleren.

Bijna alle geïnterviewden zeggen meer typisch Nederlandse dingen te doen dan typisch Marokkaanse. Vaak is dat hun hele leven al zo. Voor drie personen voor wie het veranderde is die verandering ontstaan door een bewuste keuze. Voor twee van hen gaat het daarbij ook om de keuze om met andere mensen om te gaan dan voorheen.

- *De laatste zes jaar ga ik veel met Marokkanen om. Hiervoor was dit niet zo, ik trok veel meer met Nederlanders en Surinamers op. Nu ga ik met Marokkaanse vriendinnen naar café's, coffeeshops, uit of naar feesten. Ik wilde gewoon veel meer van mijn cultuur*

weten en ook hierover leren. Mijn ouders lieten me altijd vrij dus op latere leeftijd ben ik pas de Marokkaanse hoek ingegaan. (een vrouw)

- Na mijn komst naar Nederland heb ik er bewust voor gekozen om alleen met Nederlanders om te gaan en dan doe je gewoon mee. Het komt ook door mijn partner, die is Nederlandse en haar vrienden werden ook mijn vrienden. (een man die de middelbare school in Marokko bezocht)
- Ja, ik weet niet beter, heel vroeger ging ik wel eens naar de moskee, maar dat is al heel lang niet meer zo, ik heb daar niet zo veel zin meer in, ik voelde me er niet meer op mijn gemak. (een man)

Enkele geïnterviewden signaleren verschillen tussen typisch Marokkaanse en typisch Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding. De verschillen hebben te maken met gastvrijheid versus zuinigheid, met thuis zijn en familiebezoek versus uithuizigheid en horecabezoek en met culturele uitstapjes.

- Marokkanen pakken op een feest erg uit met eten en drinken, Nederlanders zijn veel zuiniger. Ik ben onlangs met Marokkaanse vrienden van mijn broer naar Joep van het Hek geweest, heel erg leuk maar echt een uitzondering, culturele uitstapjes maak ik dus alleen met Nederlanders (een vrouw)
- Nederlanders gaan naar café's en uit eten en zoeken het meer buiten. Wij zitten meer binnen (een vrouw)
- Marokkanen gaan meer op familiebezoek. (een man)
- Een terrasje pakken is voor Nederlanders heel gewoon of je nou een meisje of een jongen bent. Voor de meeste Marokkanen is een terrasje niet geschikt als vrijetijdsbesteding voor een meisje... (een vrouw)

Degenen die verschillen noemen weten daar geen oorzaak voor aan te geven, het is gewoon zo in hun ogen.

Verschillenden vinden het moeilijk verschillen te benoemen tussen Marokkaanse en Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding. Sommigen zijn niet gewend onderscheid te maken tussen Nederlands en Marokkaans.

- Ik doe gewoon dingen in mijn vrije tijd die ik erg graag doe, ik zie niet echt of dat nu typisch Marokkaanse of typisch Nederlandse dingen zijn. De moskee wat ik al zei dat is typisch iets Marokkaans, maar ook Surinaamse en Pakistaanse moslims kunnen naar de moskee gaan. (een man)
- ... ik kan toch gewoon typisch Nederlandse dingen doen met Marokkaanse vrienden. Volgens mij zijn er geen verschillen. (een man)

Voor een ander lijken Marokkaanse en Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding echter een geheel verschillende belevingswereld te vormen en maakt dat het moeilijk om verschillen of overeenkomsten te benoemen.

- Thuis doe ik wel veel typisch Marokkaanse dingen, zoals bidden en de koran lezen. De manier waarop wij eten is ook Marokkaans. Alles wat ik buiten doe is typisch Nederlands en verschillen of overeenkomsten zijn er niet volgens mij. (een man)

Vrijetijdsbesteding met Nederlandse en Marokkaanse mensen

In hun vrije tijd gaan de meeste informanten meer met Marokkanen om dan met Nederlanders. Enkelingen echter meer of alleen met Nederlanders of met beide groepen evenveel. Voor de helft van de geïnterviewde Marokkaanse jongeren is dit in de loop

van hun leven veranderd. Voor sommigen omdat ze via een nieuwe school of baan meer in contact kwamen met Marokkanen of meer met Nederlanders.

- *Sinds een jaar is dit dus veranderd, ik werk nu met Marokkaanse meiden en kom dan automatisch meer in contact met Marokkanen. Mijn ouders stimuleerden mij altijd om alleen met Nederlanders om te gaan, zij vonden dit beter omdat zij net als ik studeerden of werkten. (een vrouw)*
- *Sinds mijn zestiende ga ik alleen met Nederlanders om, via school waar veel Nederlanders op zitten en via mijn bijbaantje. Ik heb hier nooit voor gekozen, het is gewoon zo gekomen. (een man)*

En ook een huwelijk of relatie kan reden zijn om meer met andere mensen om te gaan.

- *Je hebt meer familie en ook meer familieverplichtingen. Dus ben ik nu meer met Marokkanen. (een man die anderhalf jaar geleden trouwde)*
- *... Het komt ook door mijn partner, die is Nederlandse en haar vrienden werden ook mijn vrienden. (een man)*

Daarnaast is het voor sommigen ook een bewuste keuze om meer contact te zoeken met Nederlanders c.q. Marokkanen. Zij zijn eerder al geciteerd (zie subparagraaf over Nederlandse en Marokkaanse vormen van vrijetijdsbesteding).

Vrijetijdsbesteding met Nederlanders verschilt van vrijetijdsbesteding met andere Marokkanen. Diverse informanten vinden dat het contact met Marokkanen gemakkelijker verlopen. Dat komt door begrip en kennis van elkaars achtergronden en soms ook door praktische vaardigheden zoals tafelmanieren.

- *Marokkaanse jongens zijn veel gezelliger. We lachen veel en vertellen mopjes. Wij begrijpen elkaar gewoon. Nederlanders zijn veel serieuzer, die zijn ook echt bezig met de activiteit (die ze aan het ondernemen zijn). (een man)*
- *Bij Marokkanen voel ik me meer op mijn gemak. Je geloof is hetzelfde dus vaak hoeft je iets niet uit te leggen, je hebt over het algemeen meer gemeen met elkaar. (een man)*
- *Bij Marokkanen voel ik me veel vrijer. Met eten bijvoorbeeld pas ik me aan bij Nederlanders, ik eet dan met mes en vork. Ik heb vaak het gevoel dat ik me bij Nederlanders meer moet bewijzen. (een vrouw)*
- *Nederlanders zijn vaak vrijer opgevoed en begrijpen mij niet. Ik moet hen alles uitleggen, bijvoorbeeld waarom wij niet uit mogen gaan. (een vrouw).*

Het contact met Marokkanen kan echter ook nadelen hebben volgens enkele informanten. Vooral de wijze waarop groepen Marokkanen met elkaar omgaan wordt storend gevonden.

- *Bij Nederlanders kan ik gewoon mijn mening geven zonder hierop afgerekend wordt. Bij Marokkanen moet je je gewoon aan de waarden en normen van de groep houden. Ik houd hier niet van, ik zeg gewoon graag wat ik denk. (een man)*
- *Nederlanders zijn gewoon anders, zij doen nooit zo moeilijk over wat we gaan doen, iedereen beslist. Bij Marokkanen is er altijd wel een leider. Ik vind dat niet leuk. ... Nederlanders zijn eerlijker in een vriendschap, Marokkanen zijn veel sneller op hun teentjes getrapt als we aan het voetballen zijn. (een man)*

Daarnaast is voor een enkeling juist het contact met Nederlanders gemakkelijker dan dat met Marokkanen.

- *Als ik met Nederlanders ben voel ik me gewoon, bij Marokkanen moet ik me vaak bewijzen dat ik ergens goed in ben. (een man)*

Een ander verschil dat meerdere mensen noemen is dat Marokkanen gastvrijer en spontaner zijn dan Nederlanders:

- *Marokkanen zijn veel gastvrijer, wie wil betalen betaalt. Bij Nederlanders gaat alles volgens de regels, de rekening wordt gedeeld. (een vrouw)*¹³.
- *Marokkanen zijn veel gastvrijer dan Nederlanders, bijvoorbeeld veel guller met eten en drinken als er een feestje wordt gegeven. ... Nederlanders stoten me af door de manier waarop zij leven. Je begrijpt het toch wel, een kopje koffie of thee kun je nog net krijgen, maar voor meer moet je ruim van te voren afspreken als je langs wilt gaan, ik vind Nederlanders over het algemeen koude mensen. (een vrouw)*
- *Bij Marokkanen gaat alles spontaner, niet wordt gepland. Nederlanders plannen juist alles. Maar daar heb ik geen problemen mee. (een man)*

Nog enkele andere verschillen zijn steeds slechts door een informant genoemd.

- *Nederlanders gebruiken veel alcohol en doen meer dingen buitenshuis.. Marokkanen zitten meer binnen. (een vrouw)*
- *Nederlanders brengen hun tijd alleen door, ze doen dingen alleen, individueel. Marokkanen doen alles samen met anderen. (een vrouw)*
- *Nederlanders hebben hele andere interesses, zij houden van kunst en cultuur, zijn vindingrijker en houden van veranderingen. Marokkanen zijn meer standaard, doen veel vaker en sneller dezelfde dingen. (een vrouw)*

Als verklaring voor de verschillen tussen vrijetijdsbesteding met Nederlanders of Marokkanen wijzen verschillenden op verschil in cultuur, traditie, geloof, normen of waarden.

Thuis in Nederland

Alle geïnterviewde Marokkanen voelen zich thuis in Nederland, ook degenen die zichzelf niet Nederlands voelen. Een denkt er bij slecht weer wel eens anders over, maar andere zaken van de Nederlandse maatschappij bevallen haar prima.

- *Soms wel en soms niet. Als het slecht weer is wil ik weg. Voel me daarentegen thuis als ik geconfronteerd word met de orde en structuur van de Nederlandse maatschappij. (een vrouw)*

Voor zover mensen vinden dat hun vrijetijdsbesteding wordt beïnvloed door dit thuisvoelen in Nederland, stellen zij dat zij daardoor dingen op zijn Nederlands doen, meer Nederlandse activiteiten doen en / of meer omgaan met Nederlanders of in verband met de temperatuur minder vrije tijd buiten doorbrengen.

7.3 De tweede generatie in vergelijking met de eerste

Algemeen cultureel

Alle Marokkaanse geïnterviewden vinden zich zelf zowel gelovig als modern. Acht vinden zich zelf ook traditioneel, onder hen zes vrouwen. Dat kan wijzen op een genderverschil maar het kan ook toeval zijn.

¹³ Een andere informante stelt overigens dat bij Marokkanen een man betaalt, terwijl bij Nederlanders de rekening wordt gedeeld.

Enkele geïnterviewden willen niet over hun ouders praten. Het lijkt een pijnlijk onderwerp voor hen. Zes vrouwen en vier mannen praten wel over hun ouders. Zij vinden hun ouders bijna altijd gelovig en traditioneel, maar lang niet altijd modern. Het zijn vooral mannen die hun ouders niet modern vinden. De mannen in dit onderzoek lijken daarmee verder van hun ouders te staan dan de vrouwen, want de meeste mannen vinden zichzelf juist wel modern en niet traditioneel. De meeste vrouwen daarentegen vinden zowel zichzelf als hun ouders tegelijkertijd traditioneel en modern.

De meeste informanten vinden hun ouders Marokkaans maar niet Nederlands. Zichzelf vinden ze daarentegen vaak zowel Marokkaans als Nederlands.

Vrijtijdsbesteding

De geïnterviewde jongeren signaleren diverse verschillen tussen hun eigen vrijtijdsbesteding en die van hun ouders. Verschillenden stellen dat hun ouders meer binnen zijn.

- *.... Mijn moeder komt alleen buiten voor boodschappen of een bezoek bij Marokkaanse vriendinnen. Mijn vader zit vaak in het buurthuis en de moskee. (een vrouw)*
- *.... Ik ben veel meer buiten dan mijn ouders, mijn ouders gaan op familiebezoek als ze vrij zijn. Zij brengen veel meer tijd thuis door met familie en vrienden. (een man)*
- *Ik ben totaal anders dan mijn ouders, ik leef ook anders. Mijn moeder komt bijna nooit buiten, alleen voor boodschappen. Mijn vader gaat na zijn werk naar de moskee. Verder kijkt hij televisie. (een man)*
- *Ik ben veel vaker buiten met mijn vrienden en vriendinnen, mijn moeder zit binnen met haar vriendinnen. ... (een vrouw)*

Sommigen noemen meer individuele verschillen:

- *... Zij houden veel van sport en ik niet en ik ga ook naar café's, zij niet. (een vrouw)*
- *... Mijn moeder helpt graag andere Marokkanen met papieren invullen. Ik zou dat nooit doen, ik ben liever thuis. (een vrouw)*
- *Mijn ouders houden van culturele dingen, zoals een tentoonstelling. Ik houd meer van sporten en zij sporten weinig of helemaal niet, ook gaan zij niet naar disco's of naar café's. (een man)*

Evenzo signaleren sommigen individuele overeenkomsten:

- *Wij houden allemaal van de natuur, we doen veel dingen buiten. (een vrouw)*
- *We houden allebei van winkelen. (een vrouw)*
- *Er zijn best veel overeenkomsten, ik heb hele moderne ouders, mijn moeder werkt gewoon en houdt ervan om op bezoek te gaan bij vrienden en ik ook, samen met mijn vriendin en zootje. Mijn ouders gaan ook naar verschillende bijeenkomsten, zoals buurtvergaderingen. (een man)*

Volgens de jongeren liggen de verschillen in vrijtijdsbesteding tussen henzelf en hun ouders aan het gegeven dat hun ouders een andere opvoeding hebben genoten in Marokko en in een andere tijd zijn opgevoed. Traditie, geloof en achtergrond spelen daarbij een rol.

- *Mijn ouders zijn streng gelovig en daarom komen zij niet zoveel buiten, zij vinden dat zij buiten niets te zoeken hebben... (een man)*

- *Zij komen van het platteland en zijn nog steeds heel erg conservatief. Wij hier in het westen groeien toch heel anders op. Ik ben hoger opgeleid, zij hebben nooit op school gezeten. Dat is ook heel belangrijk vind ik. (een man)*
- *Dat zijn zij zo gewend. Het is traditie. (een vrouw)*
- *Mijn moeder is natuurlijk anders opgevoed dan ik. Zij is in Marokko grootgebracht en ik hier in Nederland. Hier heb je andere gewoonten en bezigheden. (een vrouw)*

Daarnaast wordt ook de invloed van sociale contacten genoemd:

- *Je wordt natuurlijk ook beïnvloed door je vrienden. Mijn vrienden zijn heel anders dan hun vrienden (een vrouw)*
- *Ik ken natuurlijk een hoop mensen, mijn sociale netwerk is veel groter. Ik leer ook dagelijks veel meer mensen kennen en zij niet. (een vrouw)*

Oordeel van de eerste generatie over de tweede

De meeste Marokkaanse jongeren stellen dat hun vrijetijdsbesteding wel goed wordt gevonden door hun ouders. Maar dat geldt niet voor alles dat de jongeren doen in hun vrije tijd. Sommige mannen vertellen daarom thuis niet dat ze naar cafés gaan. En ook de vrouwen houden rekening met de opvattingen van hun ouders, laten bijvoorbeeld weten waar ze zijn of komen tijdig thuis.

- *Ik kan heel erg goed opschieten met mijn moeder... Zij heeft geen moeite met wat ik in mijn vrije tijd doe. Zij vindt het wel belangrijk dat zij weet waar ik ben, anders maakt zij zich ongerust. (een vrouw)*
- *Over het algemeen zijn ze het eens en zijn ze tevreden. Ik heb veel Nederlandse vrienden en dat vinden ze goed. Ik houd natuurlijk wel rekening met mijn ouders, kom niet al te laat thuis. Ik heb een goede band met hen en zij vertrouwen mij dus dan zit het wel goed. (een vrouw)*
- *Mijn moeder vindt het allemaal prima, maar mijn vader heeft er een beetje moeite mee dat ik nu ook optreed als jazzballetdanseres. Maar, hij zal het zeker niet verbieden. (een vrouw)*
- *Alles wat met sport te maken heeft en school vinden zij goed. De rest niet zo, zij zijn best streng. Als ik naar een café of terras ga dan zeg ik dat gewoon niet. (een man)*
- *Zij weten dat ik uitga, maar vinden dat niets. Alles wat je thuis kan doen daar ga je toch niet voor betalen! De bioscoop, gewoon zonde van het geld. Ik ben ook politiek actief in ons stadsdeel en daar zijn ze het weer wel over eens. Zij weten niet dat ik naar cafés ga, dat zouden zij niet leuk vinden. Ik sport en houd van fietsen en dat vinden zij weer wel goed. (een man)*

Een man geeft aan dat zijn ouders hun normen niet meer aan hem opleggen nu hij een eigen gezin heeft.

- *Zij zijn het eens met hoe ik leef en wat ik in mijn vrije tijd doe. Ik woon nu samen en heb een zoontje van 2, dus ik ben volwassen, Vroeger toen ik nog thuis woonde was dat wel anders, ik moest me gewoon net als alle anderen aan de huisregels houden. Als je thuis woont is er natuurlijk meer controle. (een man)*

7.4 Vrijtijdsbesteding buitenshuis en in de open lucht

Vrijtijdsactiviteiten buitenshuis

De geïnterviewde Marokkanen van de tweede generatie ondernemen diverse activiteiten buitenshuis in hun vrije tijd. Veel voorkomende activiteiten zijn sport, uitgaan, wandelen, barbecuen en winkelen.

Vrijtijdsbesteding in de openlucht

Vrijtijdsbesteding in de openlucht is belangrijk vinden de meeste geïnterviewden. Sommigen zeggen er meteen bij dat er wel mooi weer voor nodig is. Redenen voor het belang van vrijtijdsbesteding in de buitenlucht zijn de frisse lucht, ontspanning en tot jezelf komen.

- *Heel belangrijk, je bent lekker vrij in de open lucht. In de openlucht ben ik wel alleen als het mooi weer is, anders zoek ik het toch echt binnen op, ik ben dan thuis of ga dan buiten Amsterdam winkelen in plaats van in de stad, bijvoorbeeld naar Hoog Catharijne (een man)*
- *Heel belangrijk. Als ik alleen maar binnen zou zitten zouden de muren op me af komen. ... Buiten ben ik los van alles en heb ik gewoon tijd voor mezelf. (een man)*
- *Ik vind dat heel belangrijk, ik kom buiten echt tot mezelf. Ik houd van de zon, de buitenlucht. (een vrouw)*
- *Ik doe het voor de frisse lucht. (een vrouw)*
- *In de zomer vind ik dat heel erg belangrijk, ik houd van de zon en geniet dan echt van het buiten zijn. In de winter blijf ik veel liever thuis. Ik ben een koukleum. (een vrouw)*

Enkel vinden het niet belangrijk om in de openlucht te zijn, zij zijn niet zo lief binnen.

- *Het maakt mij niet zoveel uit. Als ik buiten niets te zoeken heb, ben ik net zo graag binnen. (een man)*
- *Ik vind het wel leuk, maar niet zo belangrijk, anders had ik er meer tijd voor over. Ik ben geen fanatiekeling wat openlucht recreatie betreft. (een vrouw)*

Belangrijke vormen van vrijtijdsbesteding in de openlucht

De geïnterviewden is gevraagd een vorm van vrijtijdsbesteding te beschrijven die voor hen belangrijk is (zie schema's). De beschreven activiteiten zijn voetballen (3x), wandelen en / of wandelen op het strand (3x), fietsen (2x), skeeleren, bezoek kinderboerderij, naar zee, winkelen, parkbezoek, dagtripjes maken. Allemaal activiteiten die Nederlanders ook kunnen ondernemen. Hoewel het uiteenlopende activiteiten zijn vallen een aantal zaken op:

- In de sfeer is gezelligheid vaak belangrijk, met vrienden zijn, praten en plezier maken. Voor sommigen gaat het ook duidelijk om ontspanning of uitrusten. Belangrijk is voorts een vrije, ongedwongen sfeer, niets aan je hoofd.
- Genieten van de omgeving wordt niet genoemd als relevant punt. Dat is opmerkelijk, omdat veel Nederlanders dat wel belangrijk vinden (Jókövi & Schöne, 1998). Wel vermeldt een Marokkaanse vrouw expliciet dat ze om zich heen kijkt tijdens de wandelingen die zij alleen maakt. Dat wijst erop dat het in ieder geval voor sommigen wel relevant is.

- Enkele mensen gaan soms alleen, de meesten gaan samen met vrienden, familie of ook buurtgenoten.
- Indien men samen met anderen activiteiten onderneemt zijn er vaak ook andere Marokkanen in het gezelschap. Een aantal keren ook of alleen Nederlanders. Ook wordt regelmatig gemeld dat er mensen uit nog andere bevolkingsgroepen bij zijn.
- Sommigen plannen van te voren waar ze naar toe gaan en wanneer. Anderen weten waar en wanneer ze anderen kunnen ontmoeten. Bij weer anderen gebeurt het spontaan, ongepland.

Ruimtelijke aspecten van vrijetijdsbesteding in de openlucht

Bereikbaarheid vindt ongeveer de helft van de geïnterviewden belangrijk bij de vorm van vrijetijdsbesteding die zij beschreven. Afhankelijk van de activiteit moet de afstand lopend of fietsend te overbruggen zijn of gemotoriseerd. Openbaar vervoer moet daarbij goed zijn en als men met de auto gaat moeten er voldoende parkeerplaatsen zijn.

- *Wij gaan bijna altijd met het openbaar vervoer, dus het is belangrijk dat er bussen en treinen zijn. We willen ook niet te lang wachten: één bus in het halfuur vinden we eigenlijk al te weinig.* (een vrouw)
- *Als ik de auto pak dan moeten er wel redelijke parkeervoorzieningen zijn. Als ik met het openbaar vervoer ga is het belangrijk dat ik op het strand kan komen.* (een vrouw)
- *Het park moet op loopafstand liggen of met de fiets goed te doen zijn. Je moet namelijk ook terug kunnen na al dat skeeleren. Als je spierpijn hebt is het een veelt te lange afstand terug en dan is de pret er wel gauw vanaf.* (een vrouw)

Sommigen willen geen hinder van anderen tijdens hun vrijetijdsbesteding. Het gaat hierbij om overlast die nauw samenhangt met de activiteit die zij ondernemen of om overlast van bekenden of onbekenden die zich ongevraagd met je gaan bemoeien.

- *Als ik aan het voetballen ben moet het rustig zijn, er mogen dan geen andere jongeren op het veld zijn. We moeten het hele voetbalveldje voor onszelf hebben. Anders kun je niet serieus voetballen. Jongens die je niet kent willen zich dan ook met je bemoeien.* (een man)
- *Als er veel verkeer is als ik aan het fietsen ben stoort mij dat erg.* (een man)
- *Als het dus te druk is, dat vind ik minder leuk, ik houd ook niet van mensen met honden op het strand, ik heb daar echt een hekel aan.* (een vrouw)
- *Als ik voortdurend aangesproken word, kijk bij een concert mag dat wel maar niet als ik voor rust heb gekozen. Je kent daar (= aan zee) niemand, dus je kunt ook niet lastig gevallen worden.* (een vrouw)

Voorzieningen vinden sommigen belangrijk tijdens hun vrijetijdsbesteding. Genoemde voorzieningen hangen samen met de vorm van vrijetijdsbesteding die zij ondernemen, zoals leuke winkels en straten, iets om te eten of te drinken, doelpalen, bankjes om op te zitten, speeltuig voor het kind of mooie fietspaden.

Een mooie omgeving vinden velen ook belangrijk. Er is niet specifiek nagevraagd wat mensen mooi vinden. Begrijpelijkerwijs hangt het in ieder geval ook af van het soort vrijetijdsbesteding zoals enkele spontane reacties laten zien:

- *hoe groener hoe beter.* (een vrouw die naar het park gaat)

- *geen poep en troep.* (een voetballende man)

Sommigen noemen nog andere zaken die belangrijk zijn bij hun vorm van vrijetijdsbesteding, zoals het weer, rust en een ongedwongen sfeer.

7.5 Locaties voor vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte

Stedelijke rode recreatieruimten

De meeste Marokkaanse jongeren komen in hun vrije tijd in winkelstraten en pleinen in het stadscentrum, op een caféterras, de Albert Cuypmarkt, warenmarkten en op een plein of in een straat van de woonwijk. Sommigen komen echter niet op deze locaties.

Stedelijke groene recreatieruimten

Naar een parkje in een woonwijk en een groot stadspark gaan de meeste Marokkaanse geïnterviewden wel. De helft komt ook wel op een speel- of trapveld in de woonwijk.

Buitenstedelijke natuur en water

De zee, het strand en de duinen worden door de meeste geïnterviewden wel (eens) bezocht. Ongeveer de helft komt voorts ook wel in een bos buiten Amsterdam, of bij een meer of plas. Heidegebied of zandverstuivingen zijn echter niet in trek, slechts enkele personen komen er wel eens. En ook bos is eigenlijk niet echt in trek bij deze groep: bijna niemand is het eens met de stelling “in mijn vrije tijd verlaat ik graag Amsterdam om naar een bos te gaan”. Toch is er wel belangstelling voor natuurgebieden buiten de stad. Acht mensen althans zijn het niet eens met de stelling dat een park in de stad leuk is, maar een natuurgebied buiten de stad niet. Dat lijkt in tegenspraak met het werkelijke bezoek aan heidegebieden of zandverstuivingen en met de stellingname over het bezoek aan bossen in de vrije tijd. Mogelijk denken ze bij natuurgebied echter aan de zee, het strand en de duinen of aan een meer of plas. Een vrouw expliciteert dat ze te weinig tijd heeft voor een bezoek aan een natuurgebied, maar dat ze dat wel zou willen.

Buitenstedelijke weilanden en akkers

Bijna niemand van de geïnterviewde Marokkanen komt in zijn vrije tijd wel eens tussen de weilanden of akkers. In reactie op twee uitspraken over vrijetijdsbesteding tussen de weilanden of akkers blijkt zelfs dat niemand dat graag doet. Men weet niet wat men er zou moeten doen.

- *Onzin. Ik ben geen koe. Wat moet ik daar nu doen, grassprietjes tellen?* (een vrouw)
- *Daar heb je toch alleen maar boeren?* (een man)

Buitenstedelijk recreatiegebied

Recreatiegebieden zijn in trek, de meeste geïnterviewden komen er wel eens.

Binnenstedelijk versus buitenstedelijk

De meeste informanten vinden het leuker om hun vrije tijd in de stad te besteden dan buiten de stad. De vele mogelijkheden die daar dichtbij zijn spreken aan.

- *Eens. Alles is dichtbij en dat is gemakkelijk.* (een vrouw)

Maar er zijn ook mensen die er anders over denken.

- *Ik vind beide even leuk. Het hangt af van mijn gemoedstoestand. Als ik rust zoek ga ik buiten de stad. (een vrouw)*

7.6 Conclusies

Vrijtijdsbesteding in relatie tot cultuur en integratie

- Marokkaanse jongeren die behoren tot de 2e generatie allochtonen in Nederland voelen zich thuis in Nederland. In zichzelf combineren een Nederlandse identiteit met een Marokkaanse. Ook de paar mensen die zichzelf niet-Nederlands voelen, alleen Marokkaans, voelen zich wel thuis in Nederland.
- Voor de vrijtijdsbesteding heeft het zich thuisvoelen in Nederland tot gevolg dat men meer Nederlandse activiteiten doet, meer met Nederlanders omgaat en dingen op zijn Nederlands doet.
- Een tweedeling tussen Nederlandse en Marokkaanse vormen van vrijtijdsbesteding biedt de meeste Marokkaanse jongeren geen herkenbaar interpretiekader.
- Wel vinden de meesten dat ze zelf meer Nederlandse vormen van vrijtijdsbesteding ondernemen dan Marokkaanse. Voor enkelen is dit in de loop van hun leven veranderd omdat zij er bewust voor kozen meer Nederlandse of Marokkaanse dingen te gaan doen.
- Verschillen tussen Marokkaanse en Nederlandse vormen van vrijtijdsbesteding zien enkele Marokkaanse jongeren van de tweede generatie in de gastvrijheid bij Marokkaanse feesten in vergelijking met Nederlandse en in het type activiteiten dat wordt ondernomen. Nederlanders gaan naar cafés, uit eten en maken culturele uitstapjes, Marokkanen zoeken het meer binnen.
- In hun vrije tijd gaan de Marokkaanse jongeren vaak meer met andere Marokkanen om dan met Nederlanders. Enkelen echter meer of alleen met Nederlanders of met beide evenveel.
- Vrijtijdsbesteding met Nederlanders is anders dan vrijtijdsbesteding met andere Marokkanen. Nederlanders en Marokkanen gedragen zich anders en hebben andere interesses. Nederlanders bijvoorbeeld zijn weinig gastvrij, delen de rekening, doen meer alleen, zijn geïnteresseerd in kunst en gaan naar cafés en uit eten.
- Voor sommige Marokkaanse jongeren van de 2e generatie verloopt het contact met Marokkanen in de vrije tijd gemakkelijker, doordat men meer gemeen heeft en zich prettig voelt bij andere Marokkanen. Anderen vinden de groepsnormen echter knellend.

De tweede generatie in vergelijking met de eerste

- De Marokkaanse jongeren vinden zichzelf anders dan hun ouders. Ouders zijn niet Nederlands, zijzelf wel. Sommigen vinden zich zelf bovendien modern maar de ouders traditioneel. Anderen vinden zowel zichzelf als hun ouders modern én traditioneel. Gelovig echter vinden alle jongeren zowel zichzelf als hun ouders.
- Sommige Marokkaanse jongeren van de 2e generatie hebben een verstoorde relatie met hun ouders.

- De vrijetijdsbesteding van de Marokkaanse jongeren verschilt vaak van die van hun ouders. Ouders blijven meer binnen. De vader gaat alleen naar de moskee of het buurthuis, de moeder boodschappen doen of bij Marokkaanse vriendinnen op bezoek. Ouders die wel meer actief zijn, ondernemen soms andere activiteiten dan hun kinderen.
- Verschillen in vrijetijdsbesteding tussen ouders en kinderen hangen vaak samen met verschillen in opvoeding en cultuur. Ook het sociale netwerk en andere interesses zijn relevant.
- De meeste geïnterviewde Marokkaanse jongeren van de 2e generatie stellen dat hun ouders het wel eens zijn met hun vrijetijdsbesteding. Er zijn echter ook spanningen: bezoek aan café's wordt verzwegen, ouders vinden uitgaan zonde van het geld, en een vader heeft er moeite mee dat zijn dochter ook optreedt met jazzballet.
- De Marokkaanse vrouwen in dit onderzoek staan wat dichter bij hun ouders te staan dan de Marokkaanse mannen.

Vrijetijdsbesteding buitenshuis en in de openlucht

- De geïnterviewde Marokkaanse jongeren ondernemen buitenshuis uiteenlopende activiteiten in hun vrije tijd.
- Ook in de openlucht ondernemen ze uiteenlopende activiteiten. Het zijn allemaal activiteiten die ook door Nederlanders worden ondernomen.
- Vrijetijdsbesteding in de openlucht vinden de Marokkaanse jongeren van de tweede generatie vaak belangrijk. Wel is mooi weer voor sommigen een voorwaarde. Het buiten zijn is belangrijk vanwege de frisse lucht, ontspanning en het tot jezelf komen.
- Naar sfeer is gezelligheid vaak belangrijk en een ongedwongen, vrije sfeer. Voor sommigen is voorts ontspanning relevant of uitrusten. Genieten van de omgeving is echter niet belangrijk. Voor veel Nederlanders is het dat wel.
- De activiteiten worden door sommigen vooraf gepland. Anderen plannen niet, maar zien wel een zekere regelmaat. Weer anderen merken dat het spontaan ontstaat.
- Bereikbaarheid en voorzieningen zijn vaak relevant voor de Marokkaanse jongeren. De zaken die zij daarbij noemen liggen voor de hand, zijn gelijk aan de zaken die Nederlanders zouden kunnen noemen.
- Enkele mensen willen niet dat anderen zich ongevraagd met hen bemoeien tijdens de vrijetijdsbesteding. Een meisje verkiest juist daarom een omgeving waar niemand haar kent.

Locaties voor vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte

- Binnen de stad worden zowel diverse rode als groene recreatieruimten in de stad worden bezocht door Marokkaanse jongeren van de tweede generatie.
- Buiten de stad is er belangstelling voor recreatiegebieden en natuurgebieden. Bij natuurgebied denken de jongeren waarschijnlijk aan water: de zee, het strand en de duinen en / of een meer of plas. Bossen, heidegebied en zandverstuivingen blijken namelijk niet echt in trek te zijn.
- Landbouwgebied vinden de Marokkaanse jongeren evenmin aantrekkelijk. Ze weten niet wat ze er zouden moeten zoeken in hun vrije tijd.

8 Turkse allochtonen van de tweede generatie

8.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de onderzoeksuitkomsten voor de Turkse allochtonen van de tweede generatie. Er worden vier invalshoeken onderscheiden die elk in een aparte paragraaf worden behandeld:

- Paragraaf 8.2 gaat in op de vrijetijdsbesteding van de informanten in relatie tot integratie en in relatie tot zowel de etnische cultuur van de ouders als de Nederlandse.
- Paragraaf 8.3 bespreekt de vrijetijdsbesteding van de tweede generatie allochtonen in relatie tot die van de eerste generatie.
- Paragraaf 8.4 gaat in op de vrijetijdsbesteding buitenshuis en in de openlucht van de tweede generatie
- Paragraaf 8.5 geeft informatie over locaties die worden bezocht voor vrijetijdsbesteding buitenshuis.

Paragraaf 8.6 tenslotte bevat de conclusies voor elke invalshoek.

8.2 Vrijetijdsbesteding in relatie tot cultuur en integratie

Culturele identiteit

De meeste Turken van de tweede generatie voelen zich Turks. De helft voelt zich ook wel Nederlands, maar dat gevoel is vaak minder sterk het gevoel Turks te zijn. Een Turkse vrouw zegt het als volgt:

- *Ik voel me een beetje Nederlands. Ik probeer ook iets van Nederlanders te leren. Ik heb respect voor alle culturen. Ik ben trots dat ik een Turkse ben.* (een vrouw)

Een Turkse man die zich zelf zowel Turks als Nederlands vindt wijst op een keerzijde

- *Ik voel me wel Nederlands, maar toch word je als een buitenlander aangekeken.* (een man)

Een persoon zeggen de begrippen Turks en Nederlands heel weinig, hij voelt zich geen van beide.

Nederlandse en Turkse vormen van vrijetijdsbesteding

Hoewel sommige informanten het moeilijk vinden Nederlandse en Turkse vormen van vrijetijdsbesteding te onderscheiden noemen de meeste toch wel een of meer Turkse en Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding die zij buitenshuis doen. De Turkse vormen van vrijetijdsbesteding die zij noemen zijn deels activiteiten die samen met andere Turkse mensen worden gedaan en/of binnen de Turkse gemeenschap worden georganiseerd. Voorbeelden zijn bezoek aan familieleden of Turkse vriendinnen, aan Turkse feesten of bruiloften, aan religieuze bijeenkomsten, met Turkse vriendinnen en hun familie naar het park, deelname aan een praatgroep met Turkse meiden, voetballen bij een Turkse voetbalclub. Deels ook zijn het zaken die samenhangen met de Turkse kunstuitingen zoals Turks volksdansen, Saz spelen (een Turkse gitaar), bezoek aan

Turks theater of Turkse concerten. Eén persoon vindt ook een bezoek aan de zwarte markt in Beverwijk typisch Turks. Typisch Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding die de Turkse jongeren doen hebben deels betrekking op activiteiten met lichaamsbeweging zoals wandelen, fietsen, joggen, basketballen, aerobics. Andere activiteiten die de informanten typisch Nederlands vinden en doen zijn uitgaan, op een terrasje zitten, veel drinken, zonnen op het strand, winkelen, naar de film gaan, saxofoon spelen en vrijwilligerswerk.

De verhouding waarin de informanten buitenshuis aan Turkse en Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding verschilt. Enkele informanten doen meer Turkse vormen van vrijetijdsbesteding dan Nederlandse. Voor enkele andere personen is het weer net andersom. Een derde, even grote, groep zegt beide vormen even vaak te beoefenen.

Volgens de meesten is de verhouding tussen Turkse en Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding tot nog toe niet veranderd in hun leven. Voor vier personen is het wel veranderd. Twee zijn meer Nederlandse dingen gaan doen, de andere twee meer Turkse dingen. Aanleiding voor deze veranderingen zijn wijzigingen in de sociale context en de mogelijkheden die deze biedt om eigen interesses te ontwikkelen of te realiseren:

- ... sinds drie jaar is dat veranderd, want toen kwam ik in aanraking met verschillende soorten mensen (waaronder Nederlanders). Deze heb ik op het buurthuis, de school en in de buurt ontmoet. (een vrouw die meer Nederlandse dingen is gaan doen)
- ... Vanaf dat ik op de universiteit zat ging ik meer Nederlandse dingen doen..... De reden hiervoor is het studentenleven. (een man)
- Ik heb lange tijd geen Turkse vrienden kunnen vinden die ook wilden gaan dansen. En voor de cursus saz (een Turkse gitaar) heb ik toen ook tijd kunnen vinden. Ik ben me meer gaan interesseren voor mijn eigen cultuur. (een vrouw die meer Turkse vormen van vrijetijdsbesteding is gaan doen).
- Na mijn zeventiende kreeg ik meer interesse in Turkse dingen zoals volksdansen, ik luisterde vaker naar Turkse muziek. Dit kwam omdat ik allerlei nieuwe (Turkse) mensen ontmoette en dan ga je je er ook mee bezighouden Het was meer een uitdaging, als alles hetzelfde blijft dan is het saai . (een man die voor zijn zeventiende vooral omging met allochtone, niet-Turkse, vrienden)

Hoewel de meeste informanten wel een idee hadden over Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding en Turkse, weet ongeveer de helft van hen geen overeenkomsten of verschillen te benoemen tussen de Nederlandse en Turkse vormen van vrijetijdsbesteding. Dit lijkt te komen doordat Nederlandse en Turkse vormen in hun eigen vrije tijd door elkaar lopen.

- Ik kan niet goed onderscheiden wat Turks of Nederlands is. Ik denk dat Turkse jongeren van tegenwoordig van beide culturen iets in zich hebben en zelf niet meer weten of dat Turks of Nederlands is. Die dingen lopen gewoon in elkaar over. (een vrouw)
- Er is geen Turkse of Nederlandse cultuur meer, het is gewoon gemengd. Dit geldt althans voor de nieuwe generatie Turkse jongeren. (een man)

De andere informanten noemen wel verschillen tussen Turkse en Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding. Heel vaak echter gaan hun antwoorden over verschillen tussen

de omgang met Turken en de omgang met Nederlanders. Dat komt in de volgende subparagraaf aan de orde. Slechts enkele personen hebben het wel over vrijetijdsbesteding en dan met name over vrijetijdsbesteding door Nederlanders of door Turken. Nederlanders zijn volgens hen vrijer dan Turken en misschien ook meer actief of ondernemend. Ze doen o.a. meer aan sport. Turken zijn in hun vrije tijd minder vrij, omdat ze verplichtingen moeten nakomen en / of vasthouden aan een vast levenspatroon. Turkse vrouwen doen daarbij in hun vrije tijd veel aan handwerken.

- *Ook in hun vrije tijd zijn Nederlanders vrijer: ze doen waar ze zin in hebben. Dat kunnen wij vaak niet. In onze vrije tijd hebben we verplichtingen die we na moeten komen, bijvoorbeeld familie opzoeken, ouders helpen met boodschappen doen of naar de moskee gaan. (een man)*
- *Turkse vrouwen komen in hun vrije tijd bij elkaar en dan zijn ze meestal met breien of haakwerken bezig. Ze roddelen ook over het een en ander. Nederlandse vrouwen komen bij elkaar en ondernemen iets. Ze gaan sporten, stappen en gezellig dingen doen. Ze maken echt tijd voor zichzelf vrij en staan open voor nieuwe dingen die ze willen leren. Bij de Turkse vrouwen is dit niet zo, ze hebben een vast levenspatroon. (een vrouw)*
- *Mijn moeder is in d'r vrije tijd bezig met handwerken, terwijl een Nederlandse vrouw zou gaan zonnen. Dat doet mijn moeder niet. (een man)*
- *Nederlanders zijn in hun vrije tijd meer actief, gaan meer uit en doen meer in groepsverband. Turken doen geen bijzondere dingen in hun vrijetijd. Ze kijken veel naar de televisie. (een vrouw)*
- *Bij het sporten zie je wel duidelijke verschillen. De verschillende keren dat ik op sporten heb gezeten was dit over het algemeen met Nederlandse mensen. (een vrouw)*
- *Een verschil is ook dat Turkse mensen niet zo veel tijd besteden aan sporten, lezen en fietsen. (een man)*

Een vrouw tenslotte vindt dat Turkse en Nederlandse grappen verschillen.

- *... maken we Turkse grappen. Die zijn vaak wat aan de groffe en pikante kant. Met Nederlanders is dat anders. ... en de grappen zijn droger. (een vrouw)*

Vrijetijdsbesteding met Nederlandse en Turkse mensen

De meeste informanten zijn in hun vrije tijd buitenshuis meer samen met Turkse mensen dan met Nederlandse mensen in hun vrijetijd. Drie anderen gaan evenveel om met Nederlanders als met Turken en een vierde persoon gaat meer met Nederlanders om. Eén Turkse man gaat met geen van beide groepen om. Hij heeft allochtone vrienden met verschillende etnische achtergronden. Ook diverse andere personen gaan om met nog andere, niet-Turkse, allochtonen. Zij besteden hun vrije tijd daarnaast echter ook met Turkse en/of Nederlandse mensen.

Voor de meeste informanten is er tijdens hun leven tot nog toe niets veranderd in de verhouding tussen het contact met Nederlandse mensen of Turkse mensen.. Voor vijf personen veranderde dit wel in de loop van de tijd. Aanleiding daarvoor is ofwel bewustwording van de eigen interesses ofwel een verandering in de dagelijkse sociale context.

- *Vroeger ging ik regelmatig Turkse vrienden opzoeken, maar ze waren toch anders dan ik, hadden andere belangstellingen. Uiteindelijk konden we niet meer zo goed met elkaar opschieten. Vanaf die tijd ga ik meer met die jongens van andere etniciteiten om.*

Sommige ken ik van school en andere heb ik in mijn buurt ontmoet (een man die niet omgaat met Turken of Nederlanders)

- *Nee een tijdje zat ik te twifelen of ik wel echt kon zeggen dat ik Turks ben omdat ik hier geboren ben. ... (Dit is veranderd) toen ik 16 jaar was. Omdat ik toen beseftte dat ik trots moet zijn op de twee culturen die ik ken, namelijk de Nederlandse en Turkse cultuur. (een vrouw)*

De drie overigen zijn eerder al geciteerd omdat voor hen ook de verhouding tussen Nederlandse en Turkse vormen van vrijetijdsbesteding verschoof. Dat viel samen met een verschuiving in de verhouding tussen contacten met Nederlanders en met Turkse mensen.

Bijna alle jongeren zien een of meerdere verschillen tussen vrijetijdsbesteding met Nederlanders of vrijetijdsbesteding met Turken. De meest opvallende gaan over:

a. de sterke sociale controle tussen Turken

- *Turkse mensen maken zich zorgen over wat anderen denken en vinden. Er is een grote sociale controle. Nederlanders doen wat ze willen. (een vrouw)*
- *... als ik op een terrasje zit met andere Turkse jongeren. Als er een Turkse meneer aan komt gelopen dan zie je direct dat iedereen rechtop gaat zitten en dat alle sigaretten worden uitgedrukt. hij is een oudere meneer en hij kan mijn ouders kennen dus moeten we ze geen schande geven en ons netjes gedragen. Het is een soort respect dat we tonen voor oudere mensen. (een vrouw)*

b. het contact tussen Turken onderling dat warmer en vrijgevier is dan contact tussen en met Nederlanders

- *Je kunt je Turkse vriendinnen gewoon bij een begroeting kussen, maar dat doe je niet zo snel met Nederlanders. (een vrouw)*
- *De Turken zijn opener en vrijgevig. De Nederlanders zijn afstandelijker. Ik ga zelden op bezoek bij Nederlandse vriendinnen, maar op school zijn we wel samen. (een vrouw)*
- *Nederlandse mensen trakteren minder snel. Turkse mensen zijn over het algemeen niet gierig als ze uitgaan. (een vrouw)*
- *Ik heb maar een Nederlandse vriend en daarom kan ik geen vergelijking maken. Maar ik denk dat Nederlanders koeler en afstandelijker zijn. (een man)*

c. de geringere bewegingsvrijheid van Turkse meisjes ten opzichte van Nederlandse meisjes

- *Turkse meisjes mogen het minder laat maken dan meisjes van Nederlandse afkomst. (een vrouw)*
- *Turkse leeftijdgenoten moeten wel meer toestemming vragen van hun ouders. Ze moeten meer rekening houden met de tijd, de omgeving enzovoorts. Ze mogen ook niet vaak uitgaan. Ik denk dat Nederlandse meisjes vrijer zijn. Ze mogen meer van hun ouders. (een vrouw)*

Enkele andere mogelijke verschillen zijn slechts incidenteel genoemd. Zo vindt een informant dat Nederlanders graag drinken en Turken graag praten. Een andere vindt dat Nederlanders alles van te voren plannen, terwijl het bij Turken spontaan verloopt.

Een persoonlijk verschil dat zes jongeren ervaren is dat ze zich zelf beter thuisvoelen bij andere Turkse mensen omdat er meer onderling begrip is en minder hoeft te worden uitgelegd.

- *Een verschil is dat ik me toch meer bij de Turkse mensen thuis voel. Ik kan mijn emoties beter met hun delen en ze begrijpen me ook beter. Bij Nederlanders moet je toch veel meer uitleggen. (een man)*
- *Bij de Nederlandse groep voel ik mij wel minder op mijn gemak. Ondanks het feit dat ik wel goed met hen kan communiceren blijft het toch een beetje vreemd om privé met Nederlandse mensen om te gaan. Met Turkse mensen heb ik dat niet. Veelal is het ook familie van mij dus dat scheidt een band. En de gewoonten zijn hetzelfde. Een van de verschillen (met Nederlanders) is het feit dat ik alleen ritueel geslacht vlees eet. Als ik met Nederlandse collega's uit eten wil gaan, dat kan dat alleen maar Turks of vegetarisch eten zijn en dan heb je al snel dat niet iedereen dit begrijpt. (een vrouw)*

De verschillen tussen contact met Turken en met Nederlanders worden door de informanten toegeschreven aan verschillen in cultuur.

- *Maar het verschil is dat je je in je cultuur beter kunt uitdrukken. (een vrouw)*
- *Je leeft toch een beetje in een andere belevingswereld. (een vrouw)*
- *Verschillen komen door verschillen in cultuur en opvoeding. (een man)*
- *Ik denk dat je bij Nederlanders andere gedragsregels hebt. (een man)*

Thuis in Nederland

Bijna alle informanten voelen zich thuis in Nederland. Het valt op dat de mensen die eerder zeiden dat ze zich zelf niet Nederlands voelen of slechts een beetje, zich wel thuis voelen in Nederland. Slechts één persoon voelt zich niet thuis in Nederland. Toch voelt hij zich zelf wel Nederlands. Hij zegt daarover:

- *Er is altijd wel iemand die je aanspreekt op je achtergrond, hoe goed je ook bent, hoe goed je ook Nederlands praat of slim bent, je blijft voor hen een buitenlander.*

Een Turkse vrouw, die zich hier verder wel thuis voelt, heeft een soortgelijke ervaring:

- *Ik heb het gevoel dat sommige mensen (en bij Nederlanders heb ik dit gevoel meer) het niet kunnen hebben dat ik zo lekker meedraai met de Nederlanders.*

Verschillende Turkse jongeren denken dat hun vrijetijdsbesteding positief beïnvloedt wordt doordat zij zich thuis voelen in Nederland. Een Turkse man bijvoorbeeld zegt

- *Je bent vrolijker en kent geen grenzen, dus ook geen belemmeringen in het doen of laten van Turkse of Nederlandse dingen.*

De informant die zich niet thuis voelt in Nederland doordat anderen hem toch als buitenlander blijven zien, vindt dat dat zijn vrijetijdsbesteding niet beïnvloedt:

- *Nee, ik trek me nergens wat van aan. Waarom zou ik?*

8.3 De tweede generatie in vergelijking met de eerste

Algemeen cultureel

De geïnterviewde Turkse jongeren van de tweede generatie vinden zich zelf merendeels gelovig, modern en ook traditioneel. Sommigen benadrukken dat ze gelovig of traditioneel zijn, anderen relativiseren het. Ook het begrip modern wordt vaak genuanceerd, al noemen de meesten zich wel modern.

- *Ja geloof is belangrijk, het geeft hoop. (een vrouw)*
- *Ik geloof wel maar doe er weinig aan. (een man)*

- *Traditioneel? Ja zeker. Ik probeer mij zoveel mogelijk aan Turkse gewoonten te houden. (een vrouw)*
- *Ja ik ben traditioneel. Ik hecht aan mijn afkomst en cultuur. (een vrouw)*
- *Tot op zekere hoogte ben ik traditioneel. (een vrouw)*
- *Wat is modern? Vergeleken met de andere Turkse mensen wel. (een man)*
- *Tot op zekere hoogte ben ik wel modern, maar qua uiterlijk zie je dit niet aan mij (een vrouw)*

Het valt op dat er meer geïnterviewde vrouwen zijn die zich zelf traditioneel vinden dan mannen en dat ze er ook stelliger over zijn. Mogelijk wijst dit op een gendersverschil, maar mogelijk ook is het toeval, want het aantal informanten is gering.

De meeste jongeren vinden hun ouders eveneens gelovig, modern en traditioneel zijn. In vergelijking met henzelf echter wordt het begrip modern wat minder vaak van toepassing verklaard op de ouders, en het begrip traditioneel wat vaker.

Bijna alle Turkse jongeren vinden zichzelf Turks. Ongeveer de helft voelt zich daarnaast ook Nederlands. Hun ouders daarentegen zijn hoofdzakelijk Turks volgens hen. Slechts een vrouw vindt haar ouders ook Nederlands.

Vrijtijdsbesteding

De meeste ouders besteden hun vrije tijd anders dan zijzelf zeggen de meeste jongeren. Slechts enkele personen zien ook of alleen maar overeenkomsten, doordat ze dezelfde soort activiteiten doen en soms ook samen doen. De gesignaleerde verschillen lopen uiteen. De meest voorkomende zijn evenwel dat de jongeren meer uitgaan (5 x), dat ze actiever zijn (4x) en meer tijd buitenshuis doorbrengen (4 x). Ouders gaan meer op bezoek bij familie of vrienden (3x), tuinieren (2x), gaan ouders meer naar de moskee (2 x) en laten zich in hun vrijetijdsbesteding meer beïnvloeden door dat wat de Turkse samenleving doet (2x).

- *Mijn ouders besteden hun vrije tijd meer aan familiebezoek dan ik. Ze plannen alles van tevoren, dat ze op een bepaalde dag naar een familielid zullen gaan en op een andere dag naar andere familie. Ik ga bijna nooit op familiebezoek. Ik ga naar jongerenfeesten, mijn ouders niet. Als ik naar een feest ga, dan drink ik alcohol. Mijn ouders drinken geen alcohol. (een man)*
- *Bij ons (man met zijn vrouw) is het zo dat wij onze vrije tijd meer buitenshuis doorbrengen, bijvoorbeeld in restaurants. We geven ook meer uit aan uitgaan. Er zit meer variatie in. Bij mijn ouders is het eentonig: ze gaan wandelen of anders bezoeken ze familie. Ze geven ook weinig geld uit. (een man)*
- *Ik zie geen overeenkomsten. Ik ga bijvoorbeeld in mijn vrije tijd altijd naar buiten en met een vriendin iets drinken of de stad in. Mijn ouders pakken in hun vrije tijd de auto en gaan dan naar vrienden en blijven dan binnen lekker eten en kletsen. (een vrouw)*
- *Ik ben veel actiever, ik maak samen met mijn partner vaak uitstapjes. Dat zullen mijn ouders nooit doen. Ik doe waar ik zin in heb, mijn ouders denken altijd eerst aan wat de rest van de Turkse gemeenschap zal zeggen. (een vrouw)*

De jongeren geven verschillende oorzaken voor de verschillen in vrijetijdsbesteding tussen henzelf en hun ouders. Er zijn twee hoofdgroepen in te onderscheiden: leeftijdsverschil en de dieper reikende wortels van de ouders in de Turkse cultuur én samenleving.

- *Met dat tuinieren zijn zij de hele dag bezig. Ik ben daarentegen veel levendiger en ik hou van actie, ik ga vaak uit. Maar dit komt wel omdat ik jonger ben. Misschien ben ik over 20 jaar ook hetzelfde als zij.* (een man)
- *De verschillen komen doordat ze meer Turks zijn en traditioneler. Ik denk dat het ook wat uitmaakt dat ik jong ben.* (een man)
- *Het komt doordat mijn ouders zich laten beïnvloeden door hun omgeving. Ze doen niet de dingen die ze willen doen omdat er dan misschien geroddeld wordt onder de Turkse mensen.* (een vrouw)

Daarnaast wordt ook wel gewezen op verschillen in persoonlijke voorkeuren en in beschikbare middelen.

Oordeel van de eerste generatie over de tweede

De jongeren denken verschillend over de wijze waarop de ouders de vrijetijdsbesteding van hun -kinderen beoordelen. Enkele jongeren stellen dat hun ouders het prima vinden wat zij doen, een dertigjarige man zegt zelfs “fantastisch”. Bij enkele anderen gaat goedkeuring of acceptatie gepaard met afkeuring op deelaspecten, zoals laat thuiskomen.

- *Mijn moeder heeft respect voor wat ik doe. Mijn vader wil dat ik meer thuis zit en het huishouden doe.* (een 16 jarige vrouw)
- *Ze vinden dat ik wel een lekker leventje heb. En ze zien dat ik ook nuttige dingen doe zoals actief zijn in het jongerencentrum. Ze vinden wel dat ik soms te laat thuiskom en dat vinden ze niet altijd even leuk.* (een vrouw)
- *Ze zeggen er niet zoveel van, alleen dat ik wat vroeger thuis moet komen als ik uit ga. Omdat ik niet meer thuis woon, zeggen ze dat altijd als ze me zien. Verder accepteren ze wat ik doe en zijn ze niet zo streng. Ze zijn bang dat ik helemaal niet meer naar hen zal luisteren als ze zich strenger opstellen.* (een man)

Nog weer anderen merken echter dat hun ouders de vrijetijdsbesteding van hun kinderen eigenlijk maar niks vinden of zonde van het geld of de tijd en energie.

- *Mijn moeder heeft liever dat ik thuis ben en haar help met het huishouden. Mijn vader vindt dat ik meer boeken moet lezen.* (een 17-jarige vrouw)
- *Ze vinden het zonde van mijn tijd dat ik als vrijwilligster bij het buurthuis zit. De energie die ik erin steek vinden ze zonde.* (een vrouw)
- *Ze vinden het geldverspilling.* (een vrouw)
- *Ze hadden het liever anders gehad.* (een man)

8.4 Vrijetijdsbesteding buitenshuis en in de openlucht

Vrijetijdsactiviteiten buitenshuis

De meeste Turkse jongeren ondernemen buitenshuis uiteenlopende activiteiten in hun vrijetijd. Slechts een Turkse man doet vrijwel niets buitenshuis en gaat er slechts een hoogst enkele keer op uit. Veelvoorkomende activiteiten die de andere jongeren doen zijn winkelen (11 mensen), uitgaan (8 mensen), wandelen (7 mensen), picknicken of ook wel barbecuen (6 mensen) en sporten (5 mensen). Zowel vrouwen als mannen noemen deze activiteiten. Alle andere voorkomende activiteiten zijn slechts een keer, hooguit twee keer genoemd.

Het valt op dat slechts een vrouw zegt dat ze sport, tegenover vier mannen. Bij sport is dus mogelijk sprake van een genderverschil. De vier mannen beoefenen bijna elk een andere sport, te weten voetballen (2x), karten, joggen en tennissen.

De meest voorkomende activiteiten in de openlucht zijn winkelen (11x), wandelen (7x), picknicken (6x) en sporten in de buitenlucht (4x).

Vrijtijdsbesteding in de openlucht

Elf geïnterviewde Turkse jongeren vinden het belangrijk om vrije tijd in de openlucht door te brengen. Wel wijzen enkele mensen erop dat lekker weer een voorwaarde is. De elf personen die vrijtijdsbesteding in de openlucht belangrijk vinden, geven daarvoor verschillende redenen. Buiten zijn is een goede afwisseling met binnen zitten (3x), maakt dat je dan kunt genieten van de zon en / of de frisse lucht (3x) of dat er van alles kan gebeuren (1x), of maakt dat je anders voelt (3x). Een persoon werkt buiten aan zijn conditie en vindt het daarom belangrijk de vrije tijd buiten door te brengen.

- *Ja, heel belangrijk. Ik krijg het thuis benauwd. Ik houd meer van de open lucht.* (een vrouw)
- *Als het lekker weer is vind ik het heerlijk om buiten te zijn. Frisse lucht, de zon, alles.* (een vrouw)
- *Heel belangrijk. Er kan van alles gebeuren en dat vind ik nu juist zo spannend.* (een vrouw)
- *Als ik buiten in de openlucht ben voel ik me lekker ontspannen en vrij. Niemand om me heen, rustgevend.* (een man)
- *In de openlucht voel ik me vrolijker.* (een man)
- *... omdat ik even de behoefte heb om buiten te zijn. Om even weg te zijn en als afleiding, want ik zit al de hele dag in het kantoor.* (een man)

Drie mensen vinden het niet zo belangrijk om buiten te zijn en zijn eigenlijk liever binnen.

- *Ik vind het belangrijk voor mijn kinderen, niet zozeer voor mezelf. Ik ben niet zo'n buitenlucht mens. Ik vind het gezelliger om in ruimtes te zitten waar veel mensen zijn.* (een vrouw)
- *Natuurlijk is het lekker om in de openlucht te zijn. Veel beter dan tussen vier muren te zitten. Maar toch zit ik liever thuis.* (een man)

Belangrijke vormen van vrijtijdsbesteding in de openlucht

Als de twee meest belangrijke vormen van vrijtijdsbesteding in de openlucht noemen de Turkse vrouwen vaak wandelen en winkelen (elk 5 keer genoemd). Bij de mannen is er meer variatie in de twee meest belangrijke activiteiten. Picknicken/ barbecuen (3 keer), voetballen (2 keer) en uitgaan (2 keer) zijn nog het vaakst genoemd door hen. Picknicken en uitgaan kwamen onder vrouwen ook elk een keer voor. Een man die er zelden op uitgaat vindt niets belangrijk en noemt daarom niets. Een andere man noemt slechts een belangrijke activiteit. Beide mannen vinden vrijtijdsbesteding in de openlucht niet (zo) belangrijk.

Alle geïnterviewden vertelden voor de belangrijkste vorm van vrijetijdsbesteding die zij ondernemen hoe het eraan toegaat als zij dat doen. Enkele Turkse vrouwen beschreven dit ook voor de activiteit die voor hen op de tweede plaats van belangrijkheid komt. De Turkse man die vrijwel nooit iets doet, vertelde over de enkele keer dat hij met vrienden naar het strand is geweest. De beschreven vormen van vrijetijdsbesteding zijn wandelen (4 x), winkelen (3 x), de stad in met vrienden (3 x), picknicken/ barbecuen (3 x), speeltuinbezoek (1 x), fietsen (1 x), zwemmen (1 x), strandbezoek (1 x) en joggen (1 x). Activiteiten die autochtone Nederlanders ook ondernemen al is picknicken/ barbecuen binnen deze groep Turkse jongeren wel relatief vaak genoemd.

In de verhalen over deze vormen van vrijetijdsbesteding vallen de volgende zaken op:

- Bijna iedereen besteedt de vrije tijd samen met anderen. Slechts een persoon gaat alleen fietsen, maar dit fietsen is niet puur recreatief. Wel ervaart deze persoon het fietsen zelf als meer dan alleen maar vervoer.
- Onder de mensen met wie de vrije tijd wordt doorgebracht zijn bijna altijd ook andere Turken. Dat zijn vaak vrienden, maar ook familieleden worden regelmatig genoemd. Enkelen gaan (ook) met buurtgenoten of kennissen samen op pad.
- Ook Nederlanders en mensen van een nog andere etnische herkomst maken soms deel uit van het gezelschap met wie de vrije tijd wordt doorgebracht. Nederlandse vrienden of kennissen zijn vijf maal genoemd, andere allochtonen zes maal. De etnische herkomst van deze andere allochtonen varieert: naast Surinaamse en Marokkaanse vrienden komen bijvoorbeeld ook Italiaanse, Columbiaanse en Bulgaarse vrienden voor.
- Qua sfeer gaat het heel vaak om het samenzijn met anderen en gezelligheid. Sommigen accentueren daarbij het lol maken, anderen het uitwisselen van nieuwtjes met elkaar en lekker kletsen. Bij weer anderen gaat het om beide tegelijk. De gezelligheid hangt daarnaast ook vaak samen met andere mensen in de omgeving, zoals drukte op straat tijdens het winkelen, mensen om te bekijken van een terrasje, of meisjes kijken in het buitenzwembad.
- Naast de gezelligheid en het samenzijn wordt de sfeer soms ook nog beïnvloed door andere zaken. Voor enkele winkelende vrouwen is dat het kijken naar leuke spulletjes en passen van kleren. Voor enkele mensen die picknicken is een rustig plekje of ontspanning relevant. Twee wandelende meisjes vinden de frisse lucht tijdens het wandelen belangrijk.
- Genieten van de omgeving wordt door niemand genoemd sfeerbepalend element. Wel is de frisse lucht die twee wandelende meisjes relevant vinden een element uit de omgeving dat de sfeer mede bepaalt. Een ander wandelend meisje is lid van de vereniging natuurmonumenten en gaat met haar vader naar natuurgebieden. Het lijkt aannemelijk dat de natuurlijke omgeving voor haar belangrijk is tijdens deze wandelingen. Zelf spreekt ze zich daar echter niet over uit.
- Vaak blijven mensen voor de vrijetijdsbesteding die ze belangrijk vinden in de stedelijke bebouwde omgeving: het stadscentrum maar ook wel in woonwijken. Dit hangt uiteraard deels samen met de activiteiten: winkelen en uitgaan of rondhangen met vrienden gebeurt meestal in het stadscentrum; een vrouw gaat

- met haar kinderen naar het speeltuintje in de buurt. Daarnaast gebruiken enkele mensen woon- en winkelstraten in de wijk om te wandelen of fietsen.
- Een groene omgeving komt ook regelmatig voor. Deze wordt zowel in de stad gezocht als buiten de stad. In de stad gaan enkele mensen wandelen of joggen in een stadspark. Buiten de stad bezoeken drie mensen recreatiegebieden om te picknicken en bezoekt één meisje door het hele land natuurgebieden voor wandelingen die ze af en toe maakt. Enkele mensen gaan voorts naar het strand.

Ruimtelijke aspecten van vrijetijdsbesteding in de openlucht

Bereikbaarheid is een belangrijk punt voor de vrijetijdsbesteding van de jongeren. Vaak hangt bereikbaarheid samen met de mogelijkheden van het openbaar vervoer. Voor sommigen is de auto het meest bepalend en zijn parkeerplaatsen een vereiste. Een vrouw heeft bovendien het liefst een parkeerplaats dichtbij het uitverkoren plekje voor de picknick, omdat er anders te veel moet worden gesjouwd met spullen.

- *Dat je er snel komt met openbaar vervoer is belangrijk voor mij. Ik wil het liefst zo snel mogelijk ergens aankomen.* (een vrouw)
- *Als ik er goed met de tram of bus kan komen. Ik wil niet te ver van mijn locatie uitstappen.* (een man)
- *Als ik er met de auto kan komen. Waar je onbetaald kan parkeren.* (een man)
- *Het is belangrijk dat er genoeg parkeerplaats is voor de auto's.* (een vrouw)

Een enkeling vindt het belangrijk dat ze er lopend of fietsend kan komen.

Verschillende Turkse jongeren ervaren dat andere mensen hinderlijk kunnen zijn tijdens de vrijetijdsbesteding. Voor twee personen ontstaat hinder uit de sociale controle onder Turken.

- *Ik wil niet aangestaard worden door Turken of anderen.* (een vrouw)
- *Ik vind het zeer irritant als mensen (=Turkse mensen) zich met mijn zaken gaan bemoeien of als ze commentaar op me gaan leveren als ik wat doe.* (een man)

Een ander vindt de discriminatie van verkopers tegenover allochtonen hinderlijk:

- *Als ik soms winkels binnen loop en mijn tas bijvoorbeeld openmaak om mijn portemonnaie te pakken, denken de verkopers als gauw dat je iets gaat stelen of een of ander gevaarlijk voorwerp uit je tas gaat halen. En dat doen ze bijvoorbeeld niet bij een blonde (=Nederlander).* (een vrouw)

Weer een ander vindt het vervelend wanneer mensen zich in haar buurt gedragen op een manier die niet overeenkomt met haar waarden en normen:

- *Als zij bijvoorbeeld topless gaan zonnen of uitgebreid gaan zitten zoenen.* (een vrouw)

Voor anderen hangt hinder samen met te grote drukte of met storend gedrag van anderen zoals mensen die midden op het wandelpad blijven lopen, of je lastig vallen.

Goede voorzieningen vinden de meeste informanten belangrijk. Welke voorzieningen zij wensen volgt gewoonlijk uit de vorm van vrijetijdsbesteding die ze doen. Het meest worden een toilet genoemd en horecagelegenheden. Beide worden zowel genoemd door mensen die hun vrije tijd in de bebouwde omgeving doorbrengen als door mensen die naar groene ruimte buiten de stad gaan. Weinig genoemd, maar wel opvallend omdat ze niet overal aanwezig zijn, zijn voorts een kraan bij de picknickplek en picknicktafels of een barbecueplaats.

Ook een mooie omgeving wordt vaak belangrijk gevonden. Hoewel niet speciaal is nagevraagd wat de informanten verstaan onder een mooie omgeving, leggen zes mensen dat spontaan uit. Vijf van hen wijzen op de noodzaak van groen in de omgeving, en soms ook rust of vogels.

- *Ja ik geef veel om de natuur, daarom moet de omgeving mooi zijn. Dat geeft een vrij gevoel.* (een vrouw die met vrienden wandelt; ze doet dat in de buurt van gebouwen waar ze zijn)
- *Heel belangrijk, er moeten vogels zijn en natuur om naar te kijken.* (een vrouw die in een stadspark wandelt)
- *Door de omgeving, rust en groen kan ik de rust vinden die ik nodig heb.* (een man die barbecuet met zijn verloofde en/of met vrienden en familie)
- *Ja als ik er goed kan parkeren dan geef ik de voorkeur aan een park om te joggen.* (een man)

De zesde persoon gaat het liefst picknicken op een plek waar ze ook wat kan rondlopen:

- *.. want je zit niet de hele tijd, je gaat ook even de omgeving verkennen. Hier kom je niet dagelijks, dus dan is het wel fijn om even rond te lopen.* (een vrouw)

Een paar mensen vinden nog andere zaken belangrijk. Deze zaken lopen sterk uiteen en zijn deels meer wens dan nu al gerealiseerd in de omgeving waar de informant naar toegaat. Het betreft een toezichthouder/ordebewaker in de speeltuin, uitlening van speelgoed, een jongerencentrum voor alle jongeren i.p.v. alleen voor Turkse jongeren en leuke muziek tijdens het winkelen, tesamen met lekkere drukte, c.q. een lekkere sfeer.

8.5 Locaties voor vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte

Stedelijke rode recreatieruimten

De meeste Turkse jongeren van de tweede generatie gebruiken stedelijke rode recreatieruimten voor hun vrijetijdsbesteding. Dit betreft in het bijzonder winkelstraten en pleinen in het stadscentrum, cafeterrassen, de Albert Cuypmarkt en het winkelcentrum in de eigen woonwijk. Ongeveer de helft gebruikt ook andere stedelijke rode recreatieruimten, te weten de warenmarkt en pleinen of straten in de eigen woonwijk. Voor degenen die niet komen op deze laatste locaties is de reden meestal dat die locaties hen niet trekken. Een jongen gaat liever naar locaties ver van zijn eigen buurt, omdat in zijn eigen omgeving veel Turken wonen die te veel op elkaar letten naar zijn smaak.

Stedelijke groene recreatieruimten

Ook stedelijke groene recreatieruimten worden door velen gebruikt tijdens vrijetijdsbesteding. Bijna iedereen komt in grote stadsparken en ruim de helft komt ook in parkjes in de eigen woonwijk en in speeltuinen of speel- en trapveldjes in de eigen woonwijk. Speeltuinen en ook parkjes zijn volgens verschillende echter meer iets voor kleine kinderen.

Buitenstedelijke natuur en water

De zee, het strand en de duinen zijn populair. Slechts een enkeling komt er niet, vindt het te ver. Ook bos buiten Amsterdam is redelijk in trek, ruim de helft komt er wel eens in de vrije tijd. Anderen vinden het te ver of te saai.

Weinig interesse is er echter voor meren of plassen en heidegebied of zandverstuivingen. Een enkeling vindt het te ver, maar de meesten vinden er gewoon niks aan.

- *Nee, zie ik niet zitten* (een man over bezoek aan meren en plassen)
- *Nee, je komt daar niemand tegen.* (een vrouw over heidegebieden en zandverstuivingen)

Al met al lijkt een deel van de Turkse jongeren dus wel een zekere interesse te hebben voor (bepaalde vormen van) natuur. Dit komt ook naar voren uit de reacties op twee stellingen die aan de jongeren zijn voorgelegd.

De stelling "Ik vind het wel leuk om naar een park in de stad te gaan, maar natuurgebieden buiten de stad vind ik niet aantrekkelijk", wordt door ongeveer eenderde van de jongeren beaamd. Eveneens ongeveer eenderde van de jongeren reageren echter dat natuurgebieden ook aantrekkelijk zijn. Enkele mensen in deze groep voegen eraan toe dat zij alleen geen tijd of vervoer hebben en dat dit de reden is dat ze niet naar natuurgebieden gaan. Het resterende derde deel van de informanten, ventileert nog andere meningen, o.a. dat parken gewoon niet leuk zijn of dat een gebied buiten de stad altijd te ver is.

De tweede stelling luidt "In mijn vrije tijd verlaat ik graag Amsterdam om naar een bos te gaan". Vijf mensen stemmen hiermee in. Enkelen nuanceren daarbij wel dat ze er niet altijd naar toe hoeven, maar dat het soms leuk is. Een zesde persoon wijst erop dat er in de directe omgeving van Amsterdam genoeg leuke natuurgebieden zijn, zoals het Gaasperdammermeer en omgeving en dat het teveel reistijd kost om verder weg te gaan. De andere mensen vinden bos buiten Amsterdam niet leuk, te ver weg, of mogen er niet alleen naar toe van hun ouders.

Buitenstedelijk landbouwgebied

Slechts enkele informanten brengen hun vrije tijd wel eens door tussen de weilanden en akkers buiten de stad. De meesten vinden dat zij er niets te zoeken hebben. Hetzelfde beeld komt naar voren uit de reacties op twee stellingen over vrijetijdsbesteding tussen de weilanden, respectievelijk akkers.

- *Nee dat is geen plek om naar toe te gaan. ...Het lijkt me erg saai en ik zou echt niet weten wat ik er in hemelsnaam moet doen.* (een man)
- *Nee mijn vrienden zijn hierin niet geïnteresseerd en ik ga er zeker niet alleen naar toe.* (een vrouw)
- *Nee dat is dus echt niks voor mij, trekt mij niet aan. Geef mij maar de stad.* (een man)

Buitenstedelijk recreatiegebied

Alle geïnterviewden komen in hun vrije tijd wel eens in recreatiegebieden.

Binnenstedelijk versus buitenstedelijk

Het is in het algemeen leuker om de vrije tijd door te brengen in de stad dan erbuiten vinden bijna alle Turkse jongeren van de tweede generatie. Zij stemmen in met de stelling die hierover gaat.

- *Helemaal mee eens, daar kan ik lekker uitgaan.* (een man)
- *Absoluut mee eens. Alles is in de buurt en er is veel te doen.* (een man)
- *Het is in de stad gemakkelijk om met openbaar vervoer ergens te komen.* (een vrouw)
- *Precies, helemaal mee eens.* (een vrouw)

Een enkeling vindt de rust buiten de stad aantrekkelijker.

8.6 Conclusies

Vrijtijdsbesteding in relatie tot cultuur en integratie

- Turkse jongeren van de tweede generatie lijken zichzelf meer Turks te voelen dan Nederlands. Een aantal voelt zich zelfs alleen Turks, niet Nederlands.
- Diverse Turkse jongeren van de tweede generatie ervaren geen echt verschil tussen Turkse en Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding. Voor hen lopen de Turkse en Nederlandse cultuur in elkaar over. Anderen ervaren wel verschillen.
- Turkse vormen van vrijetijdsbesteding worden opgevat als ofwel vormen van vrijetijdsbesteding die samen met Turkse mensen en / of in de Turkse gemeenschap worden ondernomen, ofwel als vrijetijdsbesteding rond Turkse kunstuitingen.
- Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding zijn volgens de informanten sportieve activiteiten en uitgaan naar horeca of bios. Ook vrijwilligerswerk, winkelen, zonnen op het strand en saxofoon spelen zijn mogelijk typisch Nederlands.
- De Turkse jongeren besteden hun vrije tijd ofwel meer aan Turkse vormen van vrijetijdsbesteding, ofwel meer aan Nederlandse vormen, ofwel evenzeer aan beide vormen van vrijetijdsbesteding.
- Voor een aantal Turkse jongeren veranderde er in de loop van hun leven niets in de mate waarin zij Turkse vormen van vrijetijdsbesteding beoefenen en de mate waarin ze Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding doen. Hetzelfde geldt voor de mate waarin ze omgaan met Nederlandse mensen of met Turkse mensen.
- Voor een aantal was er wel een verandering in de mate waarin Turkse of Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding worden beoefend en / of de mate waarin er in de vrije tijd wordt omgegaan met Turken of Nederlanders. Oorzaken van dergelijke veranderingen zijn ofwel veranderingen in de sociale context, ofwel bewustwording van de eigen interesses.
- In hun vrije tijd gaan de Turkse informanten meer om met Turkse mensen dan met Nederlandse mensen. Dit geldt echter niet voor iedereen. Een aantal gaat bovendien om met mensen van een nog andere etnische achtergrond.
- Vrijtijdsbesteding met Turken verschilt in een aantal opzichten van vrijetijdsbesteding met Nederlanders. Allereerst is er tussen Turken onderling meer sociale controle. Daarbij zijn Turken wel warmer en vrijgevier in het contact dan Nederlanders, maar hebben Turkse meisjes minder vrijheid dan Nederlandse meisjes. Voorts zijn Turken misschien minder actief in de vrije tijd en gaan Nederlanders er misschien meer op uit.

- Contact met mensen van eigen etniciteit kan voor Turkse jongeren van de tweede generatie het voordeel hebben sneller te worden begrepen, waardoor ze zich beter thuis voelen.
- De andere cultuur wordt genoemd als de belangrijkste oorzaak van de verschillen in vrijetijdsbesteding met Turkse mensen en met Nederlandse mensen.
- Turkse jongeren van de tweede generatie voelen zich in het algemeen thuis in Nederland. Sommigen ervaren daarbij echter dat Nederlanders hen niet altijd accepteren.

De tweede generatie in vergelijking met de eerste generatie

- Turkse jongeren van de tweede generatie zien zichzelf als gelovig, modern en traditioneel. Hun ouders vinden ze meestal ook gelovig, modern en traditioneel. In vergelijking met zichzelf vinden ze hun ouders echter wat minder modern en wat meer traditioneel.
- Turkse vrouwen van de tweede generatie zijn mogelijk meer traditioneel ingesteld dan hun manlijke generatiegenoten.
- Turkse jongeren van de tweede generatie vinden zichzelf in het algemeen Turks. Sommigen voelen zich daarbij ook Nederlands. De ouders daarentegen zijn volgens hen hoofdzakelijk Turks, niet Nederlands.
- Turkse jongeren van de tweede generatie doen in hun vrije tijd soms dezelfde dingen als hun ouders maar besteden hun vrije tijd vaak ook anders dan hun ouders. De ouders gaan o.a. meer op bezoek bij familie of vrienden, meer naar de moskee en laten zich meer leiden door dat wat de Turkse samenleving doet. Zelf brengen ze meer tijd buitenshuis door en gaan ze meer uit.
- De dieper reikende wortels van de ouders in de Turkse cultuur zijn waarschijnlijk een oorzaak voor de verschillen in vrijetijdsbesteding in vrijetijdsbesteding tussen Turkse jongeren en hun ouders. Daarnaast zijn er andere oorzaken zoals verschil in leeftijd, persoonlijke voorkeuren en beschikbare middelen.
- Het oordeel van hun ouders over de vrijetijdsbesteding van de Turkse jongeren varieert, volgens deze jongeren. Sommige ouders vinden het prima. Anderen vinden het zonde van het geld, de tijd of de energie die hun kinderen erin steken. Soms ook is er afkeuring op deelaspecten zoals te laat thuiskomen of, bij meisjes, dat ze te weinig thuis in het huishouden doen.

Vrijetijdsbesteding buitenshuis en in de openlucht

- In hun vrije tijd ondernemen Turkse jongeren een scala van activiteiten, maar er zijn ook uitzonderingen: mensen die nagenoeg niets doen.
- Veel voorkomende vrijetijdsactiviteiten lijken winkelen, uitgaan, wandelen, picknicken of barbecuen en sporten.
- Bij sport is er mogelijk een genderverschil tussen Turkse vrouwen en mannen van de tweede generatie.
- Vrijetijdsbesteding in de openlucht is belangrijk zeggen de Turkse jongeren, maar dit geldt niet voor iedereen. Sommigen zitten eigenlijk liever binnen, anderen vinden mooi weer een vereiste voor vrijetijdsbesteding in de open lucht.
- Turkse jongeren noemen uiteenlopende redenen voor het belang dat zij toekennen aan vrijetijdsbesteding in de lucht: genieten van de zon en / of frisse lucht, de rust en vrijheid, dat het vrolijk maakt, dat er van alles kan gebeuren, dat

men zich zelf een openlucht mens voelt of dat buiten sporten goed is voor de conditie.

- De vrijetijdsactiviteiten die Turkse jongeren van de tweede generatie in de openlucht ondernemen zijn elk voor zich activiteiten die ook worden gedaan door Nederlanders: winkelen, wandelen, picknicken/ barbecuen, voetballen en joggen bijvoorbeeld. Wel zijn er misschien relatief veel Turkse jongeren die picknicken, want Nederlanders doen dit maar beperkt en barbecuen bovendien meestal in de eigen tuin. Fietsen voor het plezier lijkt weinig voor te komen onder de Turkse jongeren.
- Voor de vrijetijdsbesteding in de openlucht lijken de jongeren vrijwel steeds met anderen op pad te gaan. Deze anderen zijn veelal Turkse vrienden of familieleden, maar het kunnen ook Nederlanders of nog andere allochtonen zijn.
- Samenzijn met anderen en gezelligheid lijken belangrijk voor de Turkse jongeren tijdens de vrijetijdsbesteding in de open lucht. De sfeer tijdens picknicken/barbecuen lijkt bovendien rustgevend en ontspannend en tijdens wandelen lijkt de sfeer ook samen te hangen met het genieten van de frisse lucht.
- Qua sfeer heeft niemand het over genieten van de (groene) omgeving, maar speelt voor sommige mensen wel een rol. De frisse lucht waar enkele wandelaars van genieten is althans een (abstract) aspect van die omgeving. Voorts lijkt ook de vrouw die met haar vader samen door het hele land heen natuurgebieden bezoekt, die groene omgeving belangrijk te vinden.
- Voor vrijetijdsbesteding in de openlucht komt zowel de stedelijke rode omgeving in aanmerking bij de Turkse jongeren als een groene omgeving binnen of buiten de stad.
- Bereikbaarheid en goede voorzieningen zijn belangrijk voor de vrijetijdsbesteding in de openlucht van de Turkse jongeren. Het gaat daarbij deels om zaken die Nederlanders even goed zouden kunnen noemen. Zaken die Nederlanders mogelijk minder snel zouden noemen: een toilet bij de locatie voor vrijetijdsbesteding, een barbecueplaats of een kraan bij een picknickplaats.
- Sommige Turkse jongeren ervaren andere mensen soms als hinderlijk tijdens hun vrijetijdsbesteding. Dit betreft sociale controle door andere Turken, gedrag van andere recreanten dat aanstootgevend is ten opzichte van de eigen zeden, en discriminerend gedrag.

Locaties voor vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte

- Stedelijke rode en groene recreatieruimten lijken door Turkse jongeren van de tweede generatie in het algemeen wel te worden gebruikt voor vrijetijdsbesteding.
- Buiten de stad lijken de Turkse jongeren hoofdzakelijk geïnteresseerd in recreatiegebieden en de zee, het strand en de duinen als omgeving voor vrijetijdsbesteding.
- Ook voor bossen buiten de stad lijkt een zekere belangstelling te bestaan. Wel vinden sommigen tijd, vervoer en / of de afstand een barrière om bossen te bezoeken in de vrije tijd.
- Voor hun vrijetijdsbesteding hebben de jongeren amper belangstelling voor een omgeving met meren en plassen, heidegebied en zandverstuivingen, weilanden en akkers.

- De stad is onder de Turkse jongeren over het algemeen het meest populair voor vrijetijdsbesteding. Maar er zijn uitzonderingen en uitzonderingssituaties, mensen die juist de rust buiten de stad het meest prefereren of die af en toe graag naar een plekje gaan buiten de stad.

9 Conclusies voor vier groepen

9.1 Inleiding

Dit laatste hoofdstuk vat de uitkomsten samen van het kwalitatieve onderzoek onder de allochtone jongeren van de tweede generatie. De vier onderscheiden groepen, te weten Surinaamse Creolen en Hindostanen, Marokkanen en Turken, worden hierbij niet meer afzonderlijk behandeld. Dat is in de vier voorgaande hoofdstukken al gebeurd. Bovendien blijken de uitkomsten voor de vier groepen op vele punten overeen te komen. Voor de volledigheid worden incidenteel voorkomende, opvallende verschilpunten tussen de groepen apart gemeld.

Achtereenvolgens wordt in dit hoofdstuk ingegaan op:

- De vrijetijdsbesteding van de tweede generatie allochtonen in relatie tot cultuur en integratie (paragraaf 9.2)
- De tweede generatie allochtonen in vergelijking met de eerste (paragraaf 9.3)
- Vrijetijdsbesteding buitenshuis en in de openlucht (paragraaf 9.4)
- Locaties voor vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte (paragraaf 9.5)

9.2 Vrijetijdsbesteding in relatie tot cultuur en integratie

Globaal genomen lijken de allochtonen van de tweede generatie geïntegreerd in de Nederlandse samenleving. De meeste informanten althans voelen zich thuis in Nederland en vinden dat ze zelf zowel Nederlands zijn, als dat ze deel zijn van de etnische cultuur van hun ouders. Voorts lijken bij de vrijetijdsbesteding Nederlandse vrijetijdsactiviteiten net zo vaak of nog vaker voor te komen dan vrijetijdsbesteding volgens de etnische cultuur van de ouders.

Het globale beeld geldt niet voor iedereen. Enkele mensen voelen zich bijvoorbeeld niet Nederlands, maar alleen deel van de cultuur van hun ouders of ze vinden dat ze bij geen enkele cultuur passen. Evenzo zijn er mensen die zich niet thuis voelen in Nederland of vrijwel alleen vrijetijdsbesteding doen die past bij de etnische cultuur van hun ouders. Het valt op dat het gevoel niet thuis te zijn in Nederland vooral wordt verklaard met de perceptie niet te worden geaccepteerd door (blanke) Nederlanders, ondanks het eigen gevoel ook Nederlands te zijn. Eveneens valt op dat de mensen die zich zelf niet Nederlands voelen, zich wel thuis voelen in Nederland. Blijkbaar vinden zij hier voldoende ruimte voor hun eigen etnische cultuur.

Het gevoel al dan niet thuis te zijn in Nederland beïnvloedt de vrijetijdsbesteding. Het meest scherp blijkt dit bij degenen die zich niet thuis voelen in Nederland. Zij merken veelal dat ze geremd zijn in hun vrijetijdsbesteding: ze gaan niet zo vaak uit of niet naar plaatsen waar weinig gekleurde mensen zijn, c.q. vooral Nederlandse mensen komen. Van degenen die zich hier wel thuis voelen, vinden de meesten dat dit hun vrijetijdsbesteding niet beïnvloedt. Sommigen ervaren wel een invloed: ze

gaan en staan overal waar ze willen, ondernemen Nederlandse vrijetijdsactiviteiten en/of ondernemen activiteiten die in de etnische cultuur van hun ouders niet of minder geaccepteerd zijn.

De allochtonen van de tweede generatie brengen hun vrije tijd merendeels door in gezelschap van familieleden en/of vrienden met dezelfde etnisch-culturele achtergrond. De Surinaams-Hindoestaanse groep wijkt hiervan af: ze gaan ook veel om met Nederlanders en/of mensen uit nog andere culturen. De omgang met dezelfde etnisch-culturele achtergrond heeft het voordeel dat mensen zich beter begrepen voelen en er meer herkenning is van gedeelde ervaringen. De sfeer wordt daarbij als gezelliger en warmer ervaren. Voor sommigen fungeert het contact met gelijkgestemden bovendien als gespreksgroep voor eigen ervaringen en problemen, bijvoorbeeld rond waarden, normen en de etnische cultuur van de ouders.

Ook rond deze sociale kant van de vrijetijdsbesteding bestaan verschillen tussen individuen: sommige mensen gaan hoofdzakelijk met Nederlanders om, of gaan evenzeer om met Nederlanders als met mensen uit de eigen etnisch-culturele groep, of gaan hoofdzakelijk om met mensen van nog andere etnisch-culturele achtergronden. Dit kan een teken zijn van nog verdergaande deelname van deze personen in de Nederlandse, c.q. multiculturele samenleving.

De sociale context van de vrijetijdsbesteding hangt samen met zowel de algemene sociale omgeving waarin men verkeert als met de (bewustwording van) eigen interesses. Een verandering in de algemene sociale omgeving, bijvoorbeeld door verhuizing of wisseling van school of werk, leidde voor verschillenden in het verleden als vanzelf tot meer contact in de vrije tijd met mensen uit een andere etnische groep dan de groep met wie ze voorheen omgingen. Soms ook is dit een vreugdevol aangrijpen van de nieuw ontstane mogelijkheden. Voorts leidde bewustwording van de eigen, specifieke interesses voor sommigen tot de keuze meer contact te zoeken met mensen uit een andere groep dan de mensen met wie men voorheen contact had.

De meeste allochtonen van de tweede generatie vinden het moeilijk onderscheid maken tussen typisch Nederlandse vormen van vrijetijdsbesteding en vormen die typisch zijn voor de eigen etnische cultuur. Waarschijnlijk omdat zij zelf niet anders gewend zijn dan dat ze in hun vrije tijd uiteenlopende dingen doen en daarbij bovendien zien dat de dingen die zij doen ook door Nederlanders of nog anderen worden gedaan.

Toch komt er wel een aantal verschilpunten naar voren tussen typisch Nederlandse vrijetijdsbesteding en vrijetijdsbesteding volgens de eigen etnische cultuur. Typisch Nederlandse zijn activiteiten zoals uitgaan in de horeca, filmbezoek, sporten en wandelen. Vrijetijdsbesteding volgens de eigen etnische cultuur wordt meer getypeerd door de etnisch-sociale context en/of door kenmerkende uitingen op het gebied van religie of kunst:

- bezoek aan familie en/of vrienden uit dezelfde etnische cultuur;

- deelname aan feesten of geloofsbijeenkomsten binnen de eigen etnische gemeenschap;
- bezoek of deelname aan uitvoeringen van muziek of dans uit de eigen etnische cultuur.

Bij dit alles is oriëntatie op de eigen familie, die ruimer is dan het eigen gezin, en/of op mensen uit de eigen etnische groep een belangrijk punt.

In de Surinaams Hindostaanse, de Marokkaanse en de Turkse groep wordt er bovendien op gewezen dat sociale controle de vrijetijdsbesteding beperken en dat meisjes minder vrijheid hebben dan jongens bij de vrijetijdsbesteding. Voor Surinaamse Hindostanen is voorts het gebruik van genotsmiddelen taboe tijdens de vrijetijdsbesteding evenals bepaalde gespreksonderwerpen. Diverse Turkse en Marokkaanse informanten vinden voorts dat vrijetijdsbesteding bij hen meer binnenshuis gebeurt: in de eigen woning of in die van andere mensen die men bezoekt. Ook in de Surinaams Hindostaanse groep wordt gesteld dat de thuisomgeving belangrijk is voor vrijetijdsbesteding, maar mogelijk geldt dit alleen voor vrijetijdsbesteding van Surinaams Hindostaanse dochters.

De vrijetijdsbesteding van de informanten zelf wordt deels gekleurd door de genoemde invloeden van de eigen etnische cultuur. Dat de meeste Turkse, Marokkaanse en Surinaams Creoolse mensen hun vrije tijd besteden in gezelschap van mensen uit de eigen etnische groep is daar zowel een teken van als een oorzaak. Voor de Surinaams Hindostaanse mensen geldt dit laatste op zich minder, maar ook zij worden in hun vrije tijd wel beïnvloed door de eigen etnische cultuur, houden bijvoorbeeld rekening met taboes en sociale controle. De vrijetijdsbesteding van de tweede generatie wordt tegelijk gekleurd door Nederlandse invloeden. De informanten nemen deel aan tal van typisch Nederlandse vrijetijdsactiviteiten. Voorts worden sommige etnische invloeden zoals de sociale controle binnen de eigen etnische gemeenschap door een aantal mensen als hinderlijk ervaren en indien mogelijk ontduken.

9.3 De tweede generatie in vergelijking met de eerste generatie

Oppervlakkig bezien lijkt het verschil tussen de tweede generatie en de eerste beperkt. Desgevraagd zeggen informanten namelijk dat zowel zijzelf als hun ouders gelovig zijn, een modern inslag combineren met een traditionele en zowel Nederlands zijn als deel zijn van de etnische cultuur uit het oorspronkelijke herkomstland. Er zijn evenwel gradatieverschillen: de tweede generatie vindt zichzelf wat meer modern en wat meer Nederlands en vindt de eerste wat meer traditioneel en meer volgens de etnische cultuur van het land van herkomst. Ook hier geldt weer dat er verschillen zijn tussen individuen en dat het algemene beeld dus niet voor iedereen geldt. Bij de Turken en Marokkanen lijkt er bovendien sprake van een genderverschil, waarbij de mannen van de tweede generatie verder van de eerste generatie lijken te staan, doordat zij zich zelf alleen modern vinden, niet traditioneel.

In vergelijking met hun ouders uit de eerste generatie besteden de informanten uit de tweede generatie hun vrije tijd nogal eens anders, al zijn er soms ook overeenkomsten. Voor de Turkse, Marokkaanse en Surinaams Hindostaanse groepen hangen dergelijke verschillen deels samen met een verschil in verbondenheid met de etnische cultuur. Ouders blijven meer thuis en richten zich meer op de familie. Daarnaast zijn Turkse en Marokkaanse ouders ook sterker gericht op vrienden met dezelfde etnisch-culturele achtergrond en gaan vaders ook meer naar de moskee of het buurthuis. Ook in de vorige paragraaf zijn deze zaken al genoemd als aspecten van vrijetijdsbesteding volgens de eigen etnische cultuur. Behalve met cultuur hangen verschillen in vrijetijdsbesteding ten opzichte van de ouders begrijpelijkerwijs ook samen met verschil in leeftijd, beschikbare tijd en middelen.

Het valt op dat de Surinaams Creoolse informanten van de tweede generatie geen soortgelijk cultuurbepaald verschil in vrijetijdsbesteding signaleren ten opzichte van hun eigen ouders. Dat lijkt te betekenen dat zij cultureel gezien dichter bij hun ouders staan dan de informanten uit de andere groepen. Dat komt mogelijk doordat de Surinaams Creoolse cultuur zelf vrijer is, dat wil zeggen niet gekenmerkt wordt door sociale controle en vrijheidsbeperkende opvattingen over meisjes. Voor Surinaams Creoolse mensen van de tweede generatie is er daardoor minder reden is om afstand te nemen van etnisch-culturele invloeden.

In het algemeen wordt hun eigen vrijetijdsbesteding wel geaccepteerd door hun ouders uit de eerste generatie, zeggen de meeste informanten. Bij Turkse en Marokkaanse ouders echter is die acceptatie niet 100% want zij geven soms wel kritiek op deelaspecten, zoals dat het zonde is van het geld, of van de tijd en de energie, of dat het niet goed is zo laat thuis te komen of dat een meisje beter meer in het huishouden kan doen of liever niet zou moeten optreden als jazzballetdanseres. Horecabezoek wordt bovendien niet altijd verteld aan de ouders. Bij Surinaams-Hindostaanse ouders krijgen jongens bovendien meer vrijheid dan meisjes.

9.4 Vrijetijdsbesteding buitenshuis en in de openlucht

In de openbare ruimte buitenshuis ondernemen de informanten in hun vrije tijd hoofdzakelijk activiteiten die autochtone Nederlanders ook ondernemen. Veelvuldig genoemde, ondernomen activiteiten zijn winkelen, stedelijk uitgaan, wandelen en (diverse) sporten. Alleen picknicken met barbecue in de openbare ruimte springt eruit als iets dat ongewoon is voor autochtone Nederlanders. Binnen het onderzoek zeiden zowel meerdere Turkse informanten dat zij dit doen, als een Marokkaanse en een Surinaams Hindostaanse informant. Enkelen van hen vinden dit zelfs een, voor hen zelf, belangrijke activiteit. Onder Surinaams Creoolse informanten is barbecuen niet genoemd.

De meeste allochtonen van de tweede generatie vinden vrijetijdsbesteding in de open lucht belangrijk. Maar dit geldt niet voor elk individu. Voor de Surinaamse Hindostanen lijkt het bovendien minder relevant dan voor Marokkanen, Turken en Surinaamse Creolen.

Degenen die het belangrijk vinden hun vrije tijd in de open lucht door te brengen geven daarvoor verschillende redenen: genieten van de frisse lucht en/of zon, een buitenmens zijn, ontspanning, tot jezelf komen, afwisseling met binnen, vrolijk makend, spannend want onvoorspelbaar. Voor Surinaamse Creolen lijkt het argument dat men een buitenmens is, belangrijker dan voor mensen uit de andere groepen.

Alle informanten hebben een uitvoerige beschrijving gegeven van minstens een vorm van vrijetijdsbesteding in de open lucht die voor hen belangrijk is. Ook hieruit komt het beeld naar voren dat hun vrijetijdsgedrag in veel opzichten overeen komt met dat van autochtone Nederlanders. Op enkele punten bestaan echter verschillen. Dit geldt allereerst voor het reeds genoemde barbecuen in het park door Turken, Marokkanen en Hindostanen en voor het gegeven dat de meeste Turken, Marokkanen en Creolen hun vrije tijd doorbrengen in gezelschap van familieleden en of vrienden met dezelfde etnisch-culturele achtergrond. Ten tweede geldt het mogelijk voor twee sferaspecten, te weten 'genieten van de fysieke groene omgeving' en 'rust'. Voor Nederlanders zijn dit in het algemeen belangrijke sferaspecten (Jókövi & Schöne, 1998; Reneman e.a., 1999). Door de allochtonen van de tweede generatie worden ze echter amper genoemd. Wel stellen verschillende informanten dat ze een mooie omgeving of een mooi plekje op zich belangrijk vinden. Evenzo noemen verschillenden de vrijetijdsbesteding ontspannend. Mogelijk is hier slechts sprake van een verschil in woordkeuze en vraagstelling maar er lijkt meer achter te zitten.

Desgevraagd geven diverse informanten aan dat bereikbaarheid en voorzieningen relevant zijn voor de voor hen belangrijke vormen van vrijetijdsbesteding. Ook hierbij gaat het in het algemeen om zaken die autochtone Nederlanders evengoed kunnen noemen, zoals goed openbaar vervoer, parkeerplaatsen of een toilet. Enkele wenselijk geachte voorzieningen vallen op, omdat zij samenhangen met de voor Nederlanders weinig gebruikelijke vorm van vrijetijdsbesteding barbecuen in de openbare ruimte. Een barbecueplaats en kraan zijn hierbij handig zeggen meerdere mensen.

9.5 Locaties voor vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte

Binnen de stad zijn zowel rode, bebouwde ruimten als groene ruimten populair onder de allochtonen van de tweede generatie als locatie voor vrijetijdsbesteding. Dit geldt voor alle vier de etnische groepen.

Stedelijke rode ruimten die de meeste informanten benutten voor hun vrijetijdsbesteding zijn winkelstraten en pleinen in het stadscentrum, caféterrassen, de Albert Cuypmarkt, warenmarkten en straten, pleinen en het winkelcentrum in de eigen woonwijk. Stedelijke groene ruimten die de meesten benutten zijn met name wijkparkjes en grote stadsparken. Minder in trek zijn eventuele speel- en trapveldjes in de eigen woonwijk, maar dit komt doordat de meeste informanten te oud zijn voor deze veldjes.

Gebieden die buiten de stad worden bezocht voor vrijetijdsbesteding zijn hoofdzakelijk recreatiegebieden en de zee met strand en duinen. Het is mogelijk dat Surinaams Creoolse vrouwen minder belangstelling hebben voor deze gebieden, maar kwantitatief onderzoek is vereist voor die conclusie.

Natuurgebieden buiten de stad en anders dan de zee, het strand en de duinen lijken weinig populair onder de allochtonen van de tweede generatie. Het beeld hierover is echter zeer diffuus. Globaal genomen geldt dat vrij veel informanten beweren dat ze natuurgebieden buiten de stad op zich wel aantrekkelijk vinden. Tegelijkertijd echter bezoeken maar weinig informanten in hun vrije tijd wel eens natuurgebieden buiten de stad. Dit laatste geldt althans voor heidegebieden of zandverstuivingen en voor meren of plassen. Mogelijk zijn meren en plassen onder Marokkanen wel wat meer populair, want van hen komt ongeveer de helft er wel eens in de vrije tijd. Bossen worden voorts weinig bezocht door de beide Surinaamse groepen. Van de Turkse en Marokkaanse informanten gaat ongeveer de helft wel eens naar bossen buiten de stad. Merkwaardig genoeg geven ze tevens aan dat ze er eigenlijk niet echt graag naar toe gaan in hun vrije tijd. Het is onduidelijk wat de oorzaak is van deze (schijnbare) tegenstrijdigheden. Voor de bossen geldt mogelijk dat de Turkse en Marokkaanse informanten deze gebieden niet echt geweldig vinden, maar ze wel geschikt vinden voor een bezoekje zo af en toe. De stellingname voorts dat natuurgebieden op zich wel aantrekkelijk zijn, kan zijn veroorzaakt doordat informanten misschien vooral dachten aan de zee, het strand en de duinen of aan andersoortige natuurgebieden dan die waarnaar specifiek is gevraagd in het interview. Ook kan gebrek aan tijd, geld, vervoer of gezelschap een reden zijn voor het achterblijvende bezoek aan deze gebieden.

Landbouwgebieden zijn als omgeving voor vrijetijdsbesteding bijzonder impopulair onder de allochtonen van de tweede generatie. Men komt er niet en men zou ook niet weten wat men er zou moeten zoeken.

Literatuur

Geraadpleegde literatuur

Beer, J.A.A. de (1996) Hoeveel allochtonen zijn er in Nederland? In: *Allochtonen in Nederland 1996*. Voorburg/Heerlen, Centraal Bureau voor de Statistiek

CBS (1998) *Statistisch Jaarboek 1998*. Voorburg/Heerlen, Centraal Bureau voor de Statistiek.

Hooghiemstra, E. (1995). Culturele Begrenzungen? Het ruimtegebruik van Turkse en Marokkaanse scholieren in Nederland. In: *Vrijetijd en Samenleving* jaargang 13, nr.3/4: 29-50.

Huisman, C., L. van Wissen (1998) *Regionale allochtonen prognose 1996-2016*. NIDI Rapport no. 54, Den Haag, Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut.

Intomart Qualitatief (1998) *Platteland en stadsparken in de ogen van burgers; verslag van vier groepsdiscussies*. Hilversum, Intomart Qualitatief.

Jókövi, E.M., M.B. Schöne (1998) *Wensen voor recreatie; Inventarisatie van recreatieve wensen en gedrag in Nederland met behulp van recreatiebeelden*. SC-DLO Rapport 641. Wageningen, DLO-Staring Centrum

MCA Communicatie (1998). *Vakantie naar moederland populair*. Persbericht. MCA Communicatie, Utrecht.

Reneman, D, M. Visser, E. Edelman, B. Mors (1999) *Mensenwensen; de wensen van Nederlanders ten aanzien van natuur en groen in de leefomgeving*. Reeks Operatie Boomhut nummer 6. Hilversum, Intomart.

Soeters, A., K. de Hoog, J. te Kloeze (1996). Integreren door middel van vrije tijd? Vrijtijdsbesteding en integratie van Turkse gezinnen in een Arnhemse wijk. In: *Vrijetijd en Samenleving* jaargang 14, nr. 4: 19-33.

Schmeink, H. & S.J. ten Wolde (1998). *Allochtonen en recreatie*. Den Haag, Stichting Recreatie KIC.

Varor (1993). *Op weg naar kleurrijke recreatie, een verkennend advies over recreatiegedrag en -behoeften van Turken en Marokkanen in Nederland*. Amersfoort, Voorlopige Adviesraad voor de Openluchtrecreatie.

Vries, S., A.H. de Bruin (1998) *Segmenting recreationists in the basis of constraints; a first step towards modelling the demand for outdoor recreational facilities*. Report

Overige literatuur (verwijzingen ontleend aan Schmeink & Ten Wolde (1998))

Brassé, P. (1985) *Jonge migranten en hun vrijetijd; het sport- en vrijetijdsgedrag van jonge Turken en Marokkanen in Eindhoven en Dordrecht*. Amsterdam, Universiteit van Amsterdam.

Gadet, J. en R. Wiggers (1993) Turken en Marokkanen en hun vrijetijd. Implicaties voor het Amsterdams recreatiebeleid, in: *Paperboek Tweede Nederlands-Vlaamse Vrijtijdsstudiedagen. 'Het domein van de Vrijetijd'*. Utrecht.

Hofmeester, W. en N. van Zorge (1991) Multicultureel NIVON. *De wensen en behoeften van Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen in Nederland met betrekking tot vrijetijdsbesteding en recreatie*. Amsterdam. Wetenschapswinkel Amsterdam. Voorlichting en externe betrekkingen.

IMI (1998) *Naar een kleurrijk LNV-beleid; tussenrapportage externe oriëntatie LNV op de multiculturele samenleving*. Leiden, Instituut voor Maatschappelijke Innovatie.

Liswo (1991) *Vrijtijdsbehoeften van migranten in Rotterdam*. Leiden, Rijksuniversiteit Leiden, Faculteit Sociale Wetenschappen.

Meel, B. van en A. Soeters (1995) *Integreren met behulp van vrijetijd? Een onderzoek naar de vrijetijdsbesteding en de integratieproblematiek van Turkse gezinnen in de wijk Presikhaaf West in Arnhem*.

Ministerie van VWS (1996) *Sport en allochtonen, feiten, ontwikkelingen en beleid*. Rijswijk, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, directie sport.

NIBUD (1998) *Bestedingspatronen van allochtone huishoudens in de vier grote steden*. Utrecht.

Onderzoeksbureau Warray (1990) *Als we ruimte hadden... Een onderzoek naar de deelname aan sport en sportieve recreatie van Haagse migranten*. Den Haag.

Pol. J. van de (1984) *Tussen gehoorzamen en gebieden. Een onderzoek naar de vrijetijdssituatie van Marokkaanse meisjes in Nederland*. Doctoraalscriptie Sociale Pedagogiek. Vrije Universiteit Amsterdam. Amsterdam.

Stedelijk Beheer Amsterdam (1992) *Turken en Marokkanen en hun vrijetijd; literatuuronderzoek naar het vrijetijdsgedrag van Turken en Marokkanen*. Amsterdam. Stedelijk Beheer Amsterdam.

Stoll, A.G. (1984) *Vrijtijds- en migratiegedrag van Marokkanen, een oriënterend onderzoek onder Marokkanen uit Breda*.

Tempelman, M. (1984). *Turkse en Marokkaanse vrouwen en hun vrije tijd*. Eindexamenscriptie. Breda, Nederlands Wetenschappelijk Instituut van Toerisme en Recreatie.

Vermeer, A. (1996) *Tijd voor kleur; een literatuurstudie naar de vrijetijdsbesteding van Turken en Marokkanen in Nederland*. Wageningen. Landbouwniversiteit Wageningen.

